

Theological Notebook (Part 2)

Author: Isaac Newton

Source: Keynes Ms. 2, King's College, Cambridge, UK

Published online: September 2003

<Av>

{A sinn}er does evil not because he cannot do all things that he will but becaus he will not do all things that he can

His wil against evil is determined not by any blind impuls of his nature but by free election . ffor evil is folly & is always avoided by a perfect understanding,

So Christ sinned not, not for want of power or freedom to do any thing: for he professed he could have disappointed the prophetes concerning him (matt 26.53, 54.) but through the perfection of his understanding.

In fulfilling the Prophetes therefore

{Scite} Dicta.

Verba volvere et celeritate dicendi apud imperitum vulgas admirationem sui facere indoctorum ho{mi}num est. Hieronymus ad Nepotianum Epist 2.

Authores notandi.

Pighij Annales Romanorum fol 3. Vol. Lightfoot's Horæ Heb. &c. Selden de Synedrijs

Kabalæ denudatæ Tomi duo. Primus continet Apparatum ad studium Kabbalæ Ebræorum. Post septem annos (anno 1684) prodiit tomus alter (Francofurti apud Ioh. Davidem Zunnerum 1684 in 4to) inscriptus Kabbalæ denudatæ Tomus secundus id est Liber Sohar restitutus. Præmittitur Præfatio de Simeone Ioachide quem composuisse librum Sohar fama est. Tomus ipse in tres partes divisus est quarum prima duos tractatus Ebraicos latinitate donatos exhibet, illis viam sternentes qui palatium Arcanorum ingredi cupiunt, quamplurima ænigmatibus involuta tradens. Pars secunda primum tres libellos sistit totius Cabalæ compendia quæ in opere Soharistico continentur: deinde commentarios in libros Zenuitha & Idra Rabba & Idra Suta R. Nepthali Hirz. Tertia appendicis loco continet Ebreorum doctrinam de spiritibus creatis e libro cui nomen Beth Elohim & Manuscripto ad opera Loriensia pertinente. Plura promittit author.

<1r>

Out of the Lord Falkland's discours of infallibility.

This Author writing against the Papists about their doctrin of infallibility, urges the doctrine of the millenaries as of most indisputable tradition & yet rejected by them. If, saith he as they would perswade us the relation of Papias could couzen so far all the prime doctors of the Christian church into a beleif of the celebration of the thousand years after the resurrection so as that no one of those two first ages opposed it (which appears plainly enough becaus those that after rose up against this opinion never quoted any for themselves before Dionysius Alexandrinus who lived at least two hundred & fifty years after Christ;) nay, if those first men did not only beleive it as probable, but Iustin Martyr saith he holds it, & so do all that are in all parts orthodox

christians ἐγὼ καὶ εἰ τίνες εἰσιν κατὰ πάντα ὀρθογνώμονες Χριστιάνοι & Irenæus sets it down directly for a tradition, & relates the very words that Christ used when he taught this, which is plainer then any other tradition, is proved, or said to be (out of antiquity by them:) If, I say, these could be deceived, why might not other of the ancients as well be deceived in other points, & then what certainty shall the learned have when after much labour they think they can make it appear that the Ancients thought any thing tradition, that indeed it was so, & that either the folly or the knavery of some Papias deceived them not? I confess it makes me think of some that Tully speaks of who (arcem amittunt dum propugnacula defendunt) loose the fort while they defend the outworks: For while they answer this way the arguments of tradition for the opinion of the Chiliasts, they make unuseful to themselves the force of tradition to prove any thing by.

For which cause it was rather wisely than honestly done of them who (before Faverdientius set him forth) left out that part of Irenæus which we alledg (though we need it not much, for many of the fathers take notice of this beleif of his) yet he justifies himself for doing it by a wors blow to them then this it self which is saying that if they leave out all the errors in the books they publish (that is, I suppose all opinions contrary to the church of Rome) bona pars scriptorum, Patrum orthodoxorum evanesceret, a great part of the writings of the orthodox fathers must vanish away.

Out of the Iesuites Answer.

To this the Iesuite (having premised a discours about infallibility) thus answers. The Body, saith he, of our position shoots forth the branches of divers questions, or rather the solutions of them: & first how it happened that divers Hereticks pretended to tradition, as the Chiliasts, Gnosticks, Carpocratians & divers others yet they with their traditions have been rejected & the Church only left in claim of tradition. For if we look into what catholick tradition is, & what the hereticks pretended, the question will remain voided For the catholic Church calls tradition that doctrine which was publiquely delivered, & the heretiques called tradition a kind of secret doctrin either gathered out of privat conversation with the Apostles or rather pretended that the Apostles besides what they publiquely taught the world had another mysticall way proper to schollars more endeared which came not to publique view; whereas the force & energy of a tradition residing in the multitude of hearers & being planted in the perpetuall life & actions of Christians it must have a publicity that it cannot be unknown amongst them.

The Lord Falklands Reply.

Of the Carpocratians & Gnosticks I have spoke before, but sure for the Chiliasts this is only said & not proved. Howsoever this undeniably appears that either Papias & Irenæus thought not this tradition to have come such a way as you speak of, or els they thought it no heretical way but such a one as was (at least reasonably) to be assented to; & both what was the way by which traditions ought to come & by which this came they were more likely to know then those of following ages: which proves that this objection (as much as concerns them especially) remains still so strong, that (in spite of Fevardentius) it will be better to answer it (scalpello quam calamo) with a penknife then with a pen; & no confuter will serve for it but an expurgatory Index, no non si tuus afforet Hector, not if Cardinall Perron live.

<1v>

And a little after.

I know, saith he, why you resolve this opinion of the Chiliasts to have had only such a private tradition; for though they name Iohn the disciple & mention certain Priests who heard it from him, yet they deny not a more general delivery of it. But least peradventure men might think that the general opinion (that it came from the Apostles) might arise from places of scripture (which fallacy, their testimony when not so fully expressed, was still in danger of concerning any point but this that these books were written by these men) they therefore thought it fit to name to us their witnesses, that it came from Christ's own mouth, & in what words. And if they had done so much on your side for the differences between us, I beleive you would now have few Protestant adversaries left for you would have converted the greater part & by that have been enabled to burn the smaller.

And in another place of the same reply.

That the Chiliasts are hereticks or your Church not infallible which counts them so is most certain & most plain & if you be in the right, & that shee teacheth nothing but what shee hath received uninterruptedly down from the Apostles, then they must always have been esteemed so by christians: whereas their doctrin is so far from having any tradition against it that if any opinion whether controverted or uncontroverted (except the Scripture which never was doubted) may without blushing pretend to have that for it, it must be this of theirs. My reasons are these.

The fathers of the purest ages (who were the Apostles disciples but once removed) did teach this as received from them who professed to have received it from the Apostles, & who seemed to them witnesses beyond exception that they had done so, they being better judges what credit they deserved then after comers could possibly be.

All other opinions witnessed by any other ancients to have tradition may have been by them mistaken to have been so, out of Saint Austin's & Tertullians rules: whereas for this, & for this alone are delivered the very words which Christ used when he taught it.

Of the most glorious & least infirm building which ever in my opinion was erected to the honour of the Church of Rome Cardinal Perron was the Architect, (I mean his book against King Iames) & that relies upon these two pillars that whatsoever all the ffathers (he means sure that are extant) witness to be tradition, & the doctrin of the Church that must be received for the doctrin of those ages & so rested upon. If these rules be not concluding, then the whole book being built upon them necessarily becomes as inconsiderable for what he intended it as Bevis or Tom Thumb. If they be then this doctrin which is now hereticall in your churches beleif was the opinion of the ancient Church. For if being taught by the fathers of any age none contradicting it, be sufficient, this all for above two ages (& those the first) teach, not any father opposing it before Dionysius Alexandrinus (250 years after Christ at least) that we know or Saint Hierome or Saint Austine knew & quoted: wherein I note besides, that both these fathers either thought that no signe of the opinion of the Church, or cared not though it were.

And if fathers speaking as witnesses will serve let Papias & Irenæus be heard & beleived who tell us it came to them from Christ by verbal tradition, & Iustin Martyr who witnesseth that in his time all orthodox Christians held it, & joyns the opposers with them who denied the resurrection & esteems them among the Christians like the Sadducees among the Iews: which proves that you have the same reason (*expallescere audito Ecclesiæ nomine*) to grow pale at the mention of the ancient Church (the nearest to the Apostles) as we have to start at that of two hundred years agoe, & be ashamed of your Dionysius Alexandrinus as we of Luther.

Neither must you think that you have answered the Chiliasts by tying them to the Carpocratians & Gnosticks (which is but like Mezentius his joyning mortua cor <2r> pora vivis dead bodies to the living) since the opinions of the two latter assoon as they were taught made the teachers accounted hereticks & were opposed by almost all; whereas that of the first found in the above two ages no resistance by any one known & esteemed person, & the teachers of it were not only parts but principal ones of the Catholique church & such as ever have been & are reputed saints; though I know not by what subtilty you dispence with your selves for departing from that doctrin which was received from them as come down from the Apostles, & yet threaten us with damnation if we will not beleive more improbable tenents to be tradition upon less certificate.

Neither can I find out what it is by which you conclude that their tradition was gathered the heretical way from private discourses with the Apostles: Irenæus indeed tells us that Presbyteri meminert, one of which Papias was, but not a word that it was delivered in secret, or the Auditors but few, nor that others had not heard other disciples teaching the same doctrine. And me thinks if you had evinced what you desire (as you seem to me not to do unless to affirm be to prove) it would make more against you. Sure if from so small a ground as the word of one only disciple that he in private discours was taught this by the Apostles, a fals doctrine could so generally be received by all the first doctors of the Christian Church; & that so long after Dionysius Alexandrinus had used his great authority to destroy it Saint Hierom was yet half afraid to write against it, as seeing how many catholiques he should enrage against himself by it as he testifies in his Proem to the eighteenth book of his comment upon Isaiah: what suspicions must this raise in the minds of those of your own party, lest what they esteemed tradition, had at first no greater a beginning & no firmer foundation

but only better fortune. ffor why might not the same disciple have cozen'd them from whom their beleif is descended in twenty other things as well as in this? & why not twenty others as well as he?

If you say (as it hath been said to me by one whose judgment I value as much as any one of your party) that if this opinion had indeed had tradition it could never have been so totally extinguished: I answer that I affirm not that it had but only that if the rules of your part be good & valid, then it had. – Besides although it had, yet when doctors of great authority with the people had won upon many first not to think it tradition & then not true, & lastly courage increasing with their multitude (for Saint Hierom durst not call it) had made it accounted an heresy, it is not strange that none should rise to oppose it: for by that time burning was come in fashion which was a ready way to answer all objections & end all controversies: especially piety being grown more cold & so men less apt to suffer for opinions, & the times more ignorant & so men less able to examin what had been beleived before them. But you who affirm that your church receives nothing but what hath come to her by verball tradition down from the Apostles, must not only destroy the Arguments which prove this to have had tradition (which you or any els will be never able to do) but must affirm that the contrary hath such: which yet their most ancient opposers never pretendet to but scoft at the opinion as ridiculous & savouring of Iudaism, which as wise men & as good christians as they, before them beleived to be orthodox.

"Thus you see the tradition of the chiliasts is so notoriously plain that in one of the best books (& I think I may say the very best, for they never did nor ever will be able to answer it) against the Papist's infallibility, it is urged & relyed upon as the main argument against their doctrin of tradition, & this by a person who was not biassed by any kindnes for the doctrine, (for he beleived it not;) but was only moved by the undeniable plainnes of its tradition beyond that for any other doctrin what soever, the tradition for the authentickness of the scriptures only excepted. This therefore coming from an unbiased person or rather from one who was inclined the contrary way, hope will have the more force. Nor need it breed any hesitancy that the Author himself was not persuaded of the opinion by the tradition, since that was not from any defect of the tradition but from the extinguishing of it in after ages (as he intimates,) which can be no objection to them that consider how great & durable an Apostasy there was to happen. See 2 Tim 1.13 & 2.2. & 4.4. Dan 7.25."

<3r>

Out of the Lord ffalkland's Reply

Cardinal Perron confesseth that an Arrian will be desirous to have his cause tried by those Authors we now have which lived before the question arose: for there saith he will be found that the Son is the instrument of the Father, the Father commanded the Son, when things were to be made, the Father & the Son are aliud & aliud; which who should at this day say now the language of the Church is better examined, would be accounted an Arian. Now though there be no reason for you to disbeleive so learned a Prælate in a matter of Fact (especially since ὁικοθεν ὁ μαρτυς) yet if you pleas to reconsider those Authors seriously, if you have not markt it before (as Prejudication blinds extreamly) you will then confess it. Sure then if Fathers in the first ages taught their children that so they had received from theirs as the doctrin of the Apostles, how could the chief pillars of christianity have been ignorant of it? or if they knew it, how would they ever have written so directly against their knowledg. For that answer which Saint Hierom gives (as Saint Austine to the Pelagians) that before Arius arose the ecclesiastical writers spoke minùs caute with less circumspection, though it brings some salve to the present objection yet it is a weapon against Tradition in generall. For if through want of care the best & wisest men used to contradict tradition (as you must grant they did) then sure much more likely when they taught by word of mouth when less care is always used then in books, & how then can any age be sure that by this reason (of minùs cautè locuti sunt) their Ancestors have not mistaken their ffathers & misled their posterity. Look but into Athanasius & see but what he answers to what is brought against him out of Dionysius Alexandrinus. Truly in my opinion when he strives to make it Catholique doctrine he doth it with no less pulling & halling then Sancta Clara useth to agree the articles of the English Church with the Tenets of the Roman. Consider what 80 Bishops, & those orthodox, decreed against Paulus Samosatenus, & if you make it consent with Athanasius his creed, I shall beleive that you have discovered a way how to reconcile both parts of a contradiction. This I say not as intending by it to prove the Arrian opinion to be true, but the contrary party insisted not upon your grounds but drew their beleif out of Scripture: ffor if there had been such a common & constant verbal tradition, the chief christians would not through want of caution have contradicted it, neither could Constantine if it had been then as known a part of the Christian religion as Christ's resurrection, have ever so slightly esteemed the question when it first arose;

neither would Alexander the Bishop of Alexandria have remained any while in suspence as Zozomen saith he did πῇ μὲν τουτοῦς πῇ δὲ ἐκείνους ἔπαινων: but this being then a question newly started & spoken of before but by accidents & so peradventure min⁹s cautē (for the same Author says that they did ἀγεῖν εἰς ζήτησιν τὰ πρότερον ἀνεξέταστα) they were therefore fain to try it by scripture, (esteeming written tradition as sufficient a rule as verball,) as you may see by Constantines own words at the Concill of Nice εὐαγγέλικοι βίβλοι καὶ ἀποστόλικοι καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα σαφῶς, ἡμᾶς, πῶς χρῆναι περὶ τοῦ θεοῦ φρονεῖν, ἐκπαιδεύουσι, ἔκ τῶν θεοπνευστῶν οὐκ λόγων λαβόμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν.. The books of the Evangelists & the Apostles & the oracles of the Ancient Prophets teach us clearly what we ought to think of the Divinity. Let us therefore out of these Divinely inspired discourses seek the solutions of our questions. Which being the Emperors Proposition & passing uncontradicted (which the Bishops would not have suffered it to do if they had known your's to be so much the best & most certain way & this hazzardous as you suppose), we have reason to beleive that they for want of **{illeg}** direction made the Scripture their rule & sought <3v> out the truth by the same way that we damnable Heretiques do, & by that condemned the Arians as not having such a Tradition as you speak of, or if they had (which is very unlikely) counting it so insufficient as that they were not to conclude by that.

To prove further that against the Arrians there was no such tradition as you speak of (at least that was the ground upon which they were condemned) consider if you pleas that in the Epistle which Eusebius of Cæsarea writ to some Arrians after the Council of Nice, he saith: ffirst that they assented to the ὁμοούσιος Consubstantial becaus also they knew τῶν παλαιῶν λογίους τίνας καὶ ἐπιφανεῖς ἐπισκόπους καὶ συγγραφέας some eloquent & illustrious Bishops & writers had us'd the term. In which I note that neither claim'd he any such verball tradition for this as you speak of, & of that sort which he claimed he names only τίνας some as knowing too many had writ otherwise to give such a tradition leave to be general.

Secondly he saith they assented to anathematise the contradictors, διὰ τὸ ἀπέργειν ἀγράφοις χρησθαι φῶναις to hinder men from using unwritten words, by which he saith (& that truly) that all confusion hath come into the Church. And if it be asked why the same reason made them not keep out the word ὁμοούσιος, I answer That I beleive (or els he is not constant to his own reason) that he meant only those words to be unwritten which were in scripture neither themselves, nor equivalently, whereas he took ὁμοούσιος to be in the scripture in the latter sense. And that by written he meant in the scripture only, appears by w^t follows, that no divinely inspired writing (μηδεμίας θεοπνεύστου γραφῆς) using the Arrians phrase, it was neither fitting to say nor teach them. Neither can you say that Eusebius being him self a secret Arrian prevaricated herein, for Theodoret makes this Epistle an argument against them, which he would not have done if either it had seemed to to say any thing contrary to the catholique doctrine & not to have opposed the contrary by a Catholique way, at least without giving his reader some caution concerning it.

All which reasons move me to think that the generality of Christians had not been always taught the contrary to Arius's doctrine, but some one way, others the other, most neither as having been only spoken of upon occasions, & therefore methinks you had better say with the Protestants that the truth was concluded (as Constantine said it should be) by arguments from Scripture, or (as some of your own say of other points) that before the Council it lay in Archivis Ecclesiæ in the Desks of the Church then claim such a tradition for it as appears it can never be defended that it had.

Some less meetings or Conciliabula there were before [Constantine] but none of these accounted infallible by your selves (though me thinks they should by your grounds) & indeed it would go ill with your own infallibility if they should; for of the two most notable the one defended Rebaptization, & the other condemned Samosatenus, & in doing so taught as plain Arrianism (if we might know mens meaning by their words, which if we cannot, all arguing especially from Authors is ended) as even Arius himself was condemned for at Nice. Ib. p. 102

<4r>

That Infants are not to receive the Eucharist is now both the Doctrine & practise of the Roman church; but six hundred years the church used it. Saint Austine accounted it necessary at least in some sence of the word if not absolutely (which last is most likely becaus from the necessity of that which could not be received but by

them which had received Baptism he & Innocentius a Pope prove the necessity of Baptism) & an Apostolicall Tradition. Lord. Falklands Reply p 82.

The Papists have many differences among them: as whether the Pope be infallible? whether God predetermine every action?, whether election & Reprobation depend upon foresight? Which seems to me as great as any between their adversaries, & in the latter the Iesuites have ancients & generall Tradition on their side then the Church of Rome hath in any other question. Yet this must not make the Dominicans hereticks & must us. If they say the Church hath not resolved it (which signifies only that they are not agreed about it, which is that we object) I answer it ought to have done so if uniformity to the ancient Church be required in which all that ever I could hear of before Saint Austine (who is ever various I confess in it) delivered the contrary to the Dominicans as not doubtfull. Lord Falklands of Infallibility p

A great controversy being risen between the Dominicans & Iesuites, it was heard before Pope Clement, who appointed both sides to prove which of them followed Saint Austine, & according to that he intended to give sentence if the advice of Cardinall Perron had not prevailed to the contrary. But many days they spent in examining what he thought, who thought so variously concerning it, that he scarce knew himself which: whereas before him all the ancients that I could ever meet with were with the Iesuites with an unanimous consent. Lord Falklands Reply p 108.

<4v>

Out of the Lord George Digbys letter to Sir Kenelm Digby.

– Hardly shall you find scripture alledged more frankly by the Fathers, or the Church tradition proclaimed more loudly in any point of faith than by Iustin & Tertullian in the rigid censure of the use of Images, & in the same Tertullian in affirming Christ's descent to free the Patriarchs; & in these two & divers others the gross assertion of the Angels copulation with weomen: & lastly then in all the Millenaries most confident authorising of their Judaic doctrin.

Out of Sir Kenelms answer

– Christ's descent to free the Patriarchs not only Tertullian but all the Fathers that ever spake of that particular deliver it as a matter of faith, & so it hath been ever held by the church – The error of the Millenaries appeareth plainly to have grown among some of the Fathers (with whom the Authority of Papias weighed much) by literally interpreting a text of the Apocalyps: but never any of them urged the generally received opinion of the Church nor public tradition from Christ & the Apostles. And besides the Church has never yet to this day condemned as an heresie that part of the Millenaries belief which some of the fathers held (which is of the Saints reigning with Christ a thousand years upon earth after their resurrection & enjoying only spirituall delights) but only other foul enormities which went under the name of the Millenaries heresies. — Further concerning the Millenaries Iustin Martyr him self saith it is an opinion not generally believed in the Church but that many of the Orthodox reject it — It is true Papias seemeth to intimate as though it were in some obscure manner derived from Christ, but not as a thing commanded to be preached and taught. He telleth it as a mystery or secret whispered to him to some of the Apostles whom he would oblige more then their fellows by imparting something to them for their knowledge that the rest should be ignorant of. But no such by-rivulet (though it should come from the true fountain) can ever fall into the main & avowed Channel of Ecclesiastical tradition. Indeed it's like that Cerixthus the Heretic to justify his new device in that particular fathered it on Saint Iohn as whispered to him by Christ in Conference & from him Papias that was an easy & simple man, taking it, passed by his name & vouchsafed only the Apostles.

Out of the Lord Digbys Reply.

The Authority of the fathers in our differences is (not to insist upon the fewness of their writings, the many suppositious children that beare the name of ffathers they do not so much as {Ore} refer, & the alterations rasures & insertions which through ignorance fraud or maliciousness that have corrupted even those few monuments that remain of venerable Antiquity) it is I say chiefly invalidated by these four considerations 1st Their contradictions one to another. 2 Their variance from themselves. 3 Their repugnance to both Papists & Protestants, & 4th their want of ability in many points of our controversies, in most of will to decide them.

1 They clash with one another first in point of Government. To name the superiority of the See of Rome will be enough to call to your memory the Epistles of *^[1] Leo contrary to the 28 Canon of the Council of Calcedon who had elevated that of Constantinople to an equal height with the other. And likewise those Epistles of Gregory the 9^t, 32 ad Mauris. 34 Constant l. 4. wherein he inveighs in sharp terms ag^t whosoever should take upon him the title of universal Bishop. hardly reconcilable with those passages of the fathers that the Roman D^{ts} cite for the Popes supremacy, & least of all with the practise of Boniface the 3^d that soon after assumed that appellation. To name the question of appeals to Rome will suffice to draw an acknowledgment from you of the great contestations between the African Bishops & the Roman, condemning that point; which was likewise oppositely decreed by the Synods of Sardis & Calcedon. Sard Com. 3. 2 Concil. Calced. Can. 9. To name the Election of Bishops will be sufficient to call to your thoughts the direct opposition in that points of the fathers of the 8th General Council (Canon 22) against what Cyprian (Epist 68 p 166) taught at large to be Apostolic tradition; to wit that the people should have their votes also in the choice of Bishops. And lastly you will easily be put in mind how that which is delivered by many, & particularly by Epiphanius p 908 against Arius for a received sense of the Church touching the preeminence of a Bishop above a Presbyter is flatly impugned by S. Jerome Ep. ad Occan 83 p 614, & others.

Secondly they clash in matters of practise. Call but to mind Victor's heats ag^t the Bishops of Asia touching the observation of Easter day, Fabian's and Tertullian's Tenants about Marriage, the first holding all marriage pollution the last esteeming the second unlawfull. Origen (contra Celsum l 5 to p 479) & Athanasius (Orat 1 Contra Arianos p 394) speake expressly against invocation & worship of Saints: to which those which Bellarmine (L. de Beatitudine sanctorum l. 13) cites out of Iustin & Augustine are not like the rest so impertinent but that they may stand in some opposition. Let me but remember you of the opinion that Hereticks ought to be baptized, so contradicted by Optatus by Austin & generally by all that impugn the Donatists, which was notwithstanding most peremptorily maintained by Tertullian, Cyprian (ep ad Pompeium) & Firmilian, so far that Cyprian for this cause brake into most notorious heats against Stephanus Bishop of Rome (both Stephanus & Cyprian <5r> urging tradition for contrary doctrines) & Firmilian against all the Roman Church in generall, saying in an Epistle of his (which is the 75^t among Cyprian's works) that Rome did not in all things observe the tradition of the Apostles & in vain boasted of their authority. Accord I beseech you that passage of S. Austin serm 17 de verbis Apost (Injuria est pro Martyre orare) with the practise of the Church in that point which appear's to have been general & is recorded in divers of the fathers as Clemens Cyprian Austin 17 Sermon de verbo Apost. & particularly by Epiphanius against Arius. Lastly in point of confession & penitence, be pleased to confront those passages of Chrysostom Homil de poenit. & confess. It is not necessary saith he that thou shouldest confess in the presence of witnesses let the inquiry of thy offences be made in thy thought, let this judgment be without a witness, let God only see thee confessing. And again in Epist ad Hebr. c. 12. Hom 31. I do not say to thee, bring thy self upon the stage nor accuse thy self unto others, & likewise that of Saint Austin confess l 10 cap. 3. What have I to do with men that they should hear my confessions as though they could heale my diseases? Be pleased, I say, to confront these with some passages of other fathers cited by Arcadius upon that subject & likewise by Bellarmine, l 3. c 2 de Poenitentia, & confess the fathers in matters of practise as well as of government irreconcilable.

Thirdly their contradictions in matters of beilef are infinite. I shal only summ up such as I esteem most important either in the points themselves which they concern or in relation to our controversies in the Doctrine of the Trinity. That of Iustin Martyr p 357 against Tryphon which cannot be salved from making a distinction of nature betwixt the father & the Son. That of Tertullian adv. Prax c. 9, 10 Pater tota substantia est, filius verò derivatio totius & portio. & many other passages in the same book. That of Origen Tract. in Ioan. Tom. 3. where he implis little less as Genebrard observes then that the father is as much above the Son & the holy Ghost as they above the creatures. That of Theodoret part 3 Concil Eph. p. 496. where refuting Cyril's 9th Anathema, he saith that in it Cyril doth Anathematize all the Apostles & the Arch-Angel Gabriel himself, whilst impiously & blasphemously (they are his words) he curseth such as do not believe the holy Ghost to proceed from the Son. I can easilier accord these Doctors with Arius then with Athanasius or the 318 fathers of the Nicene council. Of the state of the Soul after death in point of reward & punishment; & likewise concerning Christs descent into Hell, I could here cite you multitudes of oppositions; but I shall have occasion to speak of these in another place. Lastly touching the Eucharist – That of Iustin in Apol 2 The sanctified food (saith he) wherewith our flesh & blood by conversion are nourished we are taught to be the flesh & blood of Iesus incarnate, being made such by the word of prayer, after the same manner as Iesus

Christ our saviour by the word of God took on him flesh & blood for our salvation. How will it suit with the latter part of the 40th Chap of Tertullian against Marcion where his whole argument runs upon this, That in the Eucharist the Bread & wine are the figure & representation of Christs body (for it would have been a very extravagant argument to one that denyed (as Maryon did) Christ himself to have a body of flesh, to alledge that bread was the flesh of his body,) His words are; Having profest (saith he of our Saviour) a desire to eat the Passover, he took bread & having distributed it to his Disciples, he made it his body saying, This is my body, that is, the figure of my body, of which it could not have been the figure if he had not in truth a body. And again with that other passage of the same Author lib de Anima cap 14: The tast of the wine which he consecrated for a memorial of his blood. And also with that lib 1 against Marcion cap 14: The bread by which he represents his body (I dare not translate the rest) Etiam in sacramentis proprijs egeus mendicitatibus creatoris. Survey that passage of Cyrillus Hierosol. Catach. cap. 4. Vnder the form of bread his body is given thee & under the form of wine his blood. And again Knowing this for a certainty that the bread which we see is not bread though our tast find it to be so: So how this will suit with that place of Saint Austine upon the 98th Psalm, where he bringeth in our Saviour speaking of this matter after this manner: You shall not eat of this body which you see, nor drink that blood which they shall shed which will crucify me; I have commanded a certain sacrament unto you which being spiritually understood will quicken you. Next consider those passages of Gregory Nissene quoted by Bellarmin: We beleive, saith he, the bread rightly sanctified by the word of God to be changed into the body of God the Word. And again a little after: This doth the vertue of the benediction effect, changing the nature of what wee see (Bread & wine) into the body of our Lord: To which I oppose that of Theodoret Dialog 2. The mystical symbols are not removed from their own nature after sanctification, but remain in their former substance form & figure. & Dialog. 1. Our Lord, saith he, in delivering those mysteries called the bread the body & the mixture in the cup blood. And soon after, saith he, Our Saviour inverted the names giving to his body the name of Symbol & to the symbol the name of his body; so having named himself Vine, he called the symbol blood. Next let us confront that of Chrysostom Hom. de Encænij; Is it bread that you see? is it wine? do they go into the privy like other meats? away with such a thought; for as wax being put into the fire unites it self so in substance to it that nothing thereof remains so imagin here that the mysteries are swallowed up in the substance of the body. Therefore when you approach thereunto, think not that you receive the divine body as from man, but fire from the <5v> Pincers of the Seraphim which Isaiah saw, so think that you partake of the divine body as if you joyned your lips to his pure & spotles side. Confront this with Origen in cap 15 Matth. As nothing, says he, is impure in it self but is made so to the polluted & incredulous by his own uncleanness & unbeleif; so neither doth that which is sanctified by the word of God & prayer, in its own nature sanctify him that useth it. And forasmuch as belongs to that eating, we are neither defrauded of any good by the not eating nor enrich with any good by the eating of the sanctified bread, which for as much as it hath of materials goes into the belly & the privy, but becomes usefull & effectual according to the proportion of faith, making the soul perspicacious & considering of what is profitable. Lastly to conclude this point, let me set before you Macarius Homil 17 & Theophylact, more remote from one another in this article of faith then in the times wherein they lived: Macarius telling us that we offer bread & wine the ἁντίτυπον of his flesh & blood; & they which are partakers of the visible bread do eat the flesh of our Lord spiritually. And Theophylact teaching the direct contrary doctrin upon the 6^t of Saint Iohn. Note here (says he) that the bread which wee eat in the mysteries, is not ἁντίτυπον of the Lord's flesh but the very flesh of the Lord. And let no body be troubled that the bread should be beleived flesh since the bread which he did eat when he walked here was altered into his body & made the same with his holy flesh; so would the wafer be turned into his flesh if Christ as man did eat it.

2. The ffathers clash with themselves. — But in this I may be excused from alledging examples, since Genebrard & Pamelius thought it their best course to purge, the one Origen, the other Tertullian from gros & impious errors in many places by shewing how they teach the contrary in others. though by the way I must needs say that Pamelius his manner appears to be very extravagant for as to some poisonous doctrins of Tertullian a Montanist he rightly applys a cure from some other passage of Tertullian a Catholic, so at other times to what he thought venemous in Tertullian a Catholic he preposterously prescribes an antidote out of Tertullian a Heretic; as you may see in the 8th of his Paradoxes where he confutes an error in his Apologetique & de Testimonio animæ, books which that father wrote being a Catholic, with a passage of his book de Anima composed when he was turned Cataphrygian: & yet who so forward as Pamelius when any passage in such books makes for us, to cry out, Away with it, 'twas a saying of Tertullian a Montanist. — Had Saint Austins admirable monument of humble ingenuity (as well as high erudition) his Retractations perished as Origen's, which as Saint Ierom saith he made in an Epistle to Fabian Bishop of Rome

[Hieronymus in Epist. 65 ad Pamach. & Occan.] did before him, Saint Austin might perhaps have had a place in some others Catalogue of Heretiques, as well as Saint Origen in his. And truly who can secure us that the like mishap hath not befallen others of the ffathers now taxable with erroneous doctrines by the loss perhaps of some after survey of their own writings.

3 The Fathers are repugnant to the government practise & belief of both the Romish Church & ours: But in this I have prevented the need of examples by many of the instances both of my former letter & this, as that of the equality of Bishops & Presbyters, that of Rebaptizing, that of Angels, that of the Millenaries &c: to which I will only add that which so many & particularly Saint Austin delivers of the necessity of childrens partaking of the Eucharist, & his rigour against infants unbaptized.

4 The ffather's wanted ability or will to decide our controversies because they either were wholly ignorant of them (most of our controversies being unthought of in the Church for the first 500 years) or thought them not materiall, though now the injunction of them by one side for articles of faith has made them so. – And this I am induced to think, first becaus I meet with them no where in Scripture, Secondly becaus in the father's several catalogues of hereticks (as that of Philastrius, Epiphanius & Saint Austin) I find none branded with Heresy for not holding those articles imposed on men's beliefs by the Church of Rome & rejected by ours – & thirdly becaus these articles appeared not in those severall pieces wherein the fathers of set purpose & designe professedly set down all the essentiall doctrines of Christianity agreed upon throughout the Church universal. Such were their Symbols: Such Irenæus his unity of faith in Lib j. cap 2. Such Origen's introduction to his book de Principijs, such Tertullian's rule of faith in his prescription against Hereticks, such Epiphanius his conclusion of his work which he calls the settlement of truth & assurance of immortality. Such likewise (to fit you with some of all ages) was the work of Gennadius (written within these 200 years) de recta Christianorum fide: I will not say in some of which, but in all which together there is not one article of faith received by the Church of Rome & rejected by us so much as mentioned save only in Epiphanius of Christs descent into Hell; a point variously & uncertainly understood amongst the Fathers, as shall in another place be demonstrated. Now for further proof of the little agitation or great neglect of our controverted points in the primitive times let me appeal to your own observation. Do you know of any of the Fathers for the first 400 years that hath purposely & of designe composed the least treatise of any one of our questions? or in some other tract handled them so much as in a formal digestion? Inform me I beseech you, for I profess all the works that ever I have met with of them appear to have been wholly directed either to deride the Pagans, to confute Philosophers, to convince the Iews, to confound prodigious heresies, or deliver precepts of good life, or els to expound some pages of scripture most useful to the same ends.

Thus noble Cousin I have laid before you my principal reasons that led me to <6r> deny the fathers testimonies to have such validity whereon we may justly pas a verdict in our questions of religion –

– If you lay the rule absolutely generall that what article soever is delivered directly or by intimation from the fathers to have been a received doctrine of the Church ought to be swallowed for an infallible verity, it will easily be made appear that this method must betray you not only into some Protestant tenents, but also into beleifs on both sides confessed to be erroneous. It must draw you to be a Millenary, to hold a necessity of Children's partaking the Eucharist, to abhor the use of Images as Idolatrous, & to reject out of the Canon those books which wee esteem Apocryphal: for all these do the fathers deliver with somewhat more then intimations that they were taught to them as derived from the Apostles, & from generall receptions of the Catholick Church.

First for the doctrine of the Millenaries, I conceive you make a right judgment of the original thereof from Papias whom Saint Ierome (the best critick in Ecclesiasticall Antiquity) says to have been the first author of it; which error it is probable the said Papias ran into either by flattery to win upon the Iews or els as you say by the gross understanding of a text in the 20th of the Apocalyps himself being one but of a dull & easy spirit, which being taken from him by those that revered the antiquity & piety of the man was delivered with reccommendation to their successors, & so took possession of most of the Doctors of the following ages. As for that of Cerinthus, I beleive with Sextus Senensis that it was a distinct Heresy which fed carnal men with hopes of beastly & sensual delight for it is not likly that a doctrin taken from such an arch Heretic as Cerinthus could have found such reception among the catholic fathers; & least of all is it probable that Cerinthus could have fathered it upon Saint Iohn whom the Apostle is said to have detested so much that Ireneæus (lib 3 cap 3) a chief Champion of the Millenaries, in that very chapter where as you say he recons

up the succession of Bishops in divers Churches, relates that when Saint Iohn was entring into a Bath where Cerinthus washed himself, Saint Iohn no sooner saw him but he stept back crying out. Let us forsake the place least that enemy of truth draw down the house upon our heads: a fit Author for so foule a doctrine but one very unlikely to be believed acquainted with Christs whispers to Saint Iohn. But as this enormous part which passes also with most under the name of Millenaries heresy was generally condemned: so the other more spiritual of Papias, was & is far from being approved at this day either by your Church or ours, much more from finding so firm & entire assent as you will be obliged to give it by your rule of swallowing for unquestionable & infallible what doctrine soever the fathers deliver as taught unto them & to be the general sense of the Christian Church in their times. ✚ And for proof that it was delivered for such by Papias (who gloried in nothing more then in being a carefull collector of the doctrines taught by the Apostles (viva voce) I referr you only to Nicephorus Calistus Hist. Eccles. l 3. c 20.

That Iustin Martyr delivered it for such a passage his Dialogue with Tryphon will easily testify where he saith, that he, & all in all parts Orthodox christians held it, & calls them only Christians in name with many other circumstances of aggravation that denyed it. It is true as you say, he confesses a little before that some good & honest Christians did not acknowledg it, but this may be an argument how careless & oftentimes repugnant to themselves some of the fathers were in their writings or els how little scrupulous of setting to doubtful doctrines that seale which you account so sacred; but it can no way salve him from having taught it with those circumstances that you esteem the notes of infallibility.

That Irenæus took it & taught it to be of tradition from Christ I think is so manifest that it were superfluous to insist upon particular passages in that Author. And lastly to omit Tertullian & others, who clearly (me thinks) imply as much though not in the very terms; What can expres more a doctrine rightly delivered & generally received then Lactantius lib 7. Istitut. cap 26, his conclusion of his long discours upon this subject; *Hac est doctrina sanctorum Prophetarum quam Christiani sequimur, hoc est Christiana sapientia.*

Secondly for the necessity of Children's partaking the Eucharist, although the evident practise of the Church for the first 600 years according to all our records of antiquity might excuse me from proving by any particular instance that some of the Fathers taught the necessity of it for a received tradition; yet take this of Saint Austin lib 1 de peccat. mer. & remiss. c 24 Rightly saith he do the Punic Christians call Baptism by no other names then health & safety nor the sacraments of Christs body by no other then life, *Vnde nisi ex antiqua, ut existimo et Apostolica traditione qua Ecclesiæ Christi insitum tenent præter Baptismum et participationem Dominicæ mensæ non solum non ad regnum Dei sed nec ad salutem & vitam æternam posse quenquam hominum pervenire.*

Thirdly for the use of Images consult the invectives of these fathers against them Tertull. lib j de Idololatria. Orig: lib 7 contra Cels. Arnob. lib. 6. Lactant lib 2. Epiphan Ep. ad Iohan. Hierosol. inter opera Hier. Epist 60. Ambr. de fuga secul cap 5. Aug. de fide cap. 7. See more of the Author's discourse

Lastly concerning the Apocryphal books I need cite no other proofs then that of Ierom. Iudith, saith he, Tobiaë & Maccabæorum libros legit quidem Ecclesia sed inter Canonicas scripturas non recipit, added to that of Ruffinus: {Ideo}, saith he quæ sunt novi et veteris Testamenti vo <6v> volumina quæ secundum majorum traditionem per ipsum spiritum sanctum inspirata creduntur, et Ecclesiæ Christi tradita, competens videtur in hoc loco evidenti numero sicut ex patrum monumentis accepimus designare. And accordingly he enumerates only those books received by us for Canonical, & goes on, *Hæc sunt quæ patres intra Canonem concluserunt ex quibus fidei nostræ assertiones constare voluerunt: sciendum tamen est quod et alij qui non canonici sed Ecclesiastici a majoribus appeallati sunt: & reconns up all those which we reject; & thus concludes: Hac nobis a patribus, ut dixi, tradita, ut opportunum visum est hoc in loco designare ad instructionem eorum qui prima sibi Ecclesiæ ac fidei elementa suscipiunt ut sciant ex quibus sibi fontibus verbi Dei haurienda sint pocula.*

— When Gregory Neoces Ariensis [Thaumaturgus] said that the father & the Son according to our conceptions were two, but one in Hypostasis; Saint Basil Ep 64 p 849 Tom 2 excuses him saying that it was spoken οὐ δογματικῶς. ἀλλ' ἄγωνιστικῶς, & that being to perswade a Gentile, he thought it not necessary to be exact in his expressions. — likewise where Dionysius Alexandrinus had stiled the son the workmanship of the father as the ship to the shipwright, & many other expressions that no Arian could mend; Athanasius is

ready with an Apology for him p 551, 552 Tom 1 de Sent Dionis. They were saith he κατ' ὀικονομίαν γραφομένα, & are not to be taken malitiously.

— But becaus my opinion (that the scriptures are the only rule of faith) is little considerable with one of so far better judgment; take in this point the Opinion of the fathers which you so much rely upon. To begin with Tertullian, these are the last words of his 22th chapter against Hermogenes. Scriptum esse doceat Hermogenis officina: if it be not written saith he, let him fear the wo destind to such as shall add or take away. Can any thing be inferd more rightly then from this passage the sufficiency of scripture & the superfluity of any other rule? But take yet somewhat more direct from Athanasius (in his Oration ad Gentiles toward the beginning.) the holy & from God inspired scriptures (saith he) are αὐτάρκεις of themselves sufficient to the discovery of truth. I appeal to Saint Basil himself of all the fathers the greatest attributer to tradition in all things wherein regard is justly due to it. Hear what he says, handling a point wherein scripture (I think) is as dark as in any necessary one whatsoever; I mean that of the Trinity: Beleive what's written, saith he, what is not written seek not. Hom 29 advers. Calum. stan. Trin. pag 623. And in another place: (De vera ac pia fide pag. 251) It is a manifest falling from the faith (says he) & an argument of Arrogance either to reject any of those things that are written or to introduce any that are not of the written. And lastly to summ up all that can be said by a Protestant in one sentence of a father of greatest learning & authority: Listen but to Saint Austin De Doctrina Christiana lib 2 cap 9. In ijs quæ aperta in scriptura posita sunt inveniuntur illa omnia quæ continent fidem moresque vivendi. He had need be a confident sophister that would undertake to evade these Authorities; but yet if they may not be admitted, let the Scripture be heard for it self. 2 Tim 3.14, 15, 16, 17. Galat 1.8, 9, 11, 12. Deut cap 4 & cap 12. 1 Cor 4.6, 7 in which last text [that you may learn in us not to think above w^t is written, that no one of you be puffed up &c] the Apostle makes the scripture a remedy for that which some of the Papists object against the use of it, namely that it puffs up the learned above those of weaker capacity.

<7r>

Observations upon Athanasius's works.

1. In all Athanasius's writing which he wrote before the reign of Iulian the Apostate there is not the least mention of a humane soule in Christ distinct from the λόγος. And in divers of those works he insists much upon the incarnation as in prolixa Oratione de incarnatione Verbi. In Epistola ad Adelphium ubi fuse respondet Arianis objcientibus quod Homousiani adorando Christum ut Deum summum adorant etiam corpus est quod creatura est. In epistola ad Maximum ubi passim loquitur de verbo corpus gestante. In Epistola de Synodi Nicæni Decretis & in prolixissimis illis quinque orationibus contra Arianos quas ultimo anno Constantij composuit, & in quibus ibidem sæpissime describit incarnationem. In his omnibus incarnationem exprimit dicendo verbum assumpsisse carnem & corpus quod nunc σῶμα vocat nunc σῶμα ἄνθρώπινον, nunc ἄνθρώπου σῶμα vel ἡμέτερον σῶμα nunc ὄργανον ἄνθρώπινον, aliquando ναον vel ὄικον vel ἄνθρώπων σάρκα & similibus nominibus. In ultima tamen quinque orationum contra Arianos frequenter dicet verbum assumpsisse hominem. Quâ tamen expressione usus est, non ut assereret contra Arrianos animam humanam in Christo diversam a Verbo: sed ex eo quod Arriani aliqui contra quos disputabat, usi fuerant illa expressione, per hominem intelligentes corpoream partem hominis.

At post tempora Iuliani satis occupatus fuit in quæ scripsit de incarnatione vindicando anima humana in Christo, ut videre est in Libro contra Apollinarium de incarnatione Christi | Humana natura suscepta. In altero de salutari adventu Christi itidem contra Apollinarium.

Miror igitur quod ante tempora Iuliani nihil scripsit de Anima Christi nam Arius cum suis hanc semper negabant & statuebant Verbum passibile (Athanas: de salutari adventu Christi sub initio pag 635D 636A & 644A. Et de humana natura suscepta pag 628B. Tom 1) Imo totus orbis in hunc opinionem concesserat nam Apollinaristæ ex professo eandem docebant nec non Macedoniani (Maximus Dial 2 contra Macedonianos apud Athanasium Tom 2 pag 286. Imo et Athanasius ipse idem ad usque tempora Iuliani censuisse videtur. Nam in pluribus locis ubi res exigere videntur ut animæ mentio aliqua fieret, is de solo corpore locutus est. Sic enim cūm Ariani objicerent: Si filius æqualis est patri, quomodo potuit homo fieri? (Tom 1 p 480 A) Athanasius non respondet, incarnatione factam esse mediante anima humana, sed solutionem adhibet sine mentione animæ dein, sic pergit quasi animam excludere vellet ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν ἄνθρωπος δὲ γέγονε, καὶ οὐκ εἰς ἄνθρωπον ἦλθε. Verbum caro factum est & habitavit in nobis:

Homo enim factum est & non venit in hominem. Hoc Athanasius: quo nihil disertius dici potest. Addit præterea Athanasius rationem: nempe quod si dicamus eum venisse in hominem incidemus in eorum Hæresin qui dicebant Verbum descendisse in filium Mariæ. Dein explicando veram incarnationem sic pergit. Verbum, ait, assumpta carne hominem esse factum et in ea carne passum esse pro nobis; ut Petrus testatur, Christo enim, inquit, pro nobis passo in carne. – Et paulo post. Quum Deus esset, proprium quoddam cepit corpus, eoque utens ut organo, homo factus est propter nos. Ideoque quæ propria sunt carnis, etiam de illo referuntur; nimirum quia in carne consistebat: qualia sunt esurire, sitire, pati, fatigari, aliaque id genus quæ caro in se recipit. Quin et ea opera quæ sunt propria verbi qualia sunt mortuos excitare cæcis visum restituere, hæmorrhœissam sanare, ea quoque omnino corporis ministerio peragebantur. Et quemadmodum Verbum carnis infirmitates bajulabat ut suas, neque id mirum, erat enim caro ipsius: ita rursus cum caro suo ministerio divinitatis operibus inserviebat, illa opera carne fiebant quia caro illa erat corpus Dei. Hæc Athanasius statuendo Verbum non venisse in hominem sed evasisse hominem induendo corpus ut organum.

Sic et pag 432 B describens analogiam inter incarnationem verbi & incarnationem animæ humanæ. Quemadmodum homines accipientes spiritum filij, filij per eum efficiuntur, sic verbum Dei cum indueret τὸν ἄνθρωπον τὴν σάρκα hominum carnem [nota non dicit hominum vel humanam natur{am} sed hominum carnem: expressio quæ excludit animam, nam si per hominum carnem intelliges totum hominem, expressio perinde erit ac si diceret hominum hominem,] creari & fieri dicitur. – Deinde re creatitiæ indutus cum secundi corpus similis nostri factus esset merito jam inde frater noster & primogenitus ob similitudinem corporis appellatus est etsi enim post nos nostri gra{illeg} homo factus esset, & frater noster ob corporis similitudinem, tamen inde primea est et dicitur eo quod {illeg} hominibus perditis ex prævaricatione Adæ ejus <7v> caro ante illam aliorum servata sit et liberata {illeg} mirum cum esset corpus ipsius verbi: deinde nos, ὡς σύσπωμαί τυχάνοντες, utpote illi concorporales, per illud corpus in salutem vindicamur. Athan. contr. Arian. Orat 3. p 432A Tom 1

Et rursus: Verbum porro non veluti aliquid creatum in corpore, neque ut conditum in re condita, sed ut Deus in carne, & ut opifex et constructor in re ab ipso constructa. Homines quidem ut sint & consistant carne amiciuntur [i.e. ut homines consistant eorum animæ carne amiciuntur] Dei autem Verbum homo factus est ut carnem sanctificaret. Athan. Orat. 3. Tom. 1. p 381 B.

Præterea hoc observandum est quod Athanasius passim utitur ejusmodi expressionibus quæ animam humanam excludunt ut ἄνθρώπου σῶμα ἄνθρωπινον σῶμα &c.

{illeg} ἐκκλήθα, διὰ τὴν πρὸς τὰ κλήματα ἅπερ ἔσμεν ἡμεῖς, σωματικὴν συγγένειαν. Tom. 1. p 557.B.

Imo Athanasius agnoscet Verbum movesse corpus. (De incan. Verbi p 69 C & 95 D.) & vivificasse (ib p 69 C) hoc est virtute incarnationis qua anima hominis ibidem movet & vivificat corpus suum. Vide locum.

Denique Arius & universus orbis (Eusebiani, Eunomiani, Macedoniani, Apollinarista) hanc sententiam secuti sunt, nec tamen ulla de ea disputatio ante tempora Iuliani. Scilicet Athanasius hoc argumento constringabatur. Si Verbum æquale est patri quomodo patibilis effectus & cum responderet: ex parte corporis; & hoc responsum haud commode defendi posset quia corpus non est principium sentiens sed organum sensationis: ideo tandem coactus est introducere animam humanam ad quam sensatio referri posset.

Adde quod si mens ecclesiæ primitivæ fuisset Christum habuisse animam diversam a λόγῳ Athanasiani usi fuissent hoc argumento contra Arianos. Tu, Ari statuis verbum creaturam esse et passibilem & ad instar animæ humanæ incarnatam. At si hoc verum est, quid opus animæ humanæ in servatore? Certe si verbum ejusmodi esset ut incarnari posset & patibilis fieri ad instar animæ humanæ, non opus fuisset ejusmodi animæ ad perferendas passiones et infirmitates nostras. Condemnaris igitur a tota Ecclesia qua ejusmodi animam admittit & ad eam refert infirmes nostras ne tecum credatur verbum esse patibilem, qualis esset si modo, ut tu sentis, creatura existeret. Quomodo igitur tu statues Verbum creatum esse & quod pejus est patibilem, esurientem, dolentem, dormientem &c cum hæc omnia ex sententia universæ Ecclesiæ tribuenda sint animæ quam verbum assumpsit.

Observ. 2 Distinctio inter οὐσίαν & ὑπόστασιν non cœpit ante tempora Iuliani vide Orat 5 contra Arianos Tom 1 pag 519 C D 520 A B ubi dicit: Cum Verbum sit unius Dei filius, ideo in eum refertur cujus est filius: ita ut duo qui dein sint Pater & filius sed tamen unitas deitatis remaneat. Poterit autem et ad istum modum

dici unum esse principium Deitatis, non duo, propria Monarchia unius dominatus haberi debet – Quemadmodum autem unum principium & pro eo principio unus Deus ita plane et revera existentis οὐσία καὶ ὑπόστασις μία ἐστὶν essentia, et Hypostasis una est quæ dicit Ego sum qui sum & non duæ ne duo sint principia. Ex una autem illâ naturaliter et vere filius Verbum. – Vt enim una οὐσία principium est, sic hujus unum est essentiale | οὐσιώδη & subsistens verbum – ἐξ ὑποστάσεως ὑπόστατος καὶ ἐξ οὐσίας οὐσιώδης ex substantia substantialis et ex essentia essentialis. Hæc Athanasius: Ex quibus sentias eum nondum multum deflexisse a vero. At a tempore Iuliani unitas Deitatis explicari cœpet per consubstantialitatem specificam quas Deus non significaret individuum sed communem naturam et speciem Personarum.

Concilium Alexandrinum in Epistola ad Africanos aperte mendax apud Athanas. Tom 1 p. 934 A, D. & p 935 A, B. <8r> In 2 Philip. 2.6 οὐχ ἄρπαγμον ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ. non rapuit sibi æqualitatem cum Deo. | τὸ esse æqualia Deo. Anomæus. Filium ergo dicis deitate æqualem esse patri? Orthodox Maximè. Dicit enim Apostolus Is sit affectus in vobis qui fuit in Christo Iesu: qui quum in forma dei esset non rapinam duxit se esse æqualem Deo. Anom. Quod igitur ipse οὐχ ἥρπασεν non rapuit, cur illi impertis? Orthodox. Quoniam ipse οὐκ ἥρπασεν non rapuit sed habet natura, & hoc habens exinanivit seipsum. Quæ enim laus debetur ei qui quam non habet æqualitatem non rapuit. Athanas. De S. Trin. Dial: 1. sub finem.

Non rapinam duxit se esse æqualem | ἴσον {sum} Deo: Hoc dicit quia non sicut qui per virtutem et labores & fatigationes ac certamina rapiunt regnum Dei (scriptum enim est: Regnum cœlorum vim patitur & violentes rapiunt illud) sic Christus Iesus consumatus laboribus virtutis comparavit esse se ἴσον θεῷ similem Deo; quin potius opperuit cœlos virtus ejus, &c. Dionysij Alexandr. Epistola contra Paulum Samosatenum. Resp. ad Quæst 7.

Non rapinam duxit se esse æqualem Deo. Cernis æqualitatem? at vide insipientem illorum pertinatiam. Parvus, inquiunt, existens Deus filius non rapuit sibi ut esset æqualis & par magno Deo. – Sed D. Paulus humilitatem docturus absurdus esset si hoc suasisset Nam qualis isthæc est humiliatio quod minor adversus majorem non insurgat? Attamen parum et ejusdem cum Deo potentiæ sponte hominem factum esse isthuc sane est humiliatio. Animadvertite igitur quid dicat Apostolus. Siquis aliquid rapuerit metuit deponere illud, ne amittat, tanquam ipsius non sit. Sui quicquam a natura habeat, facilè illud asperuatur sciens id se habere quod anilli nequeat; & si deponere videatur, rursum ipsum recipiet. Ait ergo: Filius Dei non metuit descendere de propria dignitate quandoquidem non habebat ex rapina, nimirum quod esset æqualis Deo patri, sed naturalem sibi hanc dignitatem agnoscebat: propterea et humiliari elegit tanquam in ista humiliatione altitudinem suam servans. Theophylact Comment in 2 Philip 2.6. Idem ait Oecumenius Comm. in eundem locum. Et Theoderitus p 329, 331 Vide et Cyrillum Alex. Contra Iulianum lib 9. Tom 6. pag 301 & Comment in Isa lib 4 Orat. 4. Tom 2. pag 660. & Chrysostomus de Christi precibus serm 51 pag 698, 699. Tom 5. edit Paris. Et Hom 7 in 2 Philip 2. Filius Patri subjectus est, ut auctori: nec se per rapinam Deo {3} cujus in forma manebat, æquavit, Hiliarius de Synodis, p 324. Vide pag 18. Vide et Hilar. cont Const. p. 338.

ἴσα θεῷ = ὥσπερ θεὸς (Iob. 10.10) = instar Dei sicut Deus vel tanquam Deus vel quasi Deus = as a God. Of Castor & Pollux Homer says τιμὴν δὲ λελόγχασιν ἴσα θεοῖσι honoremque consecuti sunt sicut Dij. Odys. λ. 303. So Iob 40.15 χορτὸν ἴσα βουσὶν ἐσθίουσι gramen sicut boves comedunt. Heb תַּחֲבֹשׁ sicut bos. [Iob 10.10 Ἡ οὐχ ὥσπερ γάλα με ἤμελξας ἐτύρωσας δὲ με ἴσα τυρῷ.] the Hebrew particle which is here translated ἴσα is ך sicut & the same particle is translated both by ὥσπερ & ἴσα in Iob 10.10. Ἡ οὐχ ὥσπερ &c. wherefore ἴσα signifies as much as ὥσπερ or ך that is sicut Chrysostom also understood it to bee an adverb: for in this place his words are οὐ γὰρ ἄρπαγμόν ἡγήσατο τὴν θεότητα αὐτοῦ & a little after τὸ εἶναι ἴσως τῷ πατρί. Again ἴσα πηλῷ Iob. 30.19 & 27.16. ἴσα σποδῷ Iob 13.12. ἴσα νυκτὶ Iob. 5.14. ἴσα ὄνῳ Iob 11.12 ἴσα ασκῷ ἢ ὥσπερ ἱμάτιον Iob. 13.28. ἴσα ποτῷ Iob.15.16. ἴσα ξύλῳ Iob 24.20. ἴσα λίθῳ Iob. 28 2. ἴσα διπλοῖδι Iob 29.14.

ffirst shew ἄρπαγμόν ἡγήσατο = rapuit vel per rapinam acquisivit. 2 ἴσα Θεῷ = sicut Deus ἴσα sicut an adverb. 4 Rapina must here bee applied to something ^{that} which is capable of rapine, that is not to the substance or essence of a raptor, or non raptor but to something that is acquirable by him.. For The substance essence or internall nature of a man is without the limits of what he may commit rapine in. & (as its improper to call any thing (as a stone) blind which is incapable of seeing so its improper to say any thing is not acquird by rapine which is not acquirable by rapine. And therefore the τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ Is to be understood not of the

congenit or natural Divinity of our Saviour but his glory & dominion | exaltation that which he acquird by his Death that which Saint Paul expresses in the next words in saying God highly exalted him & gave him a name above every name. He was a son before his incarnation but now he was made heir. The sense of the place is therefore Let this mind bee in you which was in Christ who being now in form or state of a God did not acquire by rapine or violence this being as a God, but by humbling himself, taking upon him the form or state of a man & suffering on the Cross. ffor therefor did God exalt him & give him a name above every name that at his name every knee should bow, that is that all should worship him or that he should be as a God over the whole creation. for Deity & worship are relative terms. μορφη δουλου was the way to μορphen θεου 3 ἴσα θεω I understand not of w^t our Saviour has not but of w^t he has becaus it transcends not what he has. 4 I understand it not of his congenit divinity but of that exaltation to honour & dominion after his death which Saint Paul describes in the following words. And that for these two reasons first becaus the rapine must here be meant of somthing to which tis not incongruous that is to something which is someway or other acquirable. The substance or essence of a thing, is not of those things that are acquirable by it but the very thing it self, & it would be improper to speak of rapine about things where rapine can't without an extravagant thought come into consideration. This would be as improper as to call any thing blind which is not capable of seeing. Secondly οὐκ ἄρπαγμὸν, ἀλλ' &c. is as much as to say ἴσα θεω ffor τὸ εἶναι ἴσα θεω & οὐκ ἄρπαγμὸς are two substantives in anallogy with one another & both alike referred to ἡγήσατο.[2]

< insertion from f 9v >

ἴσα θεω ων, ουχ ἄρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεω. Athanas. contra Arianos Orat 4 Tom. 24. pag 458 B. Edit Paris. anno 627.

οὐκ ἀπὸ ἄρπαγης ἔχει τὸ εἶναι αὐτὸν ἴσον τῷ πατρὶ, ἀλλὰ κατὰ φύσιν ἰσός ἐστι, καὶ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ. Athanas. De Humanana Natura suscepta a Verbo. Vol 1. pag 597 D Non ex rapina habet æqualitatem cum patre sed per naturam æqualis est & coessentialis patri.

Sic Maximus sive quicunque author fuerit dialogorum 5 de Trinitate apud Athanasium hunc locum explicans dicit ὅχ ἡρπασεν ἀλλ' ἔχει τῇ φύσει: καὶ ἔχων τουτου, ἑαυτὸς ἐκένωσε &c. Ath. Vol. 2.p 182 B.

Ὅυ γαρ εἶχεν ἐξ ἄρπαγης τὴν θεότητα. Author Interpretationum parabolarum S. Script. apud Athanasium. Quæst. 117. pag. 430 Vol 2.

< text from f 8r resumes >
<9r>

De Antichristo

Qui cum sit angelus Satanæ, transfiguratur in angelum lucis, & cadit de cœlo quasi fulgur & imitatur Christum Antichristus. Hieronym. in Amos cap 5.

Antichristus tam humilis erit atque despectus ut ei non detur honor regius, & per insidias & fraudulentiam obtinebit principatum et brachia pugnantis populi Romani expugnabuntur ab eo. Et hoc faciet quia simulabit se ducem esse fœderis, hoc est legis et testamenti Dei. Hieron: in Dan: 11.

Cavenda sunt autem non solum quæ sunt aperta atque manifesta sed et astutæ fraudis subtilitate fallentia. Quid verò astutius, quidve subtilius quàm ut Christi adventu detectus ac prostratus inimicus videns Idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitaverit novam fraudem, ut sub ipso Christiani nominis titulo veritatem corrumperet scinderet unitatem. Quos detinere non potest in viæ veteris cæcitate, circumscribit et decipit novi itineris errore. Rapit de ipsa Ecclesia homines, et dum sibi appropinquasse jam lumini atque evasisse seculi noctem videntur, alias rursus nescientibus tenebras infundit, ut cum Evangelio Christi et cum observatione et lege ejus non stantes, Christianos se vocent, & ambulantes in tenebris habere se lumen existiment, blandiente adversario atque fallente, qui secundum Apostoli vocem transfiguratur se in angelum lucis, & ministros subornat suos velut ministros justitiæ, asserentes noctem pro die, interritum pro salute, desperationem sub obtentu spei perfidiam sub prætextu fidei, Antichristum sub vocabulo Christi, ut dum veresimilia mentiuntur veritatem subtilitatem frustrentur. D. Cyprianus de unitate Ecclesiæ.

D. Augustinus de homine peccati in templo Dei (2 Thes. 2.) ait: Nonnulli non ipsum principem, sed universum quodammodo corpus ejus, id est ad eum pertinentem hominum multitudinem simul cum ipso suo principe hoc loco intelligi Antichristum: rectiusque putant etiam Latine dici sicut in Græco est: non in templo Dei, sed in templum Dei sedeat, tanquam ipse sit templum Dei, quod est Ecclesia: sicut dicimus sedet in amicum id est velut amicus. D. Augustin De Civ. Dei l 2. c 19. [gr. ἔις τὸν ναὸν. Locutio frequens in sacris litteris. Elegit David in Regem. Esti mihi in Deum protectorem in locum refugij, &c.

Potest fieri ut sicut nos habemus Characterem Christ, id est Crucem qua signamur, ita habeat Antichristus proprium Characterem quo signentur ij qui in eum crediderint. Ambros.

Hyppolytus martyr (Orat. de consumm. sæculi & Antich.) scribit Characterem Bestiæ futurum, non uti signo crucis: sed illud potius execrari et abolere, &c.

Scientes [i.e. Qui volunt scire] firmum numerum qui a scriptura annunciatus est, id est sexcentorum sexaginta sex: sustineant [i.e. expectant & investigent vel maneant] primùm quidem divisionem regni in decem: post deinde illis regnantibus, & incipientibus corrigere sua negotia, & augere suum regnum; qui de improvise advenerit regnum sibi vindicans et terrebit prædictos, habens nomen continens prædictum numerum hunc verè cognoscete esse abominationem desolationis. Irenæus l 5 c 30. Hoc in Dan 7 de cornu parvo & 11 & 12 & Mat 24

In dexteram manum ac frontem insculpturus est [Antichristus] homini characterem hunc suum impium: ne scilicet facultas sit homini dextera se signandi signo Christi salvatoris nostri, neque rursus in fronte ullatenus tremendum sanctumque Domini nomen imprimere queat, neque etiam gloriosam atque formidabilem Salvatoris crucem insculpere. Novit quippe infelix ille per impressionem crucis Domini potestatem sibi omnem ademptam iri. Quam obrem signat hominis dexteram, quod eâ scilicet cuncta nostra membra signemus. Similiterque frontem, quod illa candelabri in modum lucernam lucis, hoc est signum Salvatoris nostri in altum præferat. And a little after: Draco Signaculum suum loco signi crucis Salvatoris nostri, modis omnibus machinabitur imprimere. Ephrem Syrus De Antichristo. Suis **{illeg}** dabit [Antichristus] characterem in dextera manu & fronte, nequis dextera sua pretiosam illam crucem pingat in fronte. Author lib. de consummat. Mundi et Antich qui falsò inscribitur Hippolyto mart.

De caractere Bestiæ vide pag 40 lin 43

< insertion from f 20v >

– Ipse etiam sors inclyta Christi,

Prolato ipsius vel solo nomine sæpe,
Demonas ejeci, stridentes atque gementes
Clamantesque Dei robur dominantis Olympo
Aerre vel medium signo crucis ipse notavi
Illustremque tulit typus hic ex hoste triumphum
Mosis ut in manibus sancta pro gente precantis
ἡ σταυρου μέγαλοιο χάραγματι μηδε μένοντι
ἡερα μέσσοκ ἔγραχα, τύπος δε ἔστησε τρόπαιον
Vel crucis magnæ caractere, neutiquam manente, Aera medium notavi, & typus triumphum de Roste tulit.

Greg. Naz. Carm 61 Ad Nemesium.

Basilius M. Contentiosus circa dominium Ecclesiasticum, fastuosus, Gregorio infidus amicus. Greg. Naz Carm de vita sua pag 7 A, et sequi:

De Monachis et eorum moribus et miraculis vide Athanasium de vita Antonij, Palladium Hieronymum, Sulp: Severum, Theoderitum, Cassiani Collationes, Amphilochium, Paulinum de vit. Ambrosij Gennadium apud Hieron. Historiæ Ecclesiasticæ. Metaphrastes. Greg: Turonens. Ioannes Damascenus adversus vituperatores Imaginum. Evagrii Hist. Bedæ.

< text from f 9r resumes >

Illud **Tau** quod Ezek 9 jubetur describi in frontibus gementium indicabit signum crucis. Cypr. lib. adv. Demetrianum, & Hieronymus Comment. in Ezek. Signum Dei Apoc 7 & 14 esse etiam signum Crucis docent Oecumenius, Beda, Anselmus & Rupertus in hunc locum, citante Bellarmino de Imaginibus l. 2, c 29 Iustinus Quæst 118 ad Gent. ait: Dextera potius quam sinistra signum crucis exprimimus cum alicui benedicimus.

In 2 Thes. 2, Theoderetus dicit quod Apostolus Apostasiam appellat ipsam Antichristi præsentiam. Multi enim ob futura miracula decepti a veritate deficient mendaciam amplectentur, – Dei vero Templum Ecclesias vocat. Theod. Hæret. l. 5, c. 23. Prophetiam de Mahuzim Dan: 11, Theodoretus etiam applicat ad Antichristum. Ib.

<9v>

In Queen Maries reign, in a little above 5 years time there were according to the truest account no fewer then 284 protestants burnt at stake for their professing the Gospel, besides those that died in prison or were exiled. Nay the author of the præface to Bishop Ridley's book de Cæna Domini, who is commonly supposed to have been Grindal, that was afterwards Archbishop of Canterbury, a person who by his circumstances & troubles in the time of that bloody reign, & by his Nation & quality under Queen Elizabeth, had as fair advantages as any of being informed concerning the number of those that suffered, tells us there were above eight hundred put to most cruel kinds of death for religion in the two first years of Queen Maries persecution. No Protestant plot, part. 3^d. pag. 3.

Æneus Sylvius who afterward was Pope Pius II gave this Character of the Popedome, that there was never any great Slaughter in Christendome, nor any great calamity happen'd either of Church or State, whereof the Bishops of Rome were not the Authors. Hist. Austria. And as much is said by Machiavel in his history of fflorence. Reflexions on the Roman Clergy, at the end of the Politicks of France.

<10r>

On 1 Iohn 5.7, 8

There are three that bear record in heaven, the Father the word & the holy Ghost & these three are one &c. Those of greater note learning & caution as Grotius Erasmus & Luther, in his editions of the New Testament &c reade this place thus There are three that beare record, the spirit the water & the blood & these thre are one (or into one thing (only Grotius leaves out these thre are one.) And justly do they. ffor first a great part if not the greater part of the greek manuscripts read it thus & especially the ancients as the Alexandrine sent to our king by Charles jst by the patriarch of Constantinople & supposed to be written by that Thecla of whom Eusebius writes lib 8 hist as being martyred before the Council of Nice, the capital letters tis wrote in & other signes arguing its great antiquity. ‡ < insertion from lower down f 10r > [‡ That which Gregory Nazianzen used. ffor when his adversaries pleaded that the ffather & son were not two Gods because things of a different essence are not connumerated: Nazianzen answers that Saint Iohn (1 Iohn 5.) connumerates things which are not coessentiall saying: There are three that beare record, the spirit, the water & the blood. Orat. 37 De Spiritu sancto. Since he quotes this only & not the other part: There are three which beare record in heaven the Father the word & the Spirit: which would have been much more to his purpose as being an instance of connumeration of the very things in dispute; it's plain this other part was not in the Copy he used And besides he leaves out the words [on earth] which use not to be left out where the 3 in heaven are put.. ffor further that ancient MS. of Lincoln College in Oxford & those in Magdalen & New College have it not < text from higher up f 10r resumes > That of Magdalen Coll in Oxford [& in their publick library. Quære.] The Syriack Arabick & Æthiopick versions, which are very ancient. All the latine versions in Hieromes time as Hierome himself mentions.

Secondly it was not in the copies in use in the Church in the time of Constantine the great & his sons. ffor Alexander in his Epistles though he cites many texts of

Nor the MS of Grotius supposed by him to be of a 1000 years antiquity. The Syriack Arabick & Æthiopick versions which are very ancient want it. And so did all the latine versions in Hieromes time as Hierome himself mentions. [* Cyrillus Alexandrinus also in Thesauro Assert. 34 sub finem, cites the place at large without it. Oecumenius in his comment on the place has it not. The copies of the Eunomians had it not, for

they objected that the spirit was no where joyned with the father & son but in Baptism See Basil contr Eunom lib c The copy of Basil had it not: for though he dispute largely for the trinity & divinity of the holy ghost both in his book against contr Eunom. & ad Amphiloichium & brings all the arguments he could rap & rend together yet he mentions not this place, no not in that chapter where he answers the Eunomians afforesaid objection. And for the same reason the copys of Athanasius & Gregory Nyssen had it not: Nor that of Dydimus Alexandrinus who wrote a particular tract about the Holy Ghost to prove out of Scripture his divinity & union with the Father & son, & also wrote a comment on Saint Iohn's Epistles & yet has not this place. Epiphanius also wrote professedly to prove the Trinity & yet has not this place Nor Chrysostome, Theodore, Damascene, or any other ancient Greek writer. Oecumenius in his comment on this place quotes it thus –

Auctor Commentarij in has Epistolas Clementi Alexandrino falsò inscripti, locum hunc legit perinde ut Oecumenius. Codex Armeniacus (inquit Sandius) ante 400 annos exaratus, quem vidi apud Episcopum. Ecclesiæ Armeniacæ quæ Amstelodami colligitur, locum illum non legit [Sand. Append. Interpr. Paradox.] Erasmus, cùm in nullo quos viderat codice MS græco locus hic extaret, eundem in editione sua latina omisit. Postea ob id a Leo reprehensu{s} sic respondit. tantum illud dacam mihi – – – – – dicam; Mihi diversis temporibus plura fuiss{e} exemplaria quam septem nec in ullo horum repertum quod in nostris [i.e. latinis] legitur. Quod si contigisset unum exemplar in quo fuisset quod nos legimus, nimirum illinc adjecissem quod in cæteris aberat. Id quia non contigit, quod solum licuit feci; indicavi quid in græcis codicibus minus esset. Hæc Erasmus ad Leum respons 25. Cum autem Stunica in Commen tamen ne unum quidem codicem græcum citare potuit sed ad Valla Editionem tantum provocavit, respondet Erasmus Non respondebo Laurentium hominem fuisse ac & fieri potuisse ut illum aliquid <10v> Erasmum etiam hac de re reprehenderet et quamvis codicem Rhodiensem multum laudabat tamen hoc in loco neque hunc codicem neque alium quemvis contra Erasmum citaret sed e contra græcos codices tanquam ab hæreticis corruptos generaliter accusaret, colligit Erasmus et hunc codice cum suis conspirare; Cum, inquit, Stunica meus toties jactet Rhodiensem codicem cui tantum tribuit auctoritatis; Mirum non hic adduxisse illius oraculum præsertim cum ita ferè consentiat cum nostris codicibus ut videri possit Lesbia regula. Sub id tempus prodijt æditio Hispanicensis quæ dissidebat ab omnibus, sic enim erat ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ ὀυρανῷ ὁ πατὴρ καὶ ὁ λογὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι {illeg} καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐπὶ τῆς γῆς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ αἶδωρ καὶ τὸ αἷμα. Incidit etiam Erasmus in MS Britannicum in quo testimonium Patris filij et S S^{ti} habebatur: proinde in proximàsua æditione latina auctoritate libri hujus quamvis reliquis recentioris testimonium illud restituit. De qua re ipse adversus articulos a monachis quibusdam Hispanis exhibitos scribens hæc fatus est. Testimonium, inquit, Patris ffilij et Spiritus proxima restituimus æditione ex codice quodam Britannico, sed recentiore. Comperimus autem, pergit, aliquot Græcos codices ad latinorum lectionem esse mutatos. Id factum est ex quo fœdus ictum inter Romanem ecclesiam et Græcorum. Hoc autem Erasmus ex eo præsertim colligisse videtur, quod, in codice qui ipsi suppeditatus est e Bibliotheca Minoritarum Antuerpiensium, in margine scholium erat adscriptum de testimonio Patris Verbi et Spiritus, sed manu recentiore, ut meminit idem Erasmus. Comment. in h. l. Cum his consentit quod Hesselius testimonium Patris Verbi et spiritus in duobus MSS græcis uno in Anglia altero in Hispania extare retulit nec plura potuit allegare. Contra Arianos dicentes Patrem Filium et Spiritum sanctum non connumerandos esse diputat Nazianzenus Orat 37, Basilus libro de Spiritu Sancto cap 10, & 17 & 18. et Augustinus ni fallor alicubi.

But what will they say to the Alexandrine MS which they so much adore which has the same reading, ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ αἶδως καὶ τὸ αἷμα καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι; which are the words also of our MS. Tho. Smith Fellow of Magd. Coll. in Oxford in the appendix to his sermon of the credibility of the mysteries of the Christian Religion printed 1675. So reads also Cyrillus of Alexandria in Thesauro, edit. Paris. 1634 Oecumenius & all manuscripts

D^r Io. Covell shewed me an edition of the bible published at Paris A.C. 1515 with this title. Vet. et Nov. Bibliorum versio edit a Roberto Stephano Paris. 1515.

<11r>

De Millennio, ac Die Iudicij.

Sabbati meminit Dominus in principio creationis.. Fecitque Deus in sex Diebus opera manuum suarum & consumavit in die septimâ, & in ea requievit et sanctificavit eam.^[3] Adverte filij quid dicat; consummavit in

sex diebus: id ait; omnia consummabit dominus deus in sex millibus annorum. Nam apud illud dies aequiparatur mille annis ut ipsemet testatur, dicens; a^[4] Ecce hodiernus dies erit tanquam mille anni. οὐκ οὐν τέκνα ἐν ἑξ ἡμέραις, ἐν τοῖς ἑξακισχίλοις ἔτεσι συντελεσθήσεται τὰ πάντα. Καὶ κατέπαυσε τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην τοῦτο λέγει ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ καταργήσῃ τὸν καιρὸν *^[5] αὐτοῦ, καὶ κρίνῃ τοὺς ἄσεβεις, καὶ ἀλλάξῃ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, τότε καλῶς καταπαύσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. Itaque filij in sex diebus hoc est in sex annorum millibus consummabuntur universa. Et requievit in die septima: Hoc ait: quando veniens ejus Filius tempus Iniqui abolebit ac judicabit impios, & mutabit solem ac lunam stellasque; tunc pulchrè requiescet in die septima. Denique ait sanctificabis eam in manibus mundis & corde puro. Si ergo quam diem Deus sanctificavit, aliquis nunc potest sanctam efficere, nisi sit per omnia mundus corde; erravimus. Vide igitur; tunc pulchrè requiescens sanctificabit illam; quando nos poterimus recepta justa promissione, deletâ iniquitate, novatis verò cunctis a Domino; poterimus, inquam, tunc eundem diem sanctum reddere, ipsi priùs sancti effecti. Demum illis dicit; b^[6] Novilunia vestra, & sabbata vestra non fero. Cernite qua ratione loquatur. Non mihi accepta sunt præsentia sabbata sed illa quæ feci; quando scilicet universis finem imponens, octavi diei faciam initium, hoc est initium alterius mundi. Idcirco et diem octavum in lætitia agimus; in quo et Iesus resurrexit a mortuis et cum apparuisset ascendit ad cælos. οὐ τὰ νυν σάββατα ἔμοι δεκτὰ ἀλλ' ἃ πεποίηκα, ἐν ᾧ καταπαύσας τὰ πάντα, ἀρχὴν ἡμέρας ὀγδόης ποιήσω, ὃ ἔστι ἄλλου κόσμου ἀρχὴν. Διὸ καὶ ἄγομεν τὴν ἡμέραν τὴν ὀγδόην εἰς εὐφροσύνην, ἐν ἣ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν καὶ φανερῶθῃς ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Epistola S. Barnabæ Sancti Pauli comitis cap 15. Edit. Cotelierij, ex editionibus prioribus collatis cum Apographo Sirmondi.

Let no man judge you in meat or in drink or in respect of an holy day or of the new Moon or of the Sabbath days; which are a shaddow of things to come. Colos. 2.16. viz A holy day of the great & final holy day, the new Moon of the renovation or refreshment or new creation of all things, & the sabbath of the seventh thousandth year, the great day of rest.

We which have beleived do enter into the rest, according to that saying: As I have sworn in my wrath, If they shall enter into my rest: [which he spake] notwithstanding that the works were finished from the foundation of the world. For he spake on a certain place of the seventh day on this wise: And God did rest the seventh day from all his works [Gen. 2.2] And in this place again, If they shall enter into my rest [Psal 95.11.] Seing therefore it remaineth that some must enter therein, if they [whose carcasses fell in the wildernes] to whome it was first preached entered not in because of disobedience: he limiteth again a certain day saying in David: To day, after so long a time, (as it is said) To day if you will hear his voice harden not your hearts. There remaineth therefore a keeping of Sabbath to the people of God. For he that is entered into his rest he also hath ceased from his own works as God did from his. Heb. 4

Quotquot diebus hic factus est mundus tot et millenis annis consummatur. Et propter hoc ait scriptura genesis 8 – Et consummavit Deus in die sexto omnia opera sua quæ fecit & requievit in die septimo &c. Irenæus. l 5. c 28. Ethnicorum omnium clarissimos & antiquissimos scriptores {Hydassien} Medorum regem, Mercurium Trismegistum, & Sibyllas hanc mundi durationem præcissuisse et firmasse testis est Lactantius. Eandem et Hebræi secuti fuere (Vide Fenardentium in Irenæum l 5. c 28) ut et Lactantius l 7. c 14. Hilarius in cap. 17 Matth. Hieron Epist. ad Cyprianum et Comment in cap 4 Micheæ. Author quæstionum ad Orthodoxos quæst. 71. Vide et Augustinum De Civ. Dei l 20. c 7 licet ipse alibi huic opinioni impugnet. Vide et Irenæum l. 5. c 30 & sequ.

Iusti fulgabunt sicut Sol in regno Patris eorum: injustos autem et qui non faciunt opera justitiæ mittet in ignem æternum, ubi vermis ipsorum non morietur. Irenæus l 2. c 56.

Papias dicitur mille annorum Iudaicam ededisce δευτέρῳσιν quem secuti sunt Irenæus & Apollinarius & cæteri qui post resurrectionem aiunt in carne cum sancti, dominum {regnationum} Tertullianus quoque in libro de spe fidelium et Victorinus Pictaviensis & Lactantius, hac opinionem ducuntur. Hieronymus Catal. script. eccl. in Pania.

At mille annos felices Iudæi refirnat loca Danielis 7.25. & 8.14, ubi Iacchiadem vide: Isa. 11.6 & sequ. & 60.18, 22 & 65.19, 20. Vide Iustinum colloquio cum Tryphone. Hæc Grotius in Apoc. 20.

Quo toto hoc capite dicuntur, fere omnia erant in Iudæorum traditionibus de <11v> duabus resurrectionibus, de Mille annis felicibus inter utramque, de bello Gogi et Magogi: de quibus videri possunt Targum Megilla 2.

12. Abenasra & Saadia ad Danielelem, Vajicra Rabba c. 28. & alij. Hieron fine l. 5 ad Isaiam, initio l 15 ad eundem & initio l 18 & ad Ezek 36. Sed ostenditur hîc sensus esse alios quàm Iudæi putabant, ut et de novis Hierosolymis: quod non bene intellectum multis occasionem dedit Apocalypsin rejiciendi, tanquam opus Cerinthis aut alterius Iudaizantis. Grot. in Apoc 20.

<13r>

Of Innovations, & the Authors thereof.

Anno 23 Constantij Flavianus Antiochiæ Episcopus, cantorum Choros dividens primus instituit ut Psalmi Davidici alternis cantarentur. Post hunc Petrus cognomento Cnepheus, per Tyrannidem eo Episcopatu occupato, primus author fuit unguenti in Ecclesia coram universo populo consecrandi, ac ut in sacris Theophanijs aquaram consecratio vesperi fieret, ac in singulis precibus virgo deipara nominaretur, & in omni conventu symbolum fidei recitaretur, quod priùs in Vigilia magna tantùm recitabatur. Cedrenus in Annal. Consule Græc.

Innocentius Pontifex Romanus (qui cœpit A.C. 401) fertur statuisse quod non solum presbyteri sed omnes Christiani deberent ungi oleo infirmorum statuit etiam Sabbato jejumium celebrari. Fascic. Temp.

The superstition of the Cross & Chrism were in use in the second century: the Millenary error got footing about that time; the necessity of Infants receiving the blessed sacrament of the Lord's supper came in soon after: about the 4th Century there was some touches in oratory sermons by way of Rhetorical ejaculations like praying to saints, but long after came to be formally used as now in churches. The naked Truth p 10.

Frons cum signo Dei pura, Coronam Diaboli ferre non potuit, Coronæ se Domini reservavit. Those fforeheads which the signe of God had purified (viz in Baptismal ablution & confirmation) abhorred the Garlands of Sathan, & reserved themselves to be crowned by God (Cyprian. de laps. in principia) And again Muniatur ffrons, ut signum Dei incolume servetur. Cypr. Tom. 1. lib. 4. ep. 6 Pamelij.

Damasus, ut Psalmi alternis vicibus in ecclesia canterentur, in fineque eorum verba hæc ponerentur: Gloria patri et filio et spiritui sancto, instituit. Primus etiam Hieronymi scriptis auctoritatem dedit, cùm priùs septuaginta interpretum scripta tantummodo in precio essent. Nam et Biblia Hieronymi legi cœpta est, &c. Platina in vita ejus. Cantus Psalmorum dies et noctes institui a Damaso ait Anastasius in vita ejus: puta alternis vicibus et in omni publico conventu: nam privatè saltem si non in ecclesijs quibusdam antea aliquando canebantur, licet non eo modo. Præterea certum est quod tempore Cassiani (hoc est annis 50 post Damasum) Gloria Patri &c non canebatur in fine Psalmorum in Ecclesijs Orientalibus. Vide Cassian lib 2 de nocturn. Orat. mod. c. 8.

Silvester (ille) cujus tempore convenit Synodus Nicæna,) instituit Chrisma ab Episcopo confici. Et privilegium Episcopis dedit ut baptizatum consignarent propter hæreticam suasionem. Hic et hoc constituit ut baptizatum liniret Presbyter Chrysmate levatum de aqua propter occasionem transitus mortis. Hic constituit ut nullus laicus crimen clerico inferre audeat. Hic constituit ut Diaconi dalmaticâ uterentur in Ecclesia, & pallio linostimo leva eorum tegeretur. Hic constituit ut nullus Clericus propter causam quamlibet in curiam introiret, nec ante Iudicem cinctum causam diceret nisi in Ecclesia. Hic constituit ut sacrificium altaris non in serico neque in panno tincto celebraretur, nisi tantum in linteo ex terreno lino procreato, sicut corpus Domini nostri Iesu Christi in Sindone lintea munda sepultum est sic missa celebraretur. Anastas: in vit. Silvest.. That is he instituted that the consecration of Chrism by the Bishop, the signing the baptized with the signe of the cross, & anointing him with Chrism, the , the wearing of the surplice by deacons in the Church, & of a linsey-woolsey cloak or hood upon their left sholder, the exemption of the Clergy from lay-accusations or judicature & the celebration of the mass in a linnen surplice. . Platina (ni fallor) dicit eum Chrisma a solo episcopo confia instituire

Damasus multa corpora sanctorum martyrum requisivit, quorum etiam conchylia & sepulchra versibus decoravit. Anastas. Vide et Baron.

Siricius constituit Hereticum sub manu impositionis recipi presenter cuncta Ecclesia. Anastas.

Zosimus (is qui cœpit an. 417) fecit constitutum ut Diaconi lævas tretas haberent de pallijs linostimis & per parochias concessa licentia Cereo [in Cod. Vatican. Cereum Paschalem] benedici. Anastas.

Fœlix (qui cœpit an 272) constituit supra sepulchra martyrum Missas celebrari. Anastas. Quære.

Dionysius (qui cœpit an. 261) Presbyteri Ecclesias divisit, & Cœmeteria & Parochia, et Diœceses instituit. Anastas.

Stephanus (qui cœpit an. 257) constituit Sacerdotes & Levitas ut vestes sacratas in usu cotidiano non uti nisi in Ecclesia tantum. Anastas.

Alexander (qui cœpit an. 121) constituit aquam aspersionis cum sale benedici in habitaculis dominum. Anastas. Quer.

Innocentius (qui cœpit an. 402) constituit Sabbatho jejunium celebrari quia Sabbatho Dominus in sepulchro positus est & Discipuli ejus jejunaverunt. Anastas. Baronius tamen ad an 417 nolit hunc esse Iejunij hujus autorem.

<13v>

Telesphorus Episc. Rom. Sub Antonio Pio Author Quadrigesimalis jejunij.

Flavianus & Diodorus Monachicam amplectentes vitam – sed sacerdotali ministerio nondum politi, populis tamen admodum placentes, noctibus ac diebus cunctos ad zelum pietatis armabant. Isti namque primi in duas partes Choros psallentium dividentes, ex successione Davidicam melodiam cantare docuerunt. Et hoc in Antiochia primitus fieri cœpit, & dispersum ad terminos totius orbis usque pervenit. Isti divinos amatores ad sepulchra martyrum provocantes, Vigiliis celebrarunt; cum illis laudantes deum. Hæc Leontius intuens – poscebat ab eis ut has festivitates in Ecclesijs potius celebrarent. &c Theod apud Hist. Trip. l. 5. c. 32.

De signo crucis consule Tertullianum de corona militis: Cyprian l. 4 Epist 6 in fine. & libro de lapsis in principio: Lactantium l 4 c 26. Originem in Exodum c 15 Hom 6, Iustinum Quæst 118 ad Gent. Eusebium l 6 Hist c 33 ubi Cornelius Papa in Epist ad Fabianum dicit Novatianum a Dæmo correptum quod non recepisset in Fronte signaculum Christi. Vide etiam Athanas

Concilium Africanum anno 217 ab Agrippina episcopo Carthagenensi convocatum (Cypr. ep. 71) Hæreticos rebaptizari voluit. Nulla inde orta est controversiam. Postea multi episcopi Orientales Iconij anno 258 congregati idem constituunt contra Hæreticorum Cataphrygarium baptismum. Iisdem se mox opposuit Stephanus Papa Romanus, satis cum fastu. Contra eum totus orbis mox insurgit Consilia plura convocantur in Oriente. Cyprianus duo convocavit in Africa, Cum ijs omnibus sentit Dionysius Alexandrinus episcopus Et cum Romani se undique opponi carneret moriente Stephano, causa quievit. (Vide Baron. an 258. & Concilia. Et Euseb l 7 c 6. Et Cypr Ep 17, 71 &c). Concilium Nicænum can 21 apud Ruffinum constituit Photinianos rebaptizandos. Tandem post obitum Constantij Consuetudo Romanensium de Hæreticis non rebaptizandis obtinuit: ut Epistola Siricij ad Himerium Tarraconensem anno 385 data testatur, in qua sic scribit. Significasti inquit quosdam de fratribus nostris baptizatos ab impijs Arianis denūo baptizare velle, quod non licet: cum hoc fieri et Apostolus vetet et Canones contradicant, & post cassatum Ariminense Consilium missa ad Provincias a venerandæ memoriæ prædecessore me Liberio generalia decreta prohibeant, quos nos cum Novatianis alijsque hæreticis, sicut est in Synodo constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus, Episcopalis manus impositione Catholicorum conventui sociemus. Quod etiam totus Oriens Occidensque custodit. Similia quædam refert Epiphanius in Hær Augustinus putabat millenos episcopos per orbem a Stephano stetisse, sed unde id colligere potuit, cum ne unum quidem concilium a parte Stephani collectum fuerit. Certe tempus præteritum in præsentī judicabat vir Historiarum rudis.

<15r>

Miscellanies

Ireneus l 5. c 50 dicit Iohannem in Apocalypsi vidisse easdem plagas universaliter accipere gentes quas olim particulatim accepit Ægyptus: & vidisse profectionem populi ex Ægypto fuisse typum & Imaginem

profectionis Ecclesiæ ex gentibus. Et subdit se hanc explicationem ab antiquo presbytero magna cum animi refectione didicisse. Idem tradunt alioni apud Augustinum de Civitate Dei l 8. c 27.

De Apocalypsi testantur Iustini Martyr, Irenæus, Hippolitus, Theophilus, Melito Cyprianus, Origenes, Clemens Augustinus &c. & insigne est illud Tertulliani: Etsi Apocalypsin, inquit, Marcyon respuat, ordo tamen episcoporum ad originem reclusus, in Ioannem stabit autorem. Contra Maryon cap 5. Vide Comment. Fenardentij in Irenæum l 5 c 30

Animas humanas de cœlo lapsas esse Pythagoras Omnesque Platonici et Origenes putant: a propria Dei substantia esse Stoici, Manichæus, & Hispaniæ Prisciliani hæresis suspicantur: continuò creari volunt alij, alij ex traduce ut Tertullianus, Apollinarius, & maxima pars occidentalium autument, ut quomodo corpus ex corpore sic anima nascetur ex anima. Hieron. Marcellino. Ep. 82.

Ex Ecclesiæ antiquæ traditione ratum fuisse baptismum in nomine tantum Christi collatum Stephanum Romanum Pontif: Cyprianus in Epist. ad Iubaianum, licet ab eo dissenserit, apertè testatur. Cypr. ad Iub. Epist. 73.

About Baptizing, Tertullian, who knew well the custome of the ancient Church, teaches that in case of necessity Quilibet Laicus tingit.

For the Surplice the testimonies of Chrysostome & Ierome, that the Priests in the ancient Church officiated in white vestments are well enough known.

In the Council of Nice when it was debated Whether married Priests should be separated from their wives? & the major part were inclined to the wrong side Paphnutius stood up & set them right proving the ancient tradition or custom of the Church to the contrary. Animadvers. on the Naked Truth.

Constantinus anno vigesimo Imperij Crispum filium veneno, ffaustam Conjugem calente balneo interfecit. Greg. Turonensis lib. 1. c. 36. In Chron. Alexandr. after the Council of Nice & some other things done in Iuly & October in the 20th of Constantine, is added at toward the end of the year: Constantinus Crispum Cæsarem filium suum (a Fausta) calumnijs appetitum occidit. Vide Gothofred. Comment. in Cod. Theod.

Sub Gelasio Clerus crevit. Anastasius in vita Gelasij. Cœpit hic Gelasius an. 482.

Cum in Synodo Ariminensi orientales Sacerdotes callidi homines & acuti occidentales simplices & imperitos argumentis ac fallacijs convincerent &c. Platina in Liberio.

Tempore Subiniani [i.e. an 605] tanta apparuere prodigia quanta nunquam ante &c Platina

Constantius & Galerius (qui successère Dioclesiano & Maximiano) Imperium primi dividunt Oros lib. 7. c 25.

Christiani quampluri sub decima persecutione ad Barbaros confugiunt & humaniter recipiuntur Euseb. in vita Constantini l: 2. c: 51, & 52.

Eo tempore scripsit Demetrius Patriarcha Alexndrinus ad Gabium Episcopum Hierosolymitanum, Maximum Patriarcham Antiochenum & Victorem Patriarcham Romanum de ratione computi Paschalis & jejuniij Christianorum, & quomodo de Paschate Iudæorum deducatur: de qua re multos exararunt libros & Epistolas donec eo qui jam observatur modo Christianorum Pascha constituerent; idque quia Christiani post ascensum Domini Christi in cœlos ubi fæstum Baptismi celebrassent, die crastino jejunium quadraginta dierum incipere solebant deinde solvebant, sicut fecit Christus utpote qui postquam baptizatus in Iordane fuisset in desertum abiit ubi dies jejunos mansit. &c. Ita ergo statuerunt Patriarchæ isti Paschatis Computum ut jejunarent Christiani quadraginta dies dein die Paschatis jejunium solverent. Eutychie Annal. p 303. vide et p. 444.

Anno Imperij Constantini quinto factus est Alexander Patriarcha Alexandrinus, qui annos sedecim sedit dein mortuus est. Anno principatus ipsius [Alexandri] decimo quinto celebratum est Concilium Nicænum. Alexander siquidem Patriarcha Alexandrinus Arium Ecclesiam ingredi vetuit, eique maledixit. – Præerat autem urbi Asynto e ditone Ægypti Episcopus nomine Meletius qui Arij sententiam amplexus est. Eidem

ergo Maledixit Alexander Patriarcha. Porrò fuit Alexandriae Templum magnum quod extraxit Cleopatra Regina nomini Saturni dicatum, in quod Idolum æneum magnum erat quod Michael appellatus est, cui Alexandriae et Ægypti incolæ dic mensis Heturi qui Tirshan posterior est festum magnum celebrabant multas eidem bestias immolentes. Cùm ergo Alexandriae Patriarcha factus esset Alexander, , voluit ille confringi Idolum & tolli sacrificia. Cumque obsisterent ipsi Alexandrini, ille astutia ipsos aggressus, Idolum (inquit) istud nulli omnino rei utile est. Quod si festum illud Michaeli Angelo celebraveritis, eique hostias istas constitueritis, ipse pro vobis apud Deum intercedet, majorisque vobis boni causa quam Idolum istud futurus est. Annuentibus ergo illis, ex Idolo confracto Crucem confecit; Tem <15v> plum verò Michaelis Ecclesiam appellavit; (Esque Ecclesia illa quæ Cæsarea vocata est, et igne perijt cùm Occidentales Alexandriam ingressi eam vastarunt) consecrataque sunt festum et victimæ Michaeli Angelo; unde et adhuc Cophlitæ in Ægypto et Alexandria eo die festum Michaeli Angelo celebrant & victimas quamplurimas cædunt. Eutych. Annal. p 434, 435.

Niceæ convenerunt bis mille quadringenta octo Episcopi sententij & religionibus inter se discrepantes &c. Ib. p 440. Ex quibus 318 erant Homousiani p 443

Natus Christus Cyclo Solis 12, Epacte 1. die 23 Cænuni prioris Cihaci 29, feria tertia [sive di Martis.] Baptizatus est Cycli Solis 14, Cycli Lunæ 19, Ep: Solis $3\frac{3}{4}$, Die Sexto Canuni posterioris, Tubani 11mo, die Martis Crucifixus 19mo Cycli Solis, 14mo Cycli Lunæ, Epacte Solis $7\frac{1}{2}$, die Veneris {Oidari} 23° Bormahuti 27°. Eutych. annal p 448.

Statuerunt Patres Nicæni ne Episcopus quin uxorem haberet. A tempore enim Apostolarum usque ad Concilium Nicænum uxores ipsis erant, exceptis Patriarchis, quibus uxores non erant, neque conjugatum quenquam ad munus illud provehebant. Eutich. Annal. p 450, 451.

Constituit Constantinus ut die Passionis et ipsum sequente die Veneris ab omni opere abstinerent homines, neve in iisdem prætium ullum committeretur. Eutich p 451. Intelligit festum annuum.

Tempore Iuliani Apostatæ floruit Antonius qui primus erat Monachorum Ægypti desertum incolentium, ubi Monasterijs extructis Monachos congregavit Nec non Harius, [forte Hilarion] in Syria qui primus erat Monachorum Iordanis desertum incolentium, & in ipso Monachos collegit, & Monasteria locaque quamplurima extruxit. Eutych Annal p 484.

Anno Valentis tertio constitutus est Damasus Patriarcha Romanus qui 28 annos sedit, ejus præfecturæ anno 17mo celebratum est Concilium 2^{dum} Constantinopolitanum. Eutych. p 487.

Congregati sunt Constantinopoli episcopi 20. Concilij præsides erant Timotheus Patriarcha Alexandrinus, Meletius Antiochenus & Cyrillus Hierosolymorum Episcopus: quibus tradidit Theodosius Imp. literas Damasi Patriarchæ Romani in quibus fidem veram descripserat, atque explicaverat: quibus lectis et expositis in eandem quam ipse scripserat fidei confessionem consenserunt. Deinde Macedonij opinionem ad examen revocarunt, cujus doctrina fuit Spiritum Sanctum non esse Deum, verum creatum, factum. – Maledixerunt etiam Sabellio Libyæ episcopo ejusque asseclis, quod assureret Patrem ffilium et Spiritum Sanctum unam esse psonam: nec non Apollinario ejusque sequacibus quod affirmaret corpus Christi intellectus expers. Porrò definierunt Spiritum Sanctum creatorem esse & increatum, Deum verum, ejusdem cum patre et filio naturæ, substantiam unam, naturam unam: addentes fidei Symbolo quod composuerunt Trecenti octodecim Episcopi qui Nicææ convenerunt. Et in Spiritum Sanctum Dominum vivificantem qui ex patre procedit, qui cum Patre et ffilio simul adoratur & conglorificatur. Idque quod Trecenti octodecim isti in fidei quam ediderunt confessione dixissent tantum: Et in Spiritum Sanctum. Statuerunt etiam Patrem filium et Spiritum sanctum tres esse personas, tres Hypostases, tres proprietates, unitatem in Trinitate & Trinitatem in unitate, essentiam unam in personis tribus, Deum unum, substantiam unam, Naturam unam; Nec non corpus Domini Christi animâ intelligenti rationali præditum – Statuerunt etiam Patriarcham Romanum ordine primum, Constantinopolitanum secundum, Alexandrinum tertium Antiochenum quartum. Epsicopum etiam Hierosolymitanum, titulo Patriarchæ ornarunt, cum priùs Episcopus esset, eique locum quintum assignarunt. Eutychiej Patriarchæ Alexandrini Annal. p 511, 512.

Salvianus iste qui Prisciliano facit obit Imperante Theodosio. Sulp. Severus lib 2 Hist. Vnd. Salvianus Massiliensis Ep non recte dicitur fuisse Priscilianista.

Nazianzenus carm 33 numerans libros canonicos sacrarum literarum, omittit Apocalypsin. Citat tamen Apocalypsin, Orat. 35. Edit Morelli, et iterum Orat 32 ad 150 Episcopos

Preces ab antiquo Orientem versus. Clemens in Const. Apost. l 2. c 61. Orig. in Numer. hom 5 Tertull. in Apolog. c 16 (ubi etiam Christianos hoc nomine falso insimulatos ab Ethnicis ait, quasi solem pro Deo haberent. Athan. quest. 37. Iustin Quæst. & Respons: Quæst. 118. Basil. lib. de spiritu Sancto, c. 27. Greg. Naz Epist 66 ad Philagrium. Augustin. de serm. Dan. in monte l. 2. Vixque antiquus est author qui hujus rei non meminit.

Orationes pro defunctis tempore Chrysostomi. Chrisost: Hom 32 in Matth 8. p 372.

Transubstantiationem Chrysostomus credidit. Chrysost. Hom 51 in Matth 14, pag 555 & Hom 83 in Matth 26. p 868, 869.

Tertullianus de corona militis meminit celebrationis festorum in natalitijs martyrum. Sic et Cyprianus l. 4, Epist. 5.

Aliud est ad veniam stare aliud ad gloriam pervenire aliud missum in carcerem, aliud non exire inde donec solvat novissimum quadrantem; aliud statim fidei et virtutis mercedem accipere; aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari & purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse. Cyprian lib 4. Epist 2 ad Antonianum.

Solades Cretensis, Maronita, a Dæmone vexatus, iambographus, scripsit Phlyacas sive Cinædos lingua Ionica. Vsus est hoc genere etiam Alexander Aetolus et Pyrrhus Mylesius et Theodorus et Timocharides & Xenarchus. Sunt autem ejus generis plurima: veluti ad Inferos descensus, Priapus, ad Belestichen, Amazon & alia: & Inclusæ et Redemptus, ut Athenæus ait in Dipnosophicis. Suidas in Σωτάδης. Quomodo ergo Arius imitator Soladis

<17r>

De Trinitate

Origenes unigenitum Dei filium ^{conditam} | κτιστον esse docuit, a perna gloria et essentia alienum & spiritum sanctum infra patris et filij dignitatem collocavit, affirmans neque patrem a filio neque filium a spiritu sancto posse cerni: ut nec spiritum ab angelis nec angelos ab hominibus. — Circa Christi verò inhumationem Christum animatum carnem ex sancta virgine assumpsisse impiè negat — sed cum mente quam habuit ante mundum conditum extremis temporibus inhumanatum esse, assumpta carne absque animæ intelligente & ratione prædita, &c Zonaras in Imperio Decij.

Pietatis nostra doctrinam præscribe sic nos instituens ut Deum unum ingenitum agnoscamus hoc est Patrem, unum item genitum Dominum, filium videlicet, qui Deus quidem appellatur cum de eo separatim sermo habetur, Dominus autem quando cum Patre nominatur, (illud propter naturam, hoc propter unicum Divinitatis principatum;) unum denique spiritum sanctum a Patre procedentem aut etiam prodeuntem, Deum quoque ipsum (apud eos qui ea quæ apponuntur apprimè intelligunt) qui ab impijs quidem etiam oppugnatur, ab ijs autem qui supra eos assurgunt, animo et mente concipitur, ab ijs vero qui magis spirituales sunt, etiam prædicatur. Greg. Naz. Orat 23 in Laudem Heronis (pag 420. C) sub obitum Valentis scripta, i.e. anno 378.

Cùm Ariani objicerent Spiritus sancti divinitatem nullo scripturæ loco proditam haberi, Gregorius sic respondet. Vetus, inquit, testamentum, patrem apertè prædicabat, filium obscuriùs. Novum autem nobis filium perspicuè ostendit, & spiritûs divinitatem subobscurè quodammodo indicavit. Nunc verò spiritus ipse nobiscum versatur, seque nobis apertiùs declarat. Neque enim tutum erat, Patris divinitate nondum confessa filium apertè prædicari: nec filij divinitate nondum admissa, spiritum sanctum velut graviorem quandam, si ita loqui fas est, sarcinam nobis ingeri: ne alioqui, velut cibus ultra vires gravati, ac solis radijs hibetes oculos adjicientes, ijs quoque quibus præditi eramus, viribus periclitaremur: quin tacitis potiùs accessionibus, & ut David loquitur ascentionibus atque ex gloria in gloriam progressionibus & incrementis, Trinitatis lumen

splendidioribus [radijs] illuceret. Et paulo post. Dicebat Salvator Discipulis suis fore ut ab adveniente spiritu omnia edocerentur. Ego unum ex eorum numero esse censeo ipsam spiritus sancti Deitatem in posterum apertiùs declarandum, ὡς τηνικαυτα ὀρίμου καὶ Χωρητῆς ἤδη τυγχανούσης τῆς γνώσεως, μετὰ τὴν του Σωτῆρος ἀποκατάστασιν, οὐκέτι ἄπιστουμένου τῷ θαύματι, tum videlicet, cùm jam post Salvatoris restitutionem [i.e. restitutionem fidei Nicænæ de filio quam Constantius abrogaverat] matura et percipibilis esset ipsius cognitio, utpote cui jam fides non ampliùs ob miraculum [i.e. ob admirabilitatem doctrinæ quæ fidem priorum Christianorum superabat] denegaretur. Greg. Naz. Orat: 37 De spiritu sancto.

Qui spiritum sanctum in rerum creaturarum ordinem dejiciunt contumeliòsi sunt et mali servi, atque adeo malorum pessimi. – Qui autem Deum eum censeat divini profecto viri sunt ac splendido animo præditi. Qui verò etiam appellant siquidem apud candidos et probo judicio præditos auditores, sublimes et excelsi sunt: sin autem apud abjectos & humi provolutos, haud satis prudentes, utpote qui luto margaritam et imbecillæ auri tonitruum sonum, & solem infirmis oculis & lacte adhuc utentibus solidum cibum committant, cùm eos paulatim ad ulteriora promovere atque ad sublimiora provehere conveniat. Greg: Naz: Orat: 44. p 709 In Pentecostem. Pergit Gregorius subinde dicere quomodo cum his infirmioribus procedendum sit, id est cum ijs qui Concilium Nicænum sequebantur (vel, ut Gregorius loquitur, intigre sentiebant de filio) & postmodum nomen Macedonianorum sortiti sunt.

Dicunt Ariani: Ea, quæ ejusdem essentiæ sunt connumerantur, quæ autem disparem habent essentiam minime connumerantur. Ex quo sequitur vos tres Deos asserere cum nobis nullum tale periculum immineat qui ea consubstantialia minimè profiteamur. Respondet Gregorius: Tria heterousia numerantur Prov 30. Leo Hircus et Gallus et quarto loco rex. Duo Domini Deus et Mammona Matth 6. Tres dant testimonium spiritus aqua et sanguis 1 Ioan 5. Greg. Naz Orat 37 De Spiritu Sancto p 602 Solut. Res connumerantur sub nomine generis univoci sed non sub nomine generis æquivoci. Res vel eus est genus univocum Leonis Hirci, Galli, & regis, adeoque illa propriè sunt quatuor res vel entia. Testis est genus univocum spiritus aquæ et sanguinis testificantis, quæ proinde sunt tres testes. Servi sunt univoce qui serviunt Deo et Mam{mo}ni et eo respectu Deus et Mammon sunt domini univoci adeoque duo domini, licet non duo domini recti neque duo servi recti. Lupus autem non est genus univo <17v> cum bestiæ et piscis, & proinde lupus Bestia et lupus piscis non dicuntur duo lupi, sed duo genera luporum. Sic Rex et Prorex non sunt duo reges vel duo Domini ejusdem regni sed duo genera dominorum. Duo sunt puta duæ res vel duo homines sed non duo Domini Dici possunt Rex et prorex vel Rex et Princeps vel Rex et Dominus sed non duo reges vel duo Principes vel duo Domini. Hoc {sta} more loquendi alienum est et Regi indignum foret. Subditus seorsim dici potest Dominum sed non una cum Rege quia ad Regem Dominum collatus non est Dominus sed submittus et Prorex Eodem modo pater et filius quia non sunt Dij univoce, non dicuntur duo Dij, neque simul nominantur Dij nisi cum notula aliqua distinctionis ut cum Pater emphatice dicitur ὁ θεὸς filius tantum θεός. Sed juxta Homousianos cum nomen Dei univoce tribuatur Personis & imaquaque persona per se sit completus Deus, tres dij numerantur

Quid ad eos dicam qui Astartem adorant aut Chamos Sidoniorum Idolum, aut sideris formam, paulo quidem majoris dei apud Idololatrias illos, sed tamen facti atque creati cùm ipse, aut hos duos in quorum nomine baptizatus sum, non adorem, aut conservos adorem. Greg. Naz. Orat 40 in sanctum Baptismæ p 669. Arianos Idololatriæ insinuat.

Nota, Si divinitas collocatur in substantia & non in Personis tunc erit unus Deus & non tres Dij sed interim persona nulla erit Deus; si in Personis & non in substantia erant tres Dij et nullo modo unus Deus: si et in substantia et in Personis tum æque erunt tres Dij respectu personarum ac unus Deus respectu substantiæ, nec a religione abhorreere posset tres deos dicere respectu personarum, sed potius impium esset hoc non dicere. Siquis enim rogaret, quot sunt Dij respectu personarum: Vel responderetur Deum non dici respectu personæ alienjuss seorsim spectat sed de tota omnium personarum complexione semper accipi, atque hoc est negare personam unam quamque per se completè Deum esse: vel fatendo quod deus diceretur respectu personarum, respondendum esset quod hoc respectu tres essent dij. Nam [si responderetur unum esse Deum respectu personarum ridiculum esset quia non una est persona sed tres &] Deus unus dicitur non respectu personarum quæ tres sunt sed respectu substantiæ. Si dicas non posse dici tres Deos respectu personarum quia unicus est respectu substantia. Eodem modo dice re possum non esse unum deum respectu substantiæ quia tres sunt respectu personarum. Et siqua necessitas ut unus dicatur prop

Sed ut hoc argumentum magis pateat: Considerandum est quod Dei alia est significatio quando vox accipitur de singulis personis alia quando de omnibus simul in priori tantum Christus dicitur filius Dei et Deus

incarnatus, in postero tantum dicitur unicus Deus homoüsianis. Si deus acciperetur in posteriori sensu quando loquimur de filio Dei vel de Deo incarnato &c abominandum esset Si in priori quando dicitur unicus Deus tunc Deus ille esset unica persona a quo homousiani abhorrent. Cum igitur illi Deum semper accipiant in sensu posteriori quando unicum prædicant, rogemus quot sunt illis Dij in sensu priori. Vides igitur quomodo eorum doctrina ludit sub ambiguitate verborum. Si vox in priori sensu accipiat qui passim occurrit in sacris litteris, infertur pluralitas Deorum in eorum trinitate: ut hos in unum reducant coguntur recurrere ad aliam vocis significationem quæ nusquam occurrit in sacris literis.

Cùm Ariani contenderent Patrem et filium non esse duos deos quia res diversæ essentiæ non connumerantur: Gregorius inter alia respondet quod Ioannes (1 Ioan 5) connumerat quæ non coessentialia sunt, dicendo tres esse quæ testimonium dant spiritum aquam et sanguinem. At si textus habuisset Tres esse in Cælis testimonium dantes, Patrem & Verbum et Spiritum Sanctum; Annon Gregorius hanc instantiam potius adduxisset: quæ connumerationem habet ipsissimorum trium de quibus contentio erat. Locus est in Greg Naz Orat 37 De Sp. S^{to} pag 603

Doctrina Trinitatis a G. Nazianzeno describitur Orat 23 in Laud. Heronis p. 420 et sequi Orat 24 in Ægyptiorum Ep. adventum p 428 D et sequi. Orat 25 ad Arrianos

Spiritus sanctus a Nazianzeno prædicatur Deus Orat 23 p 420 D Orat 24. p 429 D & p 430 D ex Act 5.4 & Orat 25 p 441. Alibique

Ὅυ γὰρ κατὰ τὴν φύσιν τὸ μείζον, τὴν αἰτίαν δέ. Non enim hæc dictio Major ad naturam sed ad causam referenda est: ουγεν γὰρ τῶν ὁμοουσίῳν τῇ οὐσίᾳ μείζον ἢ ἐλάττω. Neque enim quicquam eorum quæ eandem substantiam habent substantia majus aut minus est. Greg. Naz. Orat 40 in S. Baptisma sub finem p 669. & paulo {post}. τὴν μίαν θεότητά τῃ καὶ δύναμιν, ἐν τοῖς τρισὶν — ὅτε ἀνώμαλον οὐσίας ἢ φύσεσιν, ὅτε ἀυξομένην ἢ μειουμένην ὑπερβολαῖς καὶ ὑφέσεσι πάντοθεν ἴσην, τὴν αὐτὴν πάντοθεν. Vnam deitatem et potentiam in tribus – nec essentijs aut naturis inæqualem nec præstantijs aut submissionibus auctam vel minatam <18r> sed undequaque æqualem undequaque eandem. pag 668 A

Similiter in Orat 35 (quæ est prima de filio) pag 572 Greg. Nazianzenus introducit Arianos sic disputantes. Pater ut vos fateamini, quantum ad causam, filio major est; Ergo major naturâ: dein huic argument respondere conatur.

Pariter et in epistola prima ad Cledonium (sive Orat 51) Gregorius reprehendit Apollinaristas quod, etsi unamquamque personam Deum esse agnoscerent, tamen in Deitate scalam ponerent asserendo filium minorem patre, & spiritum sanctum minorem filio. Doctrinam homousij tenebant () sed non doctrinam æqualitatis. Scripta est hæc epistola post Concil. Constant. & ex episcopatum Gregorij

Ὅμοτιμία & ἰσότης a Gregorio de personis Trinitatis prædicantur Orat 38 in Christi nativitate p 622, B. & Orat 42 in Pascha p 695, D. Æqualitas personarum etiam describitur a Gregorio Orat. 26 de moderatione in disputationibus servandâ pag 445 D, ubi dicit spiritum sanctum hac solo nomine Patri cedere quod non ingenuus sit, hoc item filio quod non genetis sit, cætera autem συμφῶς καὶ σύνθρονον καὶ ὁμοδοξον καὶ ὁμότιμον, ejusdem naturæ dignitatis gloriæ et honoris.

Gregorius Naz. de ingressu suo in Urbem Constantinopolitanam verba faciens ait

Escarsit in me tota primum civitas
Multos perinde ac si Deos inducerem.
Mirum nec est hoc, instituti sic erant
Ignota prorsus ut quibus fides pia
Esset, modoque trina quonam est unitas
Atque una rursum trinitas —
Imbres tacebo saxeos epulas meas. &c

Gr. Naz. carm de vita sua.

Sin cupit et vocem poscit Deitatis apertam,

Haud satis est prudens. Nam Christi numine {illeg} dum
Humano generi patefacto, imponere pondus
Infirmis humeris aliud, quod ferre nequirrent
Quisnam æquum, nisi mentis inops, hoc diceret esse?
Nam neque doctrinam pueris proponere plenam
Convenit, ut nec adhuc teneris ostendere totum
Solem oculis, nimiaque illos perfundere luce.

Greg. Naz. Arcan. carm. 3.

Sub Constantino Imperatore Arius Alexandrinæ Ecclesiæ sacerdos celebrabatur, qui deum filium et Verbum creaturam dicere non dubitavit: et alterius esse naturæ nec patri coæternum. Nec ipse tamen auctor hujus sectæ extitit sed Origenes: qui prætere plurimas alias perversas opiniones, etiam unigenitum Dei filium κτιστὸν καὶ ἀλλότριον εἶναι τῆς οὐσίας τῆς πατρικῆς creatum esse et ab essentia paterna diversum affirmabat. Zonaras in Imperio Constantini

Certe homines qui ὅμοιοι similes inter se sunt, καὶ τὴν ταυτότητα ἔχοντες ὁμοούσιόι ἔσμεν ἀλλήλων, et eadem natum conjuncti, homousij sunt inter se. Eadem enim omnibus mortalitas, corruptibilitas, mutabilitas, & ortus ex nihilo. Angeli quoque inter se generis ratione cæterisque omnibus cognati sunt & ejusdem naturæ. Quapropter si interrogent curiosi isti [Arriani] an sit filio aliqua similitudo cum rebus creatis, aut ea quæ in filio sunt reperiri queant in rebus conditis, quo occasionem habeant calumniandi filium Dei creaturam esse: sed nihil tale unquam invenerint uti ad omnia temerarij. Inter creata eim nihil est omnipotens — ffilius contra omnipotens est ut pater. — In creaturis nihil est immutabile natura — ffilius contra immutabilis est et inalterabilis ut pater — Cætera condita et initium existendi sortiuntur — ffilius autem existens est et super omnia Deus ut pater — Quis igitur rebus ita constitutis & ad eum modum descriptis, non perspicit in rebus creatis nihil simile habere filium? Omnia autem patris ad filium spectant, quia ille consubstantialis est patri. Vt enim si cum rebus creatis haberet aliquam similitudinem et cognationem consubstantialis illis fuerit: ita alienus a creatis quoad usiam remanens propriumque existens verbum patris, et alius diversusque ab illis; quoniam omnia patris illi propria sunt consubstantialis esse patri merito reputabitur. Ita enim patres rem intelligentes confessi sunt in Nicæna Synodo homousion et ex usia patris filium esse. Athanas. ad Serapionem contra eos qui dicunt filium creaturam. Alia quædam his similia addit Athanasius: ut quod Isaac genuerit Iacob naturalem et consubstantialem filium ut et ille Iudam et fratres ejus. Et quemadmodum insanierit quisquis dicat consubstantialem esse ædificatori domum & navem fabro navali: ita congruenter dixeris, quemlibet filium consubstantialem patri. Si igitur pater est et filius, necessum est filium naturalem et verum esse, hoc est consubstantialem patri, Hæc Athanasius.

ὅυτε γὰρ ὑιοπατέρα, φρονουμεν, ὡς οἱ Σαβέλλιοι μονοούσιον, καὶ ουχ ὁμοούσιον καὶ ἐν τούτῳ ἀναιρουντες τὸ εἶναι ὑιον. Neque enim filiopatrem eu{m} esse sentimus, ut Sabelliani qui dicunt eum unus substantiæ non consubstantialem, eo ipso tollentes filium. Athanas. in expositione fidei. Nota quod <18v> Bellarminus in dubium vocat hanc Expositionem fidei, eo quod non nulla contineat symbolo Athanasiano contraria. Sed congruit cum alijs scriptis Athanasij et proinde symbolum istud quod ab utrisque differt rejiciendum est.

Hæc sufficiunt quæ vobis persuadeant non reprehendendos esse eos, qui dixerunt filium patri consubstantialem esse: sed tamen ipsam dictionem consubstantialem per se excutiamus ut sciamus an hac voce utendum sit an non, & an propria illa sit et congrua quæ de filio dicatur. Nam et vos ipsi scitis nec est cur quisquam dubitet, simile non de usijs sed de figuris & qualitatibus dici: siquidem in usijs non similitudo sed ταυτότης identitas esse pronunciat. Certe homo homini similis dicitur non secundum usiam sed secundum figuram et formam. Quantum enim ad usiam attinet, ὁμοφυεις εἶσι ejusdem sunt generis seu naturæ. Rursum homo cani similis dici non poterit, sed diversæ naturæ. οὐκουν τὸ ὁμοφυὲς καὶ ὁμοούσιον, τὸ δὲ ἑτεροφυὲς καὶ ἑτερούσιον Quapropter quod ejusdem generis est homousion est quod autem diversi generis heterousion. Athanasius de Synodis Arimini et Seleuciæ sub finem. p 928.

Patris filij et sp. s^{ti} non a tantum est natura una usia, una potestas regnum et potentia: Tres autem sunt Hypostases characteres et personæ. — Essentia quidem genus natura et forma idem sunt. Persona item Character Hypostasis individuum et proprium etiam ipsa unum sunt. Nam natura multas in se Hypostases continere potest. Homines etenim uno corpore et uno spiritu constantes omnes ejusdem sumus naturæ et usiæ,

sunt verò multæ Hypostases Atque natura quidem et usia dicuntur universales: Hypostasis verò particularis. Vt si hominem dicas jam quemvis hominem dixisti. Nam universale hoc est et essentielle et omnes homines dicuntur: eadem enim omnium est usia. Si verò Petrum Paulum aut Ioannem dicas tunc unum hominem denotasti eo quod hoc particulare sit. – Atque ita si Angelum nomines jam totam expressisti usiam angelorum. Nam commune hoc est Angelorum nomen et essentielle et sic omnes angeli dicuntur Si verò dicas Michaellem vel Gabrielem unam dixisti hypostasin hoc est unum angelum tantum. Natura enim dicitur Angelica usia, hypostasis vero est uniuscujusque Angeli appellatio. — Præterea si volatile nomines, ecce significari totam volatilius usiam: si columbam aut turturam aut lusciniam aut pavonem vel cygnum, hypostases sunt ista tantum Et si dicas quod Deus creaverit lucem ecce totam usiam luminarium significasti. Ipsa porro usia dividitur in suas hypostases utpote in solem Lunam stellas, lucernas cereos et alias differentias &c. Homousion autem est quod est ejusdem usiæ sed aliquam tamen differentiam habet. Verbi gratia lapis cariosus & solidus vel durus homousij sunt id – est ejusdem usiæ. Ita lignum palmæ et ebeni lignum. Et caro cameli ac caro piscis. Sic et omnes homines ejusdem sunt usiæ, suas tamen differentias habent quod alius sit procerus, alius brevis, alius clarus, alius obscurus. Tractatus de definitionibus apud Athanasium.

OR. Hypostasis declarat τὸ εἶναι sive existentiam. Deitas τὸ τί εἶναι sive naturam. Vt sunt Petri et Pauli et Timothei tres hypostases & una ἄνθρωπότης natura humana. AN. Si ita sunt hypostases ut Petri et Pauli et Timothei, tres sunt Dij, quandoquidem Petrus & Paulus & Timotheus tres sunt homines. OR. Ne hi quidem sunt tres ex sacris literis. Nam in Christo Iesu non est mas neque fæmina, non est Græcus et Iudæus, non est servus et liber, sed omnes in Christo unum sumus. (Gal. 3 28) Tres igitur sunt Petrus Paulus et Timotheus, at non tres homines, quia tunc tres sunt homines cum dissimile cor habuerint, ut Græcus et Iudæus & Christianis: sin verò idem senserint nec sint inter eos dissidia, tres quidem sunt Hypostases sed unus in domino, quod unum animum et unum cor habeant: & tres quidem sunt numero at non quod diversam inter se naturam vel diversum cor habeant. – Aut igitur in Hypostasibus divinis ponito dissidia, ut tres Deos dicamus, quoniam unus istud alius illud velit: aut si nulla est in eis dissensio unus sit Deus pater & filius & spiritus sanctus, quemadmodum qui in Christo sunt compacti, unus homo sunt sicut scriptum est. Et paulo post: Homousion est ὁ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον της οὐσίας quod eandem essentiæ rationem recipit, ut homo ab homine nihil differt quatenus homo est, et Angelus ab Angelo quatenus Angelus est, ita et Deus a Deo nihil differt quatenus Deus est. Dial. 1 de Trinitate apud Athanas. Similia leguntur in disputatione coram Probo iudice apud Athanas. Et alibi. De hac re vide Petavium & imprimis Curselaum qui rem fusè tractavit. [7]

<19r>

De Monachis

Zosimus having occasion to mention a sedition of the Monks in relating the history of Chrysostom [A.C. 400 circiter] gives them this description. Hi legitimis nuptijs abstinent & tam in urbibus, quàm in vicis, populosa collegia complent hominibus innuptis nec a bellum, nec alium reipublicæ necessarium usum idoneis, nisi quod via quadam progressi ab eo tempore in hunc usque diem magnam terræ partem ad se transtulerint; & sub prætextu quasi cum pauperibus omnia communicarent, omnes prope dixerim & inopiam redigerint. Zosim. l. 5.

Monachi homines quidem specie sed vitam turpem porcorum more exigentes, qui in propatulo infinita atque infanda scelera committebant, quibus tamen pietatis pars videbatur, sacri loci [scil. Templi Serapidis] reverentiam proculcare: nam ea tempestate, quivis atram vestem indutus, quique in publico, sordido habitu spectari non abnuebat, is tyrannicam obtinebat auctoritatem. Emap. in Ædesio sub finem. Scriptum hoc Theodosio vel Arcadio imperante.

Aiunt quidem Monachi se Templis bellum inferre, at enim bellum istud *[8] proventus est eorum qui populis incumbunt, miserisque sua raptum eunt quæ ipsis reposita sunt e fructibus terræ atque alimenta: sicut aggressores eorum quos expugnarunt bona auferentes discedunt. His verò neque hæc sufficiunt, verum et terram *[9] intervertunt huius aut illius, sacram eam esse dicentes, multique (adeò) paternis spoliati sunt sub falsi nominis obtentu: Hi verò alienis malis luxuriant, qui, ut quidam aiunt, jejunijs Deum colunt. Quod si spoliati ad Urbis Pastorem (nam ita vocant virum haud valde mansuetum) venientes quærantur, dicentes ea quæ injustè passi sunt, Pastor hic hos quidem laudat, illos verò abigit, quasi in eo lucrum fecerint, quod non et majora passi sint: etsi, O Imperator, et hi Imperio tuo subsint, et isti tanto utiliores sint ijs qui injuria eos

afficiunt, quanto ignavis seduli: hi quippe apibus illi verò fucis similes sunt. Et si agrum aliquem audierint aliquid continere quod rapi queat, illicò hic in sacrificijs occupatus est, et dira facit et exercitum in eum immitti oportet, et adsunt illicò Σωφρονιστᾶι, i. castigatores (hoc enim nomen deprædationibus imposuerunt, si non et minùs dixi) et hi quidem latere nituntur, & quæ patrarunt, negant: et si latronem vocaveris injuria affeceris: hi verò gloriantur seque venditant, et ignaros docent, et agris dignos sese esse aiunt. Enim verò quid hoc aliud est quam in pace bello agricolas infestare, &c. Liban. Orat. pro Templis, edit. in Opusculis Gothofredi. This was written to Theodosius A.C. 390 upon the Monks running up & down in droves to demolish the gentile Temples without the Emperor's authority for what they did. At which time I suppose with Gothofredus they were accused also by others for interrupting judicature, & committing other such like misdemeanours: whereupon Theodosius thought fit to curbe them by this Edict.

Imp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA Tatiano PF. P.

Quicumque sub professione Monachi reperiuntur, deserta loca et vastas solitudines sequi, atque habitare jubeantur. Dat. III Non. Sept. Veronæ. Valentiniano IV & Neotherio Coss. [A. 390] L. 1 De Monach. Cod. Theod. Yet after twenty months they were recalled again by a contrary edict.

In this Oration Libanius a little before this passage [Aiunt quidem &c] spake thus of the Monks: Pullati hi pleraque Elephantis comedunt, & negotium facessunt multitudine potûs, ijs qui in cantûs vicem potum mittunt, occultant verò hæc pallore per artem ipsis quæsito.

Cæterùm quòd dogmata ista [sc. Apollinarij] non prævaluerint, nec ad multos permanarint, præter eas causas quas supra dixi, Monachis potissimùm, ut arbitror, ascribendum est. Nam quotquot in Syria et Cappadocia & circumsitis Provincijs Monasticam philosophiam sectabantur, Nicænæ Synodi decretis mordicùs adhærebant. Parùm certe abfuit quin Orientis omnes Provinciæ a Cilicia usque ad Phœnicem Apollinaris hæresin amplecterentur. Eunomij autem hæresis a Cilicia et monte Tauro ad Hellespontum & Constantinopolim cuncta propemodum occupavit. Vterque enim tum eos apud quos morabantur, tum eorum finitimos, in suam sententiam facile perduxerunt. Idem porrò istis accidit quod ante Arrianis acciderat. Populus enim in illis regionibus, cùm monachos quos supra diximus ob virtutem atque opera valdè admirarentur, recte illos sentire existimabant: eos verò qui aliter sentirent, tanquam adulterinis opinionibus inquinatos, aversabantur. Quemadmodum olim Ægyptij monachorum suorum doctrinam secuti Arianis fortiter restiterant. Sozom. l. 4. c 27.

Religiosissimum Præsbyterum Deique amantissimum Philoromum in Galatia convenimus et cum eo longo tempore versati sumus. Tantam virtutum nobilitatem ostendit in vitæ Christianæ institutione, ut etiam ipsi qui sunt in genere insuperabiles ejus vitam angelis æqualem revererentur, et efficacem virtutem exercitationis. Is mundo renunciavit in diebus Iuliani execranda Imperatoris, & perseveravit quadraginta annos in Monasterio – Hujus viri insignis magnam curam gerebat Basillius Episcopus qui delectabatur ejus austeritate constantia et in opere diligentia. <19v> Is pedestri itinere venit Romam usque ad orandum in martyrio sanctorum Petri et Pauli. Pervenit autem etiam usque ad Alexandriam, cum vovisset, in martyrium venerandi Athletæ Marci. Dignus autem, inquit, sum habitus, qui voti gratia bis proprijs pedibus venirem Hierosolyma ad honoranda loca sancta, & ipsa mihi suppeditavi impensas. Dicebat autem nobis ut utilitatem ex eo caperemus. Palladius in Vita Philoromi.

Postquam Valens Imperator Episcopos Ægypti relaxavit ab exilio, Melania Monasterio ædificato, viginti septem annos versata est in Hierusalem habens conventum virginem circiter sexaginta. Cum qua vixit etiam nobilissimus ac moribus simillimus Rufinus ex Aquileia civitate Italiæ qui postea dignus est habitus Presbyteratu. Viginti autem et septem annos excipiebant eos qui veniebant Hierosolyma voti causa, et Episcopos, et Monachos, & Virgines et omnes qui adventabant suis fovebant expensis. Palladius in vita Rufini

‡ < insertion from f 20v > ‡ Antonius & cuncta Ægypti et Mesopotamiæ Ponti Cappadociæ & Armeniæ examina Monachorum non videre Hierosolymam. Hieronymus Ep 12 ad Paulinum. Script: Imperante Theodosio.

Longum est nunc ab ascensu domini usque ad præsentem diem per singulas ætates carrerere qui Episcoporum qui Martyrum qui eloquentium in doctrina Ecclesiastica virorum venerint Hierosolymam. – Qui in toto orbe

sunt primi huc congregantur. – Certe flos quidem et pretiosissimus lapis inter Ecclesiastica ornamenta Monachorum et Virginum Chorus est. Quicumque in Gallia fuerit primus huc properat. Divisus etiam ab orbe Britannus si in religione processerit — Quid referamus Armenios, quid Persas, quid Indiæ & Æthiopum populos, ipsam juxta Ægyptum fertilem Monachorum Pontum et Cappadociam, Syriam Cœlem, & Mesopotamiam, cunctaque orientis examina. — Tot pene psallantium Chori quot gentium diversitates. Hieron Ep 17 ad Marcellam.

< text from f 19v resumes >

Pachomius monachus vir quem in dicendo quam in signa faciendo Apostolicæ gratiæ & fundator Ægypti Cænobiorum scripsit regulam utrique generi Monachorum aptem quam Angelo dictante perceperat. Gennadius in Catalogo Illustrium vivorum . Historiam et regulas monasticas Pachomij fuse descripta vide apud Sozom l 3. c 14 & Palladium.

Pachomius Monachus erat ex eorum numero qui vixerunt in summo & perfecto vitæ instituto adeo ut is fuerit dignatus & futurorum prædictionibus & Angelicis visionibus. Eo ergo sedente in spelunca sua visus est ei angelus domini qui ei dicit: Pachomj. Ea quidem quæ ad te pertinent recte & ex virtute gessisti. Supervacaneè ergo sedes in hoc loco. Age ergo, egredere & congrega omnes juniores Monachos & habita cum ejs, & sequens formam quam dabo tibi, eis leges constitue. Eique dedit tabulam æneam in qua hæc scripta fuerant. — Habeat unusquisque monachorum pellem ovillam albam laboratam. Abque ea neque comedant neque dormiant. Ingredientes autem ad Christi communionem sabbato et dominica Zonas solvant, & pellem ovillam deponant, et cum sola cuculla ingrediantur. Fecit autem eis cucullas molles tanquam pueris, in quibus etiam iussit imponi figuram crucis purpureæ. Iussit autem esse viginti quatuor ordines fratrum ex numero viginti quatuor literarum — Scriptum erat etiam in tabula Si venerit hospes alterius monasterij quod habet aliani formam, cum eis nec comedat nec bibat nec ingreditur in Monasterium. Comedentes autem velent capita Cucullis, nec frater fratrem videat mandentem. Comedenti non licet loqui nec extra quadram et mensam usquam alio oculos convertere. Constituit autem ut per totum diem facerent duodecim orationes & in nocturnis vigilijs duodecim & in matutino duodecim, & hora nona tres. Cum autem magnus Pachomius contra Angelum diceret esse paucas orationes, ei dicit Angelus, Has constitui ut parvi quoque possint procedere ad perficiendam regulam nec eis sit molestum. Qui autem sunt perfecti non opus habent ut leges eis ferantur. Cùm hæc ordinasset Angelus, recessit a magno Pachomio. Sunt autem hæc monasteria quæ formam hanc obtinuerunt, habentia vivorum circiter septem millia. Et primum monasterium in quo ipse habitat beatus Pachomius, quod alia peperit monasteria continet circiter mille quadringentos viros. ‡ < insertion from the left margin of f 19v > ‡ Virgines autem in alio Monasterio seorsim degentes eandem habebant vivendi formam & idem institutum præter pellem ovillam. — Erant tonsæ & habebant cucullos in capita (Pallad. in Vitis Pachomij Athonij et Virginis cujusdam. Similia fere instituta habebant tria millia monachorum sub Ammona (Pallad. in vit Ammonæ] < text from f 19v resumes > Palladius in Vita Pachomij Anthonij et viginij ex usam.

De monachorum vestibus videndus Cassianus de Habit. Mon. l. 1. c 4.

Pauli Abbatis, monachi optimi opus et exercitatio fuit orare perpetuò. Hic habebat trecentas preces expressas & præstitutas, totidem habens in sinu calculos & in unaquaque oratione jaciens unum calculum. Is cum accessisset ad sanctum Macarium, ei dicit Abba Macarij valde affligor. In quodam vico habitat quædam virgo quæ facit septingentas orationes. Hoc cùm didicissem meipsum reprobavi quòd non potuerim facere plusquam trecentas orationes. Ei respondet sanctus Macarius dicens: Sexagesimus annus agitur ex quo centum constitutas orationes facio, nec mea me judicat ratio quod fuerim negligens Palladius in vita Pauli Moses monachus 50 orationes quotidie peragebat Pallad Theodoritus in Hist S: Patr describit Iacobum jun. numerantem orationes

<20r>

Macarius magnus fæminam quam Præstigiator incantamentis converterat in Equam, reduxit in propriam formam infundando aquam benedictam in caput ejus et super caput ejus orando. Palladius in vita Macarij.

Aphraates Monachus Imperante Valente, locustas regionum catervatim invadentes abigit a viri cujusdam prædio, benedicendo aquam & precando ut Deus illam impleret divina virtute & jubendo ut hæc aqua spargeretur per prædij limites. ffuitque aqua illis agris pro vallo sacrosancto & inexpugnabili. Nam usque ad

illos fines, reptantes & circumvolantes Locustæ instar exercitus, rursus retrocesserunt benedictionem impositam extimessentes & veluti quodam fræno suffocatæ & ultra progredi prohibitæ Theodoritus in vita Aphraatis

Macedonius Monachus, cùm nobilis cujusdam uxor, Imperante Theodosio, in morbum incidisset, aquæ dexteram imponens & salutare efformans signaculum, jussit bibere, et curavit morbum. Theodoritus in vita Macedonij.

Idem Macedonius, cùm alia fæmina delirio affecta esset quod Medici dicebant esse morbum cerebri, alij vexationem dæmonis, jussit aquam afferri, & cum fecisset figuram salutaris signaculi, fæ{illeg}mina bibens convaluit. Theod. ib.

Iacobi monachi benedictione multæ ægritudinis cessarunt, multi ^f dæmones coacti sunt fugere, & aqua quæ ab illius dextera [i.e. signaculo crucis] benedicitur, fit salutare pharmacum. Theodoritus in vita Iacobi

Equum Valentis Imperatoris ægotantem Custos (qui erat homoüsianus) deducit ad magni Aphraatis habitaculum. Aphraates igitur jussit aquam hauriri ex puteo & cùm ei salutaris crucis signum imposuisset, bibit equus. Deinde cùm oleum divina implevisset benedictione equi ventrem inungit: & manus contrectatione satim morbus est sublatus. Theodoritus in vita Aphraatis

Ioannes Monachus, (is qui munus propheticum supra modum habuisse dicitur & cuncta Theodosio Imperatori inquirenti futura narrasse) non peragebat apertè curationes. Dans autem oleum, curavit multos ex ijs qui laborabant. Palladius in vita Ioannis.

Simeonem, magnum illud orbis terrarum miraculum sciunt quidem omnes qui imperio parent Romanorum. Norunt Persæ quoque et Indi et Æthiopes. Ad eum undique concurritur. Aiunt Romæ, eum fuisse adeo omnium sermone celebratum ut in officinarum omnibus vestibulis et porticibus ei parvas posuerint imagines, hinc sibi præsidium et tutelam parantes. Iejunus manet per integros quadraginta dies, idque non semel sed jam per annos 28 hujusmodi jejunia exercuit. † < insertion from lower down f 20r > [† Cùm autem ferream catenam viginti cubitorum comparasset & ejus unum quidem initium cuidam petræ maximæ appendisset, alterum autem dextero pedi adaptasset, ut nec si vellet quidem abiret extra eos limites, in eo degit cælum visione apprehendens. Postea vero Catena soluta, cum venirent innumerabiles, conabantur autem omnes contrectare et ex pelliceis illis vestibibus aliquam percipere benedictionem, molestia affectus columnam altissimam ædificari jussit et in ejus vertice se collocavit. Theodoritus in vita Simeonis. < text from higher up f 20r resumes > Innumerabilia effecit miracula. Dicunt conjugem Regis Persiæ petijisse oleum dignatum ejus benedictione, & tanquam donum maximum accepisse. Quinetiam omnes Regis assecclas diligenter rogasse. Cæteram verò turbam ad muliones accessisse & ad famulos & milites & pecuniam obtulisse & rogasse ut essent participes olei benedictionis. Noctu & interdiu ita stat ut videatur ab omnibus, nunc stant longissime nunc frequentes se incurrans & Deo offerens adorationem. Iam verò multi quoque ex adstantibus enumerant has adorationes. Semel autem quidam ex eis qui mecum erant, cum enumerasset mille et ducentas & quadraginta quatuor, deinde lapsus esset, destitit numerare. Semper autem se inclinans prope digitos pedum frontem admovet. Nam cùm venter semel in hebdomada alimentum accipiat, idque exiguum, quantum est divinorum sacramentorum participatio, dorso concedit ut facilè inflectatur.

Benjamin monachus dignatus fuit gratia curationum, adeo ut cuicunque manu imposuisset, aut quod bendixerat oleum dedisset, qui laborabat liberaretur ab omni ægritudine. Palladius in vita Simeonis.

Dorotheus monachus admodum senex cum Aspis incidisset in puteum, {haurit} aquam et bibit jejunus cùm prins signaculo munijisset et dixisset. Quo venit senator, illic viribus caret diaboli improbitas. Pallad: in vita Isidori.

Copres Monachus Palladio narravit quomodo in nomine Christi signatus, ignem in platea urbis Ægypti constructum illæsus ingressus est, flamma in hanc & illam partem divisa.

<20v>

Iacobus Episcopus Nisibis (qui Concilio Nicæno interfuerat) cum puellas impudicas in fonte quodam pannos lavantes vidisset, & fontem et puellas execratus est, & fons confestim evanuit ac puellarum forma mutata est

in deteriorem. Exoratus autem a civibus fontem et formam puellarum restituit. Tale, inquit Theodoritus, novi Mosis hujus miraculum, quod quidem non factum est virgæ percussione, sed operationem accepit signo crucis. Theod: in vita Iacobi

Antonius Monachus quotias ab Athanasio accerseretur obtemperabat & ad urbes accedebat & una cum illo veniebat ad Ecclesias ejusque fidem de Deo, suffragio suo comprobabat. Denique in omni vita eum semper amicum habuit, ejusque adversarios et inimicos aversatus est. Sozom l 2. c 17.

Præ reliquis omnibus Orientalibus Paulus Episcopus Constantinopolitanus & Athanasius Alexandrinus & omnis Monachorum multitudo & magnus Antonius qui adhuc superstes erat et ejus discipuli – decretis Concilij Nicæni mordicus visi sunt adhærere. Sozom l 3. c 13. Dicitur hoc de tempore schismatis subsequæntis concilium Sardicense.

Quod dogmata Apollinaris et Eunomij non prævaluerint – monachis potissimum tribuendum est Nam quotquot in Syria et Cappadocia et circumscitis Provinciis Monasticam sectabantur Philosophiam Nicænæ Synodi decretis mordicus adhærebant. Parum certe abfuit quin Omnes Orientis Provinciæ eorum hæreses amplecterentur – Sed idem istis accidit quod antea Arrianis acciderat. Populus enim in istis regionibus, cùm monachos quos supradiximus ob virtutem atque opera valde admirarentur, recte illos sentire existimabant, eos verò qui aliter sentirent adulterinis opinionibus inquinatos aversabantur. Quemadmodum olim Ægyptij monachorum suorum doctrinam secuti Arianis fortiter restiterant. Sozom. l 6. c 27.

Opera Iuliani Monachi ex Eremo Antiochiam se conferentis, totam multitudinem ad nostros cætus transijsse, nemo qui rerum humanarum naturas tenet, dubitaverit. Magnitudinis autem miraculorum factorum ab illo testes sunt etiam hostes veritatis. Idem ante hæc tempora regnante Constantio fecerat Alexandriae Antonius ille egregius. Desertis enim solitarijs locis totam obambulabat urbem illam docens omnes præconem esse veritatis Athanasium Theodorit l 4 c 27.

<21r>

Interpretationes sacrarum literarum ex veteribus.

Propter hoc [i.e. ne ante tempus patefierent] Danieli dicebatur: Muni sermones et signa librum usque ad tempus consummationis quoadusque discant multi & adimpleatur agnitio. In eo enim cum perficietur dispersio cognoscent omnia hæc. Iræn. l 4 c 43. in Dan 12.

Matt 24.15, 17, 21. & Cornu parvum in Dan 7 & 2 Thes 2., 3, 4, 8 & Dan 8.12, 23 & Dan 9.27 interpretantur de Antichristo (ut et Ioan 5.43.) ab Irenæo l 5. c 25, 29.

Ephrem Syrus, De Antichristo: interpretatur cessationem sacrificij per $3\frac{1}{2}$ tempora Dan 12 & tribulationem illam magnam Matt 24 de persecutione Antichristi.

Illud Sapientiæ: Ego eram apud ipsum cuncta componens; ego eram cui adgaudebat. Alexander Antecessor Athanasij applicat ad filium Dei. Epist: ad Alexandr. Episc. Constantinop. apud Theodoritum l 1 c 2. In eadem Epistola dictum illud Primogenitus omnis creaturæ. Alexander refert non ad resurrectionem non ad nativitatem a Maria sed ad generationem filij ante creationem creaturarum. Sic et illud Pater me major est: bis in eadem epistola refert ad divinitatem filij quem dici hoc solo minorem patre quod genitus est.

Illud dictum Primogenitus omnis creaturæ, Eusebius Pamphili in Symbolo suo a concilio Nicæno approbato refert ad λογὸν filium Dei Socr l 1 c 8.

Qui cum in forma Dei esse non est rapinam arbitratus esse se æqualem Deo. Lucifer Lib. Moriendum esse pro fil. Dei. Sic et Tertullian

Author libri de Consummatione mundi qui Hippolyto inscribitur, Hebdomadem & dimidium Hebdomadæ Dan 9 ad finem mundi rejicit.

Siricius Papa Epist ad Himerium c 1 vocat spiritum sanctum, spiritum septiformem vide Apoc 1.

Si Celsus intellexisset illud: Ego et pater unum sumus: et illud in precatione dictum a filio Dei, Sicut ego et tu unum sumus: non putaret nos [colendo Christum] & alium colere præter Deum, universorum Dominum. Ait enim pater est in me et ego in patre {Quo} siquis his motus verebitur ne forte transfugiamus ad eos qui negant duas esse ὑπόστασεις substantias Patrem et filium: audiat illud; erat omnium credentium cor unum et anima una: ut contempletur illud dictum; Ego et pater unum sumus. – Itaque religiose colimus patrem et filium ὅντα δύο τη ὑπόστασει πράγματα, duas quidem quoad substantiam res, unam vero concordia consensu voluntatisque identitate: adeo ut qui vidit filium (qui est splendor gloriæ Dei, characterque ejus substantiæ) viderit in ipso Deum ut in imagine Dei. Origen. cont. Cels. lib. 8, non longe ab initio.

< insertion from the left margin > Si christianos doceas, ait Celsus, non hunc Dei filium, sed patrem universorum colendum esse: non colent nisi una cum isto seditionis suæ auctore quem nominant Dei filium: Non quod Deum venerentur magnopere sed quod istum excolant plus nimio. Cui respondet Origenes, hunc vere Dei filium. Quod si Celsus audivit perversam doctrinam quorundam qui filium Dei negant esse Creatoris filium; ipse viderit et qui huic opinioni favent < text from f 21r resumes > Esto autem non deesse quosdam in tam numerosa credentium multitudine, qui discrepantes ab alijs temerè affirmant quod servator sit Deus ille universorum Dominus. nos certe hoc non facimus qui credimus ipsi dicenti: Pater qui misit me major me est. Dein proximæ Celsi Objectioni respondet Origenes: Hæc quoque πάλιν rursum a nescio qua obscurissima hæresi desumpta universis Christianis objicit. Origen. contr. Cels. lib 8 non longe ab initio.

Quicumque intelligit quomodo sit audiendum de unigenito Dei filio, primogenito omnis creaturæ quod verbum caro factum est; intelliget quomodo quisquis vidit imaginem invisibilis Dei, cognoset Patrem & factorem hujus universitatis. Origen contr Cels. l 7 post med.

Soli Preces offerendæ Dei verbo, primogenito omnis creaturæ. Origen. cont. Cels l 8 prop. finem Sic et sæpius in lib 6 vocat Dei filium et verbum primogenitum omnis creaturæ, & hunc primogenitum omnis creaturæ asserit unitum esse animæ humanæ.

Origenes recitans Prophetia de Antichristo 2 Thes. 2 sic pergit Cæterum de eo prophetia apud Daniele extat – ubi prædicatur divinitus de futuris regnis incipiendo a Danielis temporibus et deinceps usque ad mundi interitum, quam videre licet. Cæterum de Antichristo vide an non sic loquatur? Vltimis regni eorum temporibus, completis jam eorum peccatis exorietur rex impudens facie & intelligens problemata &c. et ubi hanc prophetiam Dan 8 fuse citaverat, sic pergit Cæterum quod ex Paulo citavimus dicente sessurum eum templo Dei & ostensurum se pro Deo; id in Danielis libro sic legitur: Et in templo abominatio desolationis usque ad consummationem temporis, consummatio dabitur ad desolationem. Origen. cont. Cels. l. 6. post medium.

Pater inquit, me major est, non quidam magnitudine aut ætate, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατέρος γένησιν sed propter generationem ex patre. Athanas. Orat 2 Contra Arian. Tom 2 pag 365 B edit. Paris. Alibi tamen (ut in tractatu {illeg} Humana natura suscepta a Verbo pag 597 D & 613 D.) Athanasius hunc locum exponit res{illeg}tivitatis & humanæ naturæ Christi.

ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως &c. Qui {illeg} Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Athan contra gentes Oratio T{illeg}

Φησιν αὐτον ὁ Παῦλος πρωτότοκον πάσης κτίσεως ἄλλα πρωτότοκον εἰ{illeg} δηλοῖ μὴ εἶναι αὐτον κτίσμα ἄλλα γεννημα τοῦ πατρός. Dicit eum Pa{illeg} Primogenitum omnis creaturæ: verum cum illum, primogenitum {illeg} creaturam Ostendit sed fætē patris; peregrinum eum est (addit) alienum a trinitate si {dicamus} creatura Athan. Exposit. fidei Tom 1. p 242

<21v>

Athanasius in libro de Synodi Nicænæ decretis prope finem (Tom 1. p 276 C) contra Arianos disputans interrogat. ὦ ῥιχοκίνδυνοι ἄνθρωποι πόσην ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ὁ ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου γεννηθείς; ὁ εἰπὼν ὡς σοφία πρὸ δὲ πάντων βουνων γεννα με. O præcipiti temeritate homines! Opusne est primogenitus omnis creaturæ, qui ex utero ante Luciferum genitus est? Qui dixit at Sapientia (vel ut in Sapientiæ libri habetur,) ante omnes colles genuit me?

Hoc modo Athanasius cum Alexandro Eusebio Origine et reliqua Ecclesia, Primogenitum interpretatus est de genesi filij ex Patre ante mundum conditum, donec tandem urgeretur hoc argumento: Si primogenitus est omnis creaturæ, tunc unus est eorum quorum est primogenitus, licet non similis cæteris: et tunc demum non habens quod responderet, cæpit interpretari locum quasi primogenitus omnis creaturæ diceretur respectu incarnationis & creatæ naturæ humanæ quam suscepit: ut videre est in Orat 3 contra Arianos Tom 1 pag 433.

Athanasius iterum contra aliquos disputans qui filium docebant tum demum Deum appellatum esse cum homo factus esset et resurrexisset, interrogat πως προτότοκος πάσης χτίσεως, ἔχων τοὺς πρὸ αὐτοῦ κλεθέντας υἱοὺς καὶ θεῶν. Quomodo primogenitus dicitur omnis creaturæ, cum eum tempore antecedant qui filij et dij appellati sunt? Orat 2 Contra Arianos Tom 1 p 345 D.

In Ist Prov 8 Deus creavit me initio viarum ad opera sua: ante sæculum fundavit me, in initio antequam fecit terram &c Et paulo post Antequam montes stabilirentur ante omnes colles genuit me: Athanasius refert verba ἔκτισε & ἐθεμιλίωσε creavit & fundavit ad nativitatem filij ex Maria (Epist ad Serapionem contra eos qui dicunt fil. creaturam Tom 1 p 172 & 173. Exposit fidei Tom 1 p 242 C De Syn. Nicæn Decretis Tom 1 p 261 & 262. Orat 1 Contra Arian Tom 1 p 299) quasi Solomon dixisset Dominus non ipsam sapientiam non ipsum λογὸν sed humanam naturam Christi initio viarum suarum. Et in Expositione fidei (si ipse scripti hujus auctor est) p 242 C hanc adfert rationem Quod Christus post incarnationem dixit Ego sum via. At Oratione 3 contra Arrianos pag 449 Exponit locum quasi hic per sapientiam non intelligeretur λογος sed sapientia aliarum rerum creaturarum scilicet post terram factam. Et rursus In tractatu de Syn. Nicæn decretis p 276 suspicatur ἔκτισε nihil amplius significare posse quàm ἐπέστησε præfecit me operibus. Tandem vero Hieronymus loco vocis creavit, substituit vocem possedit me: a veterum omnium lectione recedens. Vide ejus commentarij in Micheam cap 4 lib 2 initio. viz Tom 6. p 66 I vide et Tom 9 p 99 L. Rursus Athanasius exponit creavit me initio viarum et fundavit me ante sæculum &c: de incarnatione Christi quatenus a Deo ante creationem mundi provisum & præordinatum fuit. Orat 3 contra Arrianos p 445 & 447 Tom 1. At istud ante omnes colles genuit me semper exponit de æterna generatione filij. ut in Tom 1 p 261 & p 402 &c. Hoc tamen notandum quod Athanasius semper legit ἔκτισε.

De die illo et hora nemo novit | ne filius quidem novit nisi Pater. Vide Athan. p 172 C, D & p 173 A B Tom 1

Vt ad nomen Iesu omne genu flectatur: Arriani interpretati sunt de Adoratione filij post resurrectionem, & Athanasius id concedit: sed respectu glorificatæ humanitatis. Vide Athanasij Tom 1 p 344 D & sequ. & p 603 C.

Ideo unxit de Deus oleo lætitiæ supra socios tuos Vide Athan. Tom 1 p 352 & seq.

Quantum attinet ad evidentiam expressionem sermonis Christus neque quod Deus esset neque quod fillius Dei esset locutus est sed tantummodo Ego et pater unum sumus. Iudæi igitur dum audiunt, unum sumus, arbitrati sunt pro Sabellij opinione ipsum sese appellasse patrem: Noster autem salvator illorum peccatum sic redarguit: quod etsi me Deum appellassem, tamen scire debuistis quod scriptum est: Ego dixi Dij estis et ffiliij altissimi. Athanas contr. Arian Orat 5 ante med. p 552 D

<22r>

De Bestia Bicorni &c.

Invidia Novatianos attrivit cum Episcopatus Romanus perinde atque Alexandrinus πέρα της ἱερωσύνης, ἐπὶ δυναστείαν ἤδη πάλαι προσελθούσης ultra Sacerdotij fines progressus jam olim in dominationem degenerasset. Et ob hanc causam Episcopi Romani ne illos quidem qui cum ipsis in fide consentiebant liberè conventus agere siverunt: sed illos ob consensum fidei laudantes, omnibus tamen bonis spoliarent. At Constantinopolitani Episcopi ab hoc morbo immunes fuerunt. Socrat lib 7. c 11. De Cælestino Papa qui sedit ab an 423 ad an 431 & Novatianis Ecclesias ademit, locutus.

In fine temporis concedenda est potestas diabolo ut faciat signa utilia et ex ea parte qua prius facere consueverant sancti; ut jam ministros Christi non per hoc cognoscamus quòd utilia faciunt signa sed e quod omninò non hæc faciunt signa — Deus autem concedet diabolo seducendi virtutem ut ne mali inter bonos

remaneant apud Christum. Chrysostom. in Mat 24.24 Exurgent Pseudochristi et Pseudoprophetae et ostendent magna signa et miracula

Valens nihil humanior Iuliano fuit, imò eò etiam acerbior quòd Christi nomen ferens, pseudochristus erat, Christianisque probum: ὅις καὶ τὸ ποιεῖν ἄθεον quibus et facere impium erat et pati inglorium, eò quòd ne injuriam quidem accipere visi essent, nec illustre martyrij nomen cruciatibus accedent sed & hic quoque veritas fuco obducta esset, ut qui tanquam Christiani petebantur tanquam impij cruciatu afficerentur. Greg. Naz. Orat. 32. in præsencia cl: Episcoporum habita in Valedictione ubi deposuit Episcopatum Const. A.C 381 (p 512)

Gregorius describens primum statum ecclesiæ suæ Constantinopolitanæ ait ne gregem quidem fuisse sed parvum quoddam ac tenue gregis vestigium (Orat 32 p 511) & paulo post Hæc seges parva quondam et inops erat, ac non modo Dei, qui pulchris pietatis seminibus & doctrinis totum orbem terrarum excoluit atque excolit sed ne paupere quidem ac tenui homunculo digna, ut quidem videbatur; imò nec seges omnino nec horreis nec area fortasse nec falce digna: nec etiam acervi nec manipuli, aut certe parvi et immaturi quales sunt tectorum nec messoris manum implentes, nec eorum qui pertranseunt benedictionem alicientes (Ib p 512 513). Pergit pluribus exilitatem gregis {expriment}, conferens cum signifero ligno in colle, & malo navis in monte aut alio quovis singulari nec multis conspicuo.

Et Orat 25 ad Arrianos (scripta postquam Theodosius eum collocaverat in sede Constantinopolitana i.e anno 381) Gregorius sic incipit. Vbi tandem sunt qui paupertatem nobis exprobrant, opesque suas insolenter jactant? Qui Ecclesiam multitudine definiunt, ac parvum gregem aspernantur? Qui arenam pretio habent et mundi lumina contumelijs afficiunt? Qui denique lapides aggerunt & gemmas contemnunt? (pag 431.)

In hac eadem Oratione ad Arianos dicit Presbyteros in navi a Valente concrematos (pag 433) Sic et in Orat 20 script paulo post obitum Basilij anno 378 vel 379 (p 348) loquitur de Præsbyteris in plurali numero. Sed Orat 23 in Laud. Heronis (script paulo ante obitum Valentis < insertion from the left margin > Hero cui Orat 23 Nazianzeni dicatur, exulaverat paulò post fugam Petri in Italiam, puta anno 372 vel 373, dein quarto exilij anno redijt et meminit Nazianzenus in hac oratione, puta tempore communis relaxationis ab exilio ubi Valens expeditionem parabat in Gothos hoc est anno 377 hoc ergo tempore habita est hæc Oratio. < text from f 22r resumes > anno 377 vel initio anni sequentis (paulo ante orat 20 ni fallor. Quære)) Gregorius historiam distincte et fusè narrat de unico tantum Presbyter Navis, inquit τῶν πρεσβυτέρων ἕνα Presbyterum unum, eumque non sceleris ullius sed fidei causa periclitantem, in mare demittitur, non ut vectorem servet sed ut perdat. – Comes autem illi ignis adjungitur – Spectantium multitudo ad littus effunditur, partim lætantiam, partim lugentium. – Ignis acceditur. Navis una cum onere suo absumitur. &c. Quasi verò hominem morte multare non possent sine damno navis: Vel quasi Valens qui nomen Persecutoris fugiebat, Præsbyterum religionis causa tam barbara morte in conspectu populi puniendum vellet. Sane non consistit Historia et tamen Monachi postea numerum Presbyterorum auxerunt ad 80, et rem narrant quasi hi Presbyteri legati essent ad Valentem.

Quod autem Valens neminem punibat religionis nomine, patet Ex Nazianzeno ipso tum in loco supra citato tum in hac Oratione ubi dici. Valentis persecutio hoc nomine superiore Iuliani acerbior erat, quod {illeg} quidem minime dubia et obscura erat Martyrum decertatio, nunc autem res {illeg} redijt ut cruciatus quoque ipsa laude careat, saltem apud iniquos crucia{illeg} judices. Dein in instantiam hujus rei subjungit prædictam historiam {illeg}tero combusto. Vide Basil. Epist 220 {B}

Gregorius N. Persecutionem Constantij acrius describit Orat 23. p {429} {illeg}

<22v>

Greg. Naz: acriter describit persecut. Valentis Orat 25. p 432 & sequ. Item Orat 23 p 416 & sequ. Item Orat 20 p 347 D & 348 A

Greg Naz orat 23 p 418 B & sequ describit luctam turbas & cædes etiam in ecclesija factas & pœnas suis inflictas & milites ad hoc bellum conductos Tubasque canenti duce Palladio eo tempore quando Petrus fugatus & Lucius substitutus est. Item Orat 434 ad Arianos p 432 et sequ describit milites instructos suos dum sacra peragebant obsidione cunctos Psalmorum cautiones clangore Tubarum compressas, Orationes domum in sepulchrum conversam, Episcoporum carnes ferreis unguis laceratas & ad necem abductas &c. Dein alia

objiciens in Arianos Dicit Majorem horum partem ignoratis? & merito sane propter rerum gestarum multitudinem. – At is qui patitur tenaciori memoria esse solet

Vbi Basilius (viz: Orat 20 et 25) ponit Sacerdotes in navi combustos, videtur loqui in plurali numero ob rem ampliandam Nam simul in Orat 25 de manu præcisa qua Athenasius accusabatur, loquitur etiam in plurali numero, quasi Ariani mortuorum vel viventium manibus præcisis falsum crimen viris sanctis intulissent.

Cum Basilius Cæsariæ coram Præfecto sisteretur. Civitas armis correptis insurgit, ac Præfectum interfecissent ni Basilius populum per vim retinisset (Naz Orat 20 in laud Basil p 354) Atque hûc, inquit Naz, mundanum externumque bellum finem accepit. Hinc vero jam, pergit Nazianzenus, Episcoporum et eorum qui socios se ipsis adjunxerant bellum initium capit: bellum cum per se admodum turpe et ignominiosum, tum subditis ipsis magis perniciosum.

Quòd Basilius maximè spiritum sanctum Deum agnosceret, cùm ex eo perspicuè constat quòd et hoc sæpe de loco superiore, quoad per tempus licebat prædicavit et privatim apud eos a quibus interrogabatur, haud cunctanter confessus est: tum verò in suis ad me sermonibus apertiùs id demonstravit. Greg. Naz. Orat 20 in laud Basil. script pauco post obitum ejus. Basilius scilicet accusatus fuerat quod non tenebat Deitatem S^{ti}, & Gregorius hic eum defendit.

De hac eadem re sic prius scripserat Gregorius Basilio. Multi nos, ut in fide parum fortes accusant, ij nempe qui et recte quidem communia omnia inter nos esse statuunt. Atque alij plane nos impietatis insimulant alij timiditatis. Impietatis nimirum ij qui nos ne pie quidem loqui sibi persuadent; timiditatis autem qui nobis dissimulationis crimen impingunt. Epulum quoddam erat in uno permulti clarissimi viri nobisque amicitia conjuncti accumbebant, atque inter eos vir quidam pietatis nomen habitumque præ se ferens. Is, cùm omnes nos laudarent, indigne tulit, admodum furiosè exclamans. O viri quàm valde mendaces & adulatores estis! Orthodoxie nomine frustra laudatur Basilius frustra Gregorius: ille quia sermonibus suis veritatem prodit, hic quia patientia sua eandem simul prodit. Basilium nuper audiavi de patre quidem et filio optimè & perfectissime atque ut vix quisquam alius facile queat disserentem, spiritum sanctum autem convellentem ac distortentem. (Ac similitudinem quidem adhibebat tanquam fluvij qui petras prætereuntes & arenam excavent.) Alioqui enim cur tu, Vir admirande, inquit, me intuens, jam perspicuis verbis spiritum sanctum Deum esse asseris, (simulque vocem quandam meam commemoravit cùm ego in frequentissimo cætu de Divinitate verba faciens, pervulgatum illud de spiritu sancto interfatus essem. Quousque lucernam sub modio abscondemus?) Ille autem fidei doctrinam obscure ostendit, ac velut adumbrat nec veritatem liberè profitetur, politicè magis quam pie aurem obruens dicendique facultate versutiam tegens. Quoniam, respondi, ego in obscuro positus sum, sine periculo philosophor. Illius autem major habetur ratio, – ingensque circa eum bellum est, cupiantibus nimirum hæreticis nudam et apertam vocem ex ipsiusmet Basilij ore arripere ut ipse quidem ex ecclesia expellatur qui solus pene veritatis igniculus restat ac vitalis facultas. Præstat itaque œconomiam quandam ad veritatem adhibitam fuisse, nobis videlicet tempori quasi nebulæ cuidam nonnihil cedentibus quàm ut ab ea ob prædicationis perspicuitatem oprimeremur. Non enim ex ea re nihil **{illeg}** facimus si ex alijs quoque dictionibus quibus id certo colligatur Sp^{tum} sanctum Deum agnoscemus. Neque enim in verborum sono potius quàm in mente **{illeg}** sententia veritas sita est. Ecclesia autem grave vulnus accep**{illeg}**tura est si ob unius hominis electionem veritas profligetur. Greg. Naz ad Basilium epist 26. Basilius in responso ait: Iampridem his ignominiosiora nobis propter peccata nostra in usu fuerunt.

<23r>

De Meretrice et Cornu parvo.

In Iure Canonico hæc leguntur.

Alius autem Romanus Pontifex Zacharias Regem Francorum non tam pro suis iniquitatibus quàm pro eo quod tantæ potestati erat inutilis, a regno deposuit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in ejus locum substituit: omnesque Francigenas a juramento fidelitatis absolvit. Decretorum II pars, Causa XV. Quæst 6. Alius autem.

<24r>

De Politia Ecclesiastica.

Anno Claudij Cæsaris nono Evangelista Marcus in urbe Alexandria homines ad fidem in Christum Dominum nostrum invitavit: — et Hananiam Alexandria Patriarcham constituit. fuit is Patriarcharum qui Alexandria præfecti sunt primus. Constituit autem Evangelista Marcus unicum Hanania Patriarcha, duodecim Presbyteros, qui nempe cum Patriarcha manerent, adeo ut cum vacaret Patriarchatus, unum e duodecim Presbyteris eligerent, cujus capiti reliqui undecim manus imponentes ipsi benedicerent & Patriarcham crearent; deinde virum aliquem insignem eligerent quem secum Presbyterum constituerent loco ejus qui factus est Patriarcha, ut ita semper extarent duodecim quoque desijt Alexandria institutum hoc de Presbyteris, ut scilicet Patriarchas crearent ex Presbyteris duodecim usque ad tempora Alexandri Patriarchæ Alexandrini, qui fuit ex numero illo trecentorum & octodecim. Is autem vetuit ne deinceps Patriarcham Presbyteri crearent. Et decrevit ut mortuo Patriarcha convenirent Episcopi qui Patriarcham ordinarent. Decrevit item ut vacante Patriarchatu, eligerent ex quacunque tandem regione, sive ex duodecim illis Presbyteris, sive alijs, virum aliquem eximium, perspectæ probitatis, eumque Patriarcham crearent, atque ita evanuit institutum illud antiquius quo creari solitus a Presbyteris Patriarcha; & successit in locum ejus decretum de Patriarcha ab Episcopis creando. Quod autem quærent [nonnulli] Quare Patriarcha Alexandrinus vocetur Papa? (Cujus nominis significatus est Avus) [sciendum est] ab Hanania quem constituit Marcus Evangelista Patriarcham Alexandria usque in tempora Demetrii Patriarchæ ibidem (is Patriarchæ fuit Alexandrinus undecimus) nullum fuisse in Provincijs Ægypti Episcopum, nec Patriarchæ ante eum crearunt Episcopos. Ille autem factus Patriarcha tres constituit Episcopos. Et primus fuit hic Patriarcha Alexandrinus qui Episcopos fecit. Mortuo Demetrio suffectus est Heraclâs Patriarcha Alexandrinus qui Episcopos constituit viginti. – Cum verò homines audierant Episcopos vocitare Patriarcham Abba seu patrem, inter se dixere Nos Episcopum quemlibet Abba seu patrem appellamus, et appellant Episcopi Patriarcham Abba; unde sane oportet ut vocemus nos Patriarcham Papam id est Avum, eum sit Pater Patrum. Ita a tempore Heraclæ Patriarcha Alexandrinus dictus est Papa id est Avus. Eutichij Patriarchæ Alexandrini Annalium parte 1 pag 333. NB. Scripsit Eutychius A.C 937 circiter. factus est autem Demetrius Patriarcha Alexandr. anno 15to Marci Antonini Imp. A.C. 175 vel potius duobis annis ante Victorem episc. Rom. viz A.C. 190 sedit annos 43. accessit Heraclas anno j^{mo} Alexandri Mummææ fil. Imp. A.C. 223 vel potiùs annis duobus ante Anterum Episc. Romanum Hoc est A.C. 234. sedit ann 13. cessavit an 2 Maximini A.C. 236. vel potiùs A.C. 247.

Basilius episcopus Cæsareæ habebat 50 Episcopos [sc. Cappadociæ] sub se. Greg. Naz: in carm. de vita sua pag 8. Et Cappadocia divisa erat inter Metropoles Cæsareæ & Tyanæ, existente Anthjnio Tyanorum episcopo.

Thou shalt not follow a multitude to do evil. Exod 23.2.

De æqualitate Episcopi et Presbyteri excepta dignitate, deque communitate nominum temporibus Apostolorum vide Hieronymi Epistolam ad Evagrium Tom 2 p 117. & comment. in Epist. ad Titum cap. 1. Tom. 9 pag. 108, & seq.

<25r>

De Athanasio, & Antonio

Multa miracula fecit Ammon. Hoc autem miraculum narravit beatus Athanasius Alexandria Episcopus, scribens in vita Antonij quod cum aliquando monachi ad ipsum missi essent ab Antonio (erat enim in interiori solitudine Antonius) cum ad ipsum venissent surrexit senex et ambulabat cum eis, et cum esset transiturus Lycum fluvium cum ejus discipulo Theodoro verebatur exui ne seipsum videret aliquando nudum & interea dum de ea re disserteret inventus est trans fluvium ut qui absque cymba in ecstasi trajecisset translatus ab Angelo. Fratres autem natatu transmiserunt. Postquam accessit ad Antonium primus ei dixit Antonius: Cum Deus mihi multa de te revelasset et tuam translationem mihi significasset, te ad me accersivi necessariò ut cum nobis invicem frui licuisset pro nobis invicem intercederemus. Cum autem eum collocasset in quodam loco longe separato, hortatus est ne recederet ante translationem. Et cum ipse seorsim fuisset consummatus vidit Antonius ejus animam in Cælum assumptam ab Angelis. Palladius in vita Amonis.

Ammonis Animam post obitum ab Angelis susceptam Antonius vidit, sicut in ejus vita narrat Athanasius Socr. l 4 c 23 | 22. Narrat et Socrates Ammonem ab angelis delatum trans flumen, sed pro hoc miraculo non citat Athanasium.

Qualis in solitudine Ægypti extiterit Antonius qui cum dæmonibus palam dimicavit, astus eorum atque insidias omnes deprehendens; et quemadmodum nulla prodigia ac miracula ediderit, superfluum mihi videtur commemorare: Athanasius enim Alexandriae urbis Episcopus id argumentum nobis præripuit peculiari libro de illius vita conscripto Socr l 1. c 21.

Novi ego Alexandriae virginem quam offendi natam circiter septuaginta annos. Ei clerus universus dabat testimonium quod cū esset juvenis nata annos circiter viginti & longe formosissima, fugiebatur ab ijs qui erant studiosi virtutis propter pulchritudinem ne inureret eis aliquam labem ex suspicione. Quando ergo Arriani struebant insidias beato Athanasio, – is media nocte confugit ad hanc virginem, dicens illi: Deus mihi revelavit hac nocte, me apud nullum alium posse esse salvum nisi apud te. Illa ergo alacri animo occultavit sanctissimum episcopum sex annos quamdiu vixit Imperator Constantius. Dein annunciata Imperatoris morte, rursus noctu fuit inventus in ecclesia honesto & venerabili habitu indutus: quem videntes omnes magna sunt affecti admiratione. Palladius in vita virginis quæ excepit Athanasium.

Res ab Antonio gestas scripsit Athanasius (Hieron de script. Eccl in Anton & Evagr. Niceph l 8; Socr. l 4. c 22 Quod et alij omnes affirmant) quas e græco Evagrius Episcopus Antiochiæ & comes Hieronymi in Latinum convertit, ut et Hieronymus (Hieron Ep 101) unde Galasius ab eo scriptam Antonij vitam tradit. (Gelas. decr. lib. authent. et apocr.) Eum librum græcè ad id tempus nunquam editum vulgavit David Hæschelius paulo post ann 1616. Anno autem 1616 Ioannes Meursius primus edidit græcè Palladij Historiam Lausiacam Hervetus anno 1555 latinè ediderat sed editio illa multum differt a græco. Habuit et Meursius Palladij Διήγησιν περὶ τῶν κατ' Ἀίγυπτον πατέρων. Quære an ediderit.

Athanasius divi Antonij vitam conscripsit monasticæ nempe vitæ præcepta sub narrationis specie tanquam lata lege promulgans. Greg. Naz. Orat 21 in laud. Athanas.

Athanasius in divinis moribus ac disciplinis statim educatus est cū liberalibus artibus perexiguum temporis tribuisset, – sic porrò educatus et institutus ut nunc quoque eos oporteret qui plebis Antistites futuri, magnumque Christi corpus tractaturi sunt. – Et paulo post Gregorius adhortatus omnes ut laudent Athanasium, ait.. Hic illius velut corpore vacantis ac materiæ expertis in jejunijs atque orationibus assiduitatem laudibus velat, ille insuperabilem in vigilijs ac psalmodijs vigorem – Qui solitariam vitam agunt excitatorem laudent ac erectorem. Gr. Naz. Orat 21

Athanasius cunctis Ecclesiasticorum graduum muneribus perfunctus, Alexandrino populo, quod idem est ac si dixissem universo terrarum orbi, præficitur. Ib.

Athanasius, succedente Georgio, solum vertit – et ad sacra illa et divina Ægypti Monasteria se confert, et solitariam vitam cum cænobiaca in gratiam reducit: illud nimirum ostendens & Episcopatum Philosophiæ minime expertem esse & Philosophiam sacri Antistitis institutione opus habere. Gr Naz Orat 2. p 384 Erat itaque Athanasius antea Monachus cænobitus. Sed hæc non conveniunt cum Historia Palladij supra posit{a}

Monachi tantum Athanasio tribuebeant ut quicquid ipsi placuisset pro l{illeg} <25v> haberent ac rursus vetitum sibi atque interdictum, quicquid ille sententia sua improbasset, existimarent illiusque decreta pro mosaicis tabulis ducerent, ac majori quam quæ sanctis viris deberi videatur ipsius veneratione afficerentur. Greg Naz Orat 21 p 385 de Athanasio in Eremo agente

Antonius et visione Dei dignus est habitus, et talem vitam prorsus ostendit qualem leges Christi requirunt. Hoc autem facilè cognoverit quisquis eum legerit. Aliorum qui vitæ ejus tenit Historiam in quo etiam Prophetiam lucentem videbit. De his enim quos Arrianæ pestis invasit manifestissimè prophetavit: quantaque Ecclesijs labes ab illis immineret, docuit; Deo utique revelante hæc et cuncta ante oculos ejus figurâ pingente. Quod certè vel præcipuum Catholicæ fidei documentum est, nullum videlicet hæreticorum talem posse monstrari: Sed ne a me hæc audire videamini, ipsum potius librum legentes, diligentius cuncta discetis, ut maxima inde Philosophiæ incitamenta capiatis, obsecro autem ut non solum meditemur scripta illa, sed ea quoque quæ exprimuntur imitemur. D Chrysostom. Hom 8 in Matt 2.

Vitam Antonij quæ edita habetur ab Athanasio scriptam fuisse satis probat Bellarminus de Script. Ecclesiast. et in Controvers. de Monachis l 2. c 5. Tom 1. p 1165.

Vide Ephræm Syrum.

Athanasius lib. de Synodis Ignatium citat quasi filium diceret γεννητον & ἀγεννητον factum & non factum: eumque sic interpretatur quasi factum diceret propter carnem ὁ γὰρ σὰρξ ἐγενετο: non factum vero quia non est operum & eorum quæ facta sunt numero sed filius patris. Et tamen, verba Ignatij sunt Εἰς ἰατρός ἐστι σαρκικὸς καὶ πνευματικὸς, γενετος ἐξ ἀγενήτου, ἐν ἀνθρώπῳ θεὸς &c unicus est medicus, carneus & spiritualis, genitus ex ingenito, in homine Deus, in morte vera vita, et ex Maria et ex Deo, primum patibilis et tunc impatibilis Iesus Christus Dominus. Hæc Ignat. epist. ad Ephesios citante Theodoreto Dial. 1 pag 34. Ad hunc enim Ignatij locum respexisse Athanasium bene animadvertit Petavius in Præfat. Vol 2. Dogm. Theol. num. 8. Athanasius enim ita versa interpretatus est quasi ἐξ ἀγενήτου evasit per incarnationem γεννητος. Verba Athanasij sunt ὅτι καὶ ὁ μακάριος Ἰγνάτιος ὀρθῶς ἔγραψε γεννητον αὐτὸν λέγων διὰ τὴν σάρκα. ὁ γὰρ Χριστὸς σὰρξ ἐγενετο ἀγέννητον δὲ ὅτι μὴ τῶν ποιημάτων καὶ γεννητῶν ἐστὶν ἀλλ' υἱὸς ἐκ πατρὸς.

Item lib. de Decret. Syn. Nic. Athanasius citat Origenem ita loquentem Si est, inquit, imago Dei, invisibilis, ipsa quoque invisibilis: equidem audacter hoc etiam, adjecerim, cum sit illa similitudo Patris, οὐκ ἔστιν ὅτε οὐκ ἦν non fuisse aliquando cū non esset. Quandonam enim Deus qui secundum Ioannem lumen dicitur (Deus enim lumen est) splendorem propriæ gloriæ non habebat, ut audeat quispiam initium dare filio, cum antea non esset? Ecquando vero illa ὑποστάσεως patris quam nec effari nec nominare neque verbis eloqui possumus, imago; character ille verbum, patrem cognoscens, non fuit? Animadvertat enim si quis hoc dicere audeat. Erat aliquando quando non erat filius, illud etiam se esse dicturum, Sapientia aliquando non erat, & verbum non erat et vita non erat. Hæc Athanasius quasi ex Origene prædicante filium æternum rationem unicam internam Patris, et dictum erat quando non erat longe post Origenis obitum natum de {industria} & ijsdem {argumentis} quibus usi sunt Homousiani refutante. Idem ibidem ait, Origenem his contraria non ex animo scripsisse sed usum vocibus adversariorum. Idem ibidem citat Theognostum et Dionysios duos minus temeraria. Alibi tamen Dionysium Alexandr. {mirè} purgat.

<26r>

Ad Historia Ecclesiasticam sub Constantino & Constantio spectantia

Arius in obscœnis et impuris locis extinctus atque orationis non morbi viribus oppressus ac Iudæ instar ob eandem Verbi prodicionem disruptus. Greg. Naz. Orat 21 in laud. Athan. p 380.

Athanasius primum in sancto concilio Nicææ habito, quantum in ipso fuit morbum compressit, nondum quidem episcopus, verum primi inter eos qui simul cum ipsis perrexerant ordinis. Nam is tum rerum status erat ut non minus virtute quàm graduum dignitate, honoris præstantia censeretur. Deinde cum hoc malum pravi illius follibus excitatum jam atque inflammatum esset, majoremque orbis partem invaderet (hîc enim verò tragediæ illæ, initium initium capiunt) varium illi quidem ac multiplex ut strenuo fidei defensori bellum infertur. Gr. Naz. Orat. 21 in laud. Athan. p 381.

Gregorius Nazianzenus Manum ex qua Athanasio crimen conflatum est, et mortuum viventem commemorat Orat 21 p 681

Georgius [Exulante Athanasio] Imperatoris simplicitatem sibi conciliat: pietate enim ipsius dimoveor ne levitatem dicam. Nam si vere dicendum est zelum habebat, verum non secundum scientiam. Greg. Naz. Orat 21 p 385

Hujus [Georgij] potentiæ opus Concilium illud fuit quod Seleuciæ primum, deinde in hâc amplissima civitate coactum est, quod piam doctrinam labebacta Consubstantialis voce sustulit, impietati autem per scripti dogmatis ambiguitatem fænestram aperuit: hoc quidem prætextu quasi scripturam reveretur ac probatissimarum vocum usum amplecteretur, re autem vera Arianismum nullo scripturæ loco proditum in ipsius locum substituens Hæc enim verba: Simile secundum scripturas, simplicioribus hominibus illecebra erant. – Hinc alij ab ecclesiarum Thronis injuste pellebantur, alij in eorum locum subrogabantur: sic tamen ut ab ijs impietatis chirographa, non secus atque aliud quidpiam exigeretur. Ea res permultos e nobis, invictos alioqui viros in fraudem impulit, qui quamvis mente haudquaquam prolapsi fuerint, subscriptione tamen transversi acti sunt; atque cum illis utroque nomine improbis consenserunt: ac, si non flammæ, fumi certe participes fuerunt. Quod quidem ipse multis sæpe lachrimis prosecutus sum, impietatem eam conspiciens quæ tunc longe lateque manabat. — Nam si perpauca exceperis qui vel ob nominis obscuritatem contemptui habiti fuerunt, vel ob virtutem restiterunt (quos Israeli seminis et radicis loco relinqui oportebat ut per spiritus

influxiones russus effloresceret atque ad vitam revocaretur) omnes tempori obsecuti sunt: Hoc tantum inter eos discriminis fuit quod alij citius alij serius in eam fraudem inciderunt, atque alij impietatis duces Antistitesque se præbuerunt alij autem in secundo ordine locati sunt: nempe vel timore perculsi vel quæstu atque utilitate subacti vel blanditijs inescati, vel denique ignorantia circumventi ac circumscripti, quod omnium levissimum est. Greg. Naz. Orat 21 p 386, 387.

Nazianzenus de Constantio Iulianum Imperatorem constituyente locutus, sic pergit, ad Constantium orationem convertens. Quid tibi accidit, ô Imperatorum divinissimè, Christique amantissime, (eò enim provehor ut tecum velut cum præsentem atque audientem expostulem, etsi multo præstantiorem te esse scio quàm ut a me reprehendi debeas, utpote qui Deo adjunctus sis, cœlestisque gloriæ hæreditatem acceperis atque in tantum a nobis migraris ut imperium cum meliore commutares.) Quodnam hoc consilium suscepisti qui omnes non tuæ solùm sed etiam superioris memoriæ Imperatores animi solertia et acumine longe antecellebas? Qui barbaras nationes per gyrum repurgabas, tyrannosque intestinos ditioni tuæ partim sermonibus partim armis subijciebas, & quidem utrumque ita dextrè et egregie, quasi ab altero nihil molestia tibi exhiberetur: cujus cùm magna et eximia trophæa armis et prælio quæsita tum majora et illustriora sine ulla cruoris profusione parta: ad quem legationes et supplicationes undecunque confluebant: Cui nationes omnes partim jam dicto audientes erant partim jamjam futuræ erant; ut in eadem causa essent omnes ij quorum expugnatio in spe posita erat, ac si jam domiti atque in potestatem redacti essent: Qui Dei manu ad omnia consilia resque omnes gerendas utebaris: Cujus denique et prudentia majorem sui admirationem movebat quam manuum vires et [blot] rursus vires majori admirationi erant quam prudentia, atque utroque præclarior illustriorque erat pietatis gloria. Quonam igitur modo hic solum impritus minimeque circumspectus extitisti? [sc. in Electione Iuliani.] Et paulo post Constantium de hac electione excusans sic pergit. Cum benignitatem dixi id apertè dixi quod eum crimine omni ac culpa liberet. Cui enim, vel ex ijs quibus non per <26v> inde cognitus erat, dubium est quin ipse ob pietatem amoremque erga nos ac propensissimam bene de nobis merendi voluntatem, non modo illum [sc. Iulianum,] aut totius generis honorem imperijque incrementum neglexisset, verum imperio quoque ipsi, omnibusque fortunis, atque ipsi denique vitæ qua nemini quicquam est charius, incolumitatem nostram ac salutem haud illibenti animo prætulisset? Neque enim usquam unquam ullius rei tam acri amore atque cupiditate correptus est, quam ille christianos crescere, atque in summam gloriæ potentiaque amplitudinem pervenire cupiebat. Ac neque domitæ & subuctæ gentes, nec respublica præclaris legibus constituta & gubernata nec pecuniarum copia, nec gloriæ magnitudo, nec quod rex regum et esset et appellaretur, nec omnia alia quibus hominum felicitas declaratur, nec denique quicquam ex omnibus rebus tantum ipsi voluptatis afferebat, quantum ut et nos per ipsum et per nos ipse, tum apud Deum tum apud homines floreremus, ac firma semper et stabilis nobis potentia permaneret. – Qui quidem et siquid nobis molestia exhibuit, non nostri contemptu id fecit, nec ut nos contumelia afficeret, aut quod alijs quibusdam potiùs quàm nobis commendare cuperet: sed ut omnes in unum coiremus, animorumque consensione jungeremur, nec per schismata inter nos dirempti atque dissecti essemus. Sed, ut dicebam, parum cauta est simplicitas [sc. in electione Iuliani] ac benignitati adjuncta est imbecillitas: minimèque is improbitatem suspicatur cujus animus ab improbitate liber ac purus est. Propterea quod futurum erat ignoratum est, nec fucus et simulatio deprehensa: &c. Nazianz. Orat 3 Adversus Iulian. p 63

Id quoque in multorum auribus disseminatum est, quod cum corpus [Constantini defuncti] Taurum montem superaret, ut ad paternam civitatem veheretur vox quodam e summis locis exaudiebatur, velut psallentium et prosequentium, (angelicarum opinor virtutum) quod pietatis illi præmium erat, ac funebris remuneratio &c. Gr. Naz. Orat. 2 adversus Iulian. Pergit dein narrare grandia exequia Constantij, & quomodo exercitus pro ingenti suo erga eum amore mœstitia affectus, Iulianum monebant atque adeo cogeabant ut detracto a capite diademate, demissoque ante Imperatorem aspectu, ita deinde eum simul cum ijs efferebant, ad sepulchrum prosequerentur. Orat. 2. Adv. Iulianum p 119 &c.

Audi hæc etiam Constantij magni anima, siquis mortuis sensus est, omnesque eorum qui Imperium ante ipsum tenuerunt, piæ Christique amantes animæ, verum illa præ cæteris, quoniam cùm simul cum Christi hæreditate crevisset eamque pro viribus auxisset, temporisque diuturnitate confirmasset, adeo ut eo nomine omnes qui unquam imperio potiti fuerant splendore gloriaque superarit – ignorance lapsus est [sc. in electione Iuliani] Greg Naz Orat 1 adv. Iulian. p 5.

Constantium autem (nam referre hoc convenit)
Ne vetera sola digna quis verbis putet)
Verbum extulisse memoria dignum ferunt.

Quodnam hoc? Eum in nos Principum eum quispiam
Quondam incitaret, non ferens nos consequi
Tantos honores (namque erat pius admodum
Vt siquis alius Principum quos novimus)
Ac multa fatus, tale quid mox subderet
Animálne fingi mitius potest ape?
Atqui legentes pungit hæc favos tamen:
Audiuit: Hocne te fugit vir optime,
Stimulus nec ipsi quòd vacet periculo?
Namque ipsa pungit sed statim quoque interit.]

Greg. Naz. carm Iambic. 21. hanc

<27r>

Mactasti [Constanti] quamplurimos in Alexandria, laniasti certos toto orbe disperdisti resistentes tibi varijs in locis, sed hi omnes, quod tu audire minimè vis, martyres sunt: illos omnes beatissimos tuo mactatos gladio in paradiso esse qui credimus. Lucif. lib. Moriendum esse pro filio Dei.

Novimus quod sis [Constanti] metuens ne in omnibus his pœnis tuâ detestabilitate inventis in hac perseverantia fidei moriamur, et tamen admoves varios duosque cruciatus [sc. exilium] Et paulo post: Recordare Constanti de scelerum tuorum memoria recenti, quam tibi in Civitate Alexandrina jussisti, quantos per abrupta, una tincta suscriptionis tuæ [i.e. unum edictum subscriptione tua tinctum] dejecerit, quantos gladio demeti fecerit, quantos fama sitique exedi, vel carceribus necari, quantos intercepto effecerit spiritu strangulari, et tamen his omnibus crudelitatibus in sanctos martyres quos tuus interfecit gladiatorius animus cum sævieris in nos, crudelius sævis dum retines gladium, dum das operam ne in remedium velocius exitus succurrat mortis. Lucif. ib.

Dionysium Mediolanensem Episcopum, qui jam tibi [Constanti] falsa asserenti credens damnaverat Athanasium, quod Arianus esse noluerit, misisti in exilium. Lucifer lib. 1 Pro Athan.

Eusebius pro fide exilij dura præoptavit atque elegit, conjuncto sibi sanctæ memoriæ Dionysio. Ambros. Epist 82 ad Vercellenses. Vide.

Nihil mirum videri vobis debet fratres charissimi, quod tam frequenter exponi fides cæptæ sunt. Necessitatem hanc furor hæreticus imponit. Nam tantum Ecclesiarum Orientalium periculum est, ut rarum sit hujus fidei, – aut sacerdotes aut populum inveniri. Nam absque Episcopo Eleusio & paucis cum eo, ex majori parte Asianæ decem provinciæ intra quas consisto, verè Deum nesciunt. Hilarius de Synodis, p 324. Scripta hæc anno tertio exilij Hilarij, finito concilio Sirmiensi et indicto Ariminensi.

Cum plures liberos haberet [Constantinus M.] animadvertit eum qui diligentior regni custos foret, & cum in quiete manere ipsis injunxisset quem aptiorem noverat eum ad Imperium vocavit: majorem huic negotio providentiam adhibens quam ut ex æquo liberi a se vocarentur. Igitur suscepta rerum summa ex patris sententia ac natu divino Homericum votum explevit, cum omnibus consilijs et actis suis parentem antevertit: et quod maximi momenti est quanto magis illum superabat tanto majore illum observantia ac reverentia prosequabatur. Nam filijs victoria patris judicij testimonium extitit. Non enim existimavit oportere consistentem deliciarum sed statim a linea et † < insertion from the left margin > † repagulis actualium vigore virtutum eminuit neque patris labores ad suam commoditatem & segritiam insumpsit: imò nisi laborum etiam hæres videretur **{illeg}** que se acturum arbitrabatur, & nisi quod opus ad ipsum accederet lucrum non censebat quietem inertem. Quinetiam nisi quis iniquè gerentes magistratum abrogaret hunc flagitiorum consortam esse opinabatur. < text from f 27r resumes > &c. Libanius in Basilisco, de Constantio locus. Alibi tamen (nempe in Oratione invectiva in eos qui doctrinam ejus eludebant) in Constantium sophisticè deblaterat, quasi Musarum et Philosophorum hosti (i.e. gentiliū) & socordi Principi qui omnia committebat Euneuchis, ipse nomen imperatoris et umbra quædam existens. Et in Legatione ad Iulianum de Imperio Constantij locutus, Nonne, ait, cuncta tumultūs ac torporis atque incuriæ plena fuere? Nonne leges literæ utique tantum? nonne magistratus venales & subsitis melioribus esse quàm principibus contigit? &c.

Libanius in Oratione ad Theodosium de seditione Antiochena, qua Imagines Imperatoris dejectæ fuerant: cum Imperatorem ad clementiam hortari vellet: Meminerit, inquit, quis potius Constantij qui in Civitatum delictis lenis admodum fuit. Vt cum mitteret præfectum Strategium ad Theophili cædem, qui regem non acceperat pro dignitate morum ejus: probus Princeps a quinque fabris ærarijs dejectus in curruum certaminibus. Tunc igitur Constantius corde perstrictus est, vindictæ autem ad eundem Præfectum mentionem faciens, sæpe inculcavit ut quam moderatissimè in hoc negotio se gereret: Nec vero ille mandata Principis neglexit: neque plures quàm par fuerat matres luxerunt. Attamen tunc mortuus est Theophilus. Dicet forte aliquis: Quod autem nunc occurrit contumelia est in Regis imagines. Equidem ut illud contumelia sit in Regem jam præteribo: ostendam vero et illi similia contigisse. Etenim Eddessa civitatis incolæ conquesti ijs de rebus quæ ad se pertinebant. Regis simulachrum ex ære detractum sublatum ac pronum, ritu quo pueri in scholis cæduntur loro ferierunt parte postica deinde super indixerunt, eum cui ejusmodi verbena marito infligerentur plurimum a regno abesse. His auditis Constantius ira accensus non est, {verdictam} non quæsivit, nec pejoram <27v> invitatis statum reddidit: sed sicuti non punivisset grues propter clangorem ita neque illo Edessanos. Hæc et similia adeo præclara & laude digna esse videbantur ut æquitatis ac probitatis actionibus ejus in bellis segnities velaretur. Ac tametsi Persæ quotannis aliquid semper abriperent & sua propagarent majoraque efficerent nostris agris, haberet tamen gratulantes sibi, qui sub ejus erga urbes mansuetudine vivere vellent. Hæc Libanius ad Theodosium.

Ille [sc. Constantius] acri vobis bello illato, ac vehementi, & indesinenti extinxit plane ignem sacrum. Inhibuit autem hostiarum suavitatem, aras autem permisit calcibus everti; sacra verò ac delubra partim clausit, partim defodit, partim prophana renuncians, meretriculis habitandum concessit. — et regionem quam vastabat, annis quadraginta detinens, ægre tandem abscessit morbo urgente. Hic autem [sc. Iulianus] sacris legibus renovatis, erectis agris, convocatis sacerdotum generebus in caligine abditis, reliquijs statuarum signorumque rursus erectis, atque armentis mactatis et ovibus tam extra quam intus, tam nocturno tempore quam sole terram illustrante, brevi tamen sublatus est. Libanius Orat. in Iuliani necem.

Constantius est atque illius regnum qui acceptas a Patre malorum scintillas, ad incendium magnum provexit opus. Ille enim opulentia Deos spoliavit: hic etiam templa funditus evertit et omni lege sacra abrogata, se dedit quibus scimus, ab illis quorum ignominia merito reputanda est hæc a sacris ad literas translata. Etenim, opinor, domestica atque affinia sunt hæc utraque ædes sacre & sermones apud Philosophos Oratores & eos qui cum Mercurio & Musis initiati sunt. Idem nimirum ad Regiam neminem unquam horum accersivit, neque vidit neque laudavit. Nunquam eosdem allocutus est neque auscultavit dicentes. At vero adamabat et circa se habebat ac consiliarios & doctores constituebat barbaros homines exiliosos quosdam Eunuchos quibus cedebat et committebat regni negotia, ipsa autem nomen præbebat. Et vestis quidem illius trabeata sed potestas erat horum. Isti porrò eloquentiæ studium relegarunt, omnibus modis vexantes ac deprimentes literarum studiosos dum invicem hortarentur se id agere et prospicere ne quis doctus clam in ejus amicitiam se insinueret, inducebant verò Dijs inimicos, qui tumulos colunt, & gravitatem suam ostentant in vellicando Sole, Iove, cæterosque cum eo regnantes. Libanius in Oratione invectiva in eos qui doctrinam ipsius eludebant.

Libanius in Basilisco ubi mores Constantij in bellis prædicaverat, hæc adjungit. Verum cum adeo illustris esset in armis, longe præstantior alijs in rebus quam in bellicis fuit: ut de eo enunciare licat **Rex probus hic, bellator & acer.** Non enim eo se tum meliorem quàm alij clementia gavisus, omnes nihilo secius superaret. Neque enim regium esse existimabat aspectum trucem, sed manico potius furori congruere, ut eum inter morbos acutos et graves censerat: asperitatem verò morum in cætu et concilio tyrannicæ dominationi attribuens, affabilitatem et comitatem Principis felici sorti adjungebat. Deinde præclare secum agi existimans, non si metu regnum containeret sed si amore et benevolentia subditorum muniretur; benignitati vicem parem lapsui verò veniam tribuere solebat: studo contentionis superior, ira melior & sublimior, voluptati imperans. Etenim sibi non congruere putat, neque e re sua esse urbes quidem regere, animi autem perturbationibus inservire. — Invulnerabilis a corporum formæ elegancia, insuperabilis etiam ab æstu animi immoderato. Adhac eorum quorum ipse autor et inventor est consilium in medium producere solet: eorum autem qui ipsi assistunt, consilia non fastu elevat spernitue; quin potius reipsa vetus dictum confirmat, nimirum quòd hoc ipsum prudentiæ sit, nosse suffragium optimis dare. Non longè latèque consarcinabat inanem sermonem sed concinna brevitate dictorum, ingentem rerum molem includebat. In familiarum censum et album neminem temerè adscribebat quos verò semel adscripserat, sciens prudens nunquam debebat: neque temporis progressu amoris vim consumebat, verum desiderium consortio augebat. Ad periculum justas ob res subeundum maximè impiger: plura autem habendi aviditate, bellum excitare minimè noverat. Ad beneficia conferenda

velox: ad pœnas exigendas cunctator. Inopiam sanè misericordiâ prosequi solebat: opibus verò invidiam inferre non didicerat. Non flagitijs supplicia anquirebat sed a sceleribus æmulatione sui avertebat. Temperantiam certè usque adeo colebat ut ipso nomine incontinentiæ erubesceret. A perjurio autem tantum abhorrebat ut ad sancta juramenta cautè admodum se haberet. Cæterum ventrem faci non assuefacere parùm abesse a mollitiæ statuebat, maximis rectè factis semper inscriptus ac clarus. Fastuosè vero nihil unquam pronunciavit. Occasionibus celeriter arripiendis intentus: sic tamen et velocitati nulla adesset perturbatio. – Porro Numinis potius cultui ac venerationi, quàm armis ad victoriam fidebat, a cæpto ac proposito nullo unquam reputans. Quocirca hoc pacto principatu composito cum potestate majore quàm volebat vitam exegit, sed enim securitate † < insertion from the left margin of f 28r > † etiam tutiore quam quisque privatorum. Hæc et similia Libanius in Oratione quæ Basiliscus intitulatus scripta sub Constantio et Constante. In qua et hæc adjungit sub finem. Magistratus ad urbes delegatos, priores. Imperatores quàm sævissimos et maximè sanguino lentos ad imperandum aptissimos esse censebant, adeo ut non esset illustrius plures hostes quam subditos et cives interimere. Nunc præfectus gladio quidem accinctus exornatur, sed Regiæ clementiæ in animis præpositorum imagines elucent: ut nihil jam opus sit necessitate et cædibus ad ea quæ par ea præstanda sed Præfectum loqui satis est, et repente e vestigio res ad exitum perducta est.

< text from f 27v resumes >
<28r>

Ad historiam Ecclesiasticam sub Valente & Theodosio spectantia

Gregorius Philagrio. ffessi ac fracti sumus cum invidia & cum sacris Episcopis communem concordiam divimentibus, fideique causam privatis contentionibus posteriorem habentibus concertantes. Quocirca navigij proram ut dici solet, convertere, nosque quemadmodum nautilum piscem ferunt cum hiemem senserit, in nosmet ipsos colligere decrevimus; atque alios quidem eminus spectare mutuò se impetentes, ipsi autem ad alteram viam convertere. Quod si Ecclesiam, ut scribis, relinquere periculosum est, Quid tandem? Si nostram recte dicis: si vero nihil ad nos attinentem, nec nobis assignatam, culpa vacamus. Hæc Greg. Naz Epist 65 apud Philagrium se excusans quod Episcopem Constantinopolitanum deposuerat.

Gregorius Sophronio Præsidi. Vos obsecro omni studio in hoc incumbite ut si non prius nunc saltem orbis segmenta male disjuncta conspirent et coeant: ac præsertim si eos inveneritis non ob fidei doctrinam sed ob privatas simultates inter se distractos ac divulsos quod quidem ipse observavi. Hoc et vobis mercedem tulerit si id potueritis: et nobis minus mæroris habiturus est noster secessus si apparuerit nos non incassum amplexos fuisse, sed sponte nosmet ipsos in pelagus, Ionæ illius instar, projecisse ut sedetur tempestas, ac vectores tuto servantur. Quod si nihil minus tempestate jactantur, nos certè, quod in nobis fuit præ. Hæc Nazianzenus ep. 60. Sophronium ad componendas episcoporum controversias, sarciendamque inter Orientales et Occidentales concordiam hortatus. Ex his patet Gregorium ob dissensiones suorum Episcopatu cessisse.

Gregorius Procopio. Ego vero, si vera scribere oportet, hoc animo sum ut omnem Episcoporum conventum fugiam, quoniam nullius Concilij finem lætum ac faustum vidi, nec quod depulsionem malorum potiùs, quàm accessionem et incrementum habuerit. Pertinaces enim contensiones & dominandi cupiditates (ac ne me quæso gravem et molestum existimes hæc scribentem) ne ullis quidem verbis explicari queant: citiusque aliquis improbitatem arcessetur dum alijs iudicem se præbet, quam ut aliorum improbitatem comprimat. Propterea memet ipse collegi, animæque securitatem in sola quiete ac solitudine mihi positam judicavi. Hæc Nazianzenus Epist 55 Constantinopolin ad concilium quoddam a Philagrio invitatus.

Gregorius Theodoro Tyanensi Episcopo. Vocas? Nos verò properamus. Properamus autem ut soli cum solo congregiamur.. Synodos enim atque colloquia procul salutamus: ex quo scilicet tempore multa eorum, ut parce loquar μοχθηρων improba et flagitiosa esse comperi. Epist post 80.

Gregorius Saturnino. Omnia apud nos Dei beneficio recte se habent, hoc uno excepto quod de ecclesijs anxij et solliciti sumus tam fœde perturbatis. His quacunque ratione potueris communem concordiam et re et sermone impigre constitue quandoquidem rursus Episcopi coeunt, ac metuendum rursus est ne nunc quoque pudore suffundamur, si hæc Synodus parùm lætum finem habuerit, quemadmodum et priùs. Nam quæ nobis contigerunt ea Deo omnia scienti et cognoscenda et judicanda relinquemus, etiamsi jucundo animo invidiæ eorum qui id appetebant cessimus – ὥσπερ ἐκ χειμῶνος δεινῶς καὶ τραχέος velut ex gravi et aspera tempestate ad tranquillum quendam et tutum portum appellantes. Gr. Naz. ep. 72.

In Epist 77 ad Olympium Gregorius vocat Concilium Constantinopolitanum πάσης ανατολικής και δυτικής σύνοδος. Totius ecclesiæ Orientali et occidentali synodus vel forte omnis Orientalium et Occidentalium synodus.

Terræ motum nostræ tempestate coortum nullo eorum qui jam extiterunt, inferiorum esse existimo, per quem omnes philosophiæ dediti, ac Dei amore præditi, atque ante tempus in cœlis civium munere fulgentes a nobis dimoventur. Qui tametsi alioqui pacati ac moderati sint, hac tamen in re lenes et faciles esse non sustinent cùm per silentium et quietem Dei causa proditur: verum hic admodum bellaces sunt, atque in confligendo acres et feroces (hujusmodi enim zeli æstus est) citiusque aliquid quod non oporteat emoverint quam quod ex officio sit prætermiserint. Eodem motu non minima quoque populi pars abrumpitur, velut in avium grege, cum his qui prius avolarunt avolans. Gr. Naz. Orat 21 in laud. Athans p 388

<28v>

Tria esse aiunt ob quæ tanquam Imperio **{illeg}** sub indigna, Constantius pænitentia ductus fuerit: primum quod propinquis suis **{illeg}** necem intulisset, alterum quod Iulianum Apostatam Imperatorem nominasset, postremum quod novis fidei dogmatibus studuisset; simulque cum his vocibus e vita discessisse Itaque veritatis doctrina potestatem ac licentiam rursus accipit, atque ij qui oppressi fuerant. licentiam legibus solutam zelo nempe iracundiam accuente. Quod etiam ipsum Alexandrinis accidit, qui, ut in eos, a quibus contumeliam acceperunt, acerbissimi esse solent, importunam hominis [Georgij] audaciam indignissimis animis ferentes tum novo mortis genere improbitatem tum novo dedecore mortem notandam atque infamandam duxerunt Notus est vobis camelus iste atque insueta sarcina & nova magnitudo, primaque illa, ac nisi nec opinio fallit, sola circumductio, quæ etiamnun contumeliosis hominibus minaciter denunciatur. Postquam autem Georgius hujus modi supplicio multatus est, meo quidem iudicio haud recte, (nec enim quid eum pati sed quid nos facere debebat, spectandum fuit) sed multatus est tamen totiusque populi impetum atque iracundiam subjicit: tum vero nobilis ille Athleta ex præclara peregrinatione in urbem redit. — — Prolapsam fidei doctrinam erigit ac libere rursus Trinitas prædicatur super candelabrum posita splendidoque unius divinitatis lumine animas omnes collustrans. Leges etiam rursus orbi terrarum præscribit atque omnium mentes ad se convertit. (pag 389 390) — [sed post aliquod tempus a Iuliano rursus fugatur.] — [Succedit Iovianus] qui cùm omnes alios Episcopos, tum eum ante omnes qui omnes virtute præstabat, ab exilio revocat. Quin etiam fidei nostræ veritatem a multis laceratam et perturbatam atque in sexcentas opiniones partesque distractam sibi tradi postulavit. — Atque hic potissimum Athanasius puritatis suæ fideique in Christum firmæ et constantis specimen edidit. Nam cum cæteri omnes qui doctrinam nostram profitebantur trifariam divisi essent ac multi circa filium, plures etiam circa sp^{tum} sanctum ægram fidem haberent (ubi levior impietas pietatis opinionem ferebat) pauci autem utrinque sani et incolume essent, primus ille et solus aut cum admodum paucis veritatem palam apertisque verbis promulgare non dubitavit unam trium personarum divinitatem et οὐσίαν essentiam scripto confessus: et quod multis illis patribus circa filium prius concessum fuerat, idem ipse postea in afferenda spiritus vere regium offert, scriptum nempe fidei confessionem adversus novum dogma nusquam in scriptura expressum: ut sic et Imperatorem Imperator et doctrinam doctrina & libellum libellus frangeret atque opprimeret. Hujus confessionis, ut mihi videtur, autoritate permoti, tum Occidentales, tum quicquid in Oriente vitale est, partim animo tenus pietatem colunt (siquid ipsorum verbis fidei habendum est) ulterius autem eam non proferunt: partim eam, igniculi cujusdam instar, nonnihil accendunt; hactenus scilicet ut tempori atque acrioribus et ferventioribus orthodoxis aut piæ plebi utcunque satisfaciant: partim denique omni verborum libertate veritatem prædicant. Greg. Naz. Orat 21. p 394, 395

Nazianzenus dissidium ecclesiasticum quod tum modo sanatum erat, naraturus, ait. Hoc quoque non citra damnum præteri potest, hâc præsertim tempestate quam multæ contentiones dissidiaque gignuntur. — Cum οὐσία essentia una et tres ὑποστάσεις substantiæ a nobis pie dicerentur (quod alterum divinitatis φύσιν naturam, alterum trium ἰδιότητας proprietates declaret) atque eodem quidem modo apud Romanos intelligerentur: ceterum ob lingua illius angustiam & verborum inopiam ἀπὸ τῆς οὐσίας τὴν ὑπόστασιν substantiam ab essentia distinguere non possent, eoque factum esset ut pro ea personarum vocabulum inducerent, ne tres οὐσίαι essentias admittere viderentur haud tandem contigit. Res profectò ridicula vel potius miseranda. Diversæ fidei speciem præbuit levis illa et jejuna de vocum sono altercatio. Hic deinde et Sabellismus ob tres Personas, & Arianismus ob tres ὑποστάσεις substantias quorum utrumque pertinax contendendi studium effinxerat. Quid postea? — Et eo tandem res adducta est <29r> ut periculum esset ne orbis terrarum fines propter syllabas abrumperentur. Quæ cum beatus ille Vir oculis auribusque usurparet,

medicinam morbo quamprimum adhibet. Quonam autem modo id facit? Vtraque parte leniter & benigne accita, verborumque sententia diligenter et accurate perpensa, posteaquam concordēs reperit, nec quantum ad doctrinam ullo modo inter se dissidentes, ita negotium transegit ut nominum usum concedens, rebus eos constringeret. Greg. Naz orat 21 p 396.

Cum Athanasius eum vitæ cursum tenuisset, atque ita institutus fuisset aliosque instituisset ut et vita ipsius morumque ratio episcopatus norma esset, & ipsius dogmata pro fidei orthodoxæ lege haberentur, in bona senectute vitam claudit. Greg. Naz Orat 21 p. 397.

Eo tempore quo Basilius Episcopatum Cæsariæ obtinuit, hoc est paulo postquam Imperare et homousianos comprimere cœperet, Greg. Nazianzenus dicit, gentem sanctam, regium illud sacerdotium malè se habuisse atque in sexcentas opiniones et errores distractum fuisse. Greg. Naz. Orat 20. in laud. Basil. p 345. C.

Cum Basilio similitudinem quondam, Eusebius qui ante ipsum Cæsariæ præfuit, exercebat, vir cæteràquidem fortis ac mirabili pietate præditus ut illius temporis persecutio et acris adversus eum suscepta contentio perspicue declaravit. Hinc adversus eum Ecclesiæ pars selectior (Nazaræos nostros dico qui seipsos a mundo sejunxerunt. Qui cum grave atque indignum esse duxissent pati ut is qui principatum inter eos obtinebat contumelia et probro afficeretur & rejiceretur, periculosissimum facinus aggrediuntur. A magno et a seditione ad dissidij alieno Ecclesiæ corpore deficere, seque abrupte constituunt, non exiguum quoque plebis partem amputantes. Id enim tribus de causis perfacile erat. Basilius enim maxima apud omnes veneratione erat. Deinde Qui molestiam ipsi exhibebat ob eum tumultum qui in ipsius electione acciderat, civitati suspectus erat ut qui non tam legitimè quam per vim præfecturam accepisset. Postremò aderant Episcopi quidam ex occidente qui orthodoxos omnes ad suas partes pertrahebant. Basilius autem, cum illius non esset Ecclesiæ corpus lacerare (quæ etiam alioqui ab hæreticis Imperium obtinentibus oppugnabatur) in Pontum profugit. Gr. Naz Orat 20 p 337 Sequitur deinde narratio ingruentis persecutionis Valentis.

Dei cura et providentia quæ ante tempora nostra Ecclesias tueri solebat vitam hanc deseruisse in universum videtur. Ac mihi calamitatibus ita demersa atque obruta est anima ut privatas vitæ meæ molestias ne in malorum quidem numero ducam (tot alioqui tam graves et acerbæ ut si cui alij accidissent intollerabiles existimarentur) verum solas Ecclesiæ afflictiones aspectem: quibus sanandis nisi hoc tempore cura aliqua adhibeatur, in omnimodam desperationem sensim res provolventur. Qui Arii sive Eudoxij hæresin profitentur, haud sciam a quo in hanc arrogantiam audaciamque perpulsi atque incitati, velut libertate quædam arreptâ morbum suum insolenter ostentant, ecclesias colligentes quasi ex permissu hoc facientes. Macedoniani autem factiosè contententes, eò temeritatis proruperunt ut Episcoporum etiam nomen sibi ipsis adsistant, – Eleusium suæ Electionis authorem garrientes. At vero intestinum nostrum malum, Eunomius, parum jam habet quoquo numero esse; verum nisi omnes in perniciem suam exiliumque pertraxerit, detrimenti loco ducit. Atque hæc tamen ferenda. Quod autem ex omnibus Ecclesiasticis calamitatibus acerbissimum, Apollinistarum licentia est, conventuum æque ac nos habendo in auctoritatem sibi arrogandi. – In manibus est libellus Apollinarij in quo affirmat nequaquam adventitiam esse carnem illam a filio assumptam – sed in filio jam inde a principio esse. Et hoc probare nititur ex dicto evangelico. Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo filius hominis: tanquam prius etiam quam ipse descendisset filius hominis esset atque descendens carnem suam secum advexerit quam in cælis habebat. Profert etiam rursus dictum Apostolicum: Secundus homo de cælo. Deinde hominem illum cœlitus venientem mente minime præditum esse asserit Verum unigeniti Deitatem mentis naturam supplementem tertiam humanæ coagmentationis & conjunctionis partem extitisse: quòd nimirum anima et corpus juxta humanitatem in eo sint, mens autem minimè; verum ejus locum verbi divinitas suppleat. Nec hoc adhuc grave est, sed quod omnium perniciosissimum, ipsum unigenitum Deum vitæ authorem mortalem esse docet, et probare nititur, propriaque sua divinitate passum esse, ac triduo simul cum corpore mortuum esse, sicque rursus Patris opera a morte ad vitam revocatum. — Quamobrem licet mali hujusce libertatem nondum cohibueris, nunc saltem virtus tua excitetur, ac pietissimum Imperatorem doceat <29v> nihil ex reliquo ipsius erga Ecclesias studio redditurum esse utilitatis, si tale malum ad fidei sane eversionem per eorum libertatem licentiamque prævaleat. Greg. Naz. Orat 46 ad Nectarium Episc Constant. Epistola potius hæc videtur quam Oratio. Apollinarius erat homousianus ut testatur Philostorgius apud suidam.

Eo audaciæ proruperunt Apollinariæ ut Episcopos etiam quosdam quibus dignitas {υπο} πάσης ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς συνόδου ab universali Orientalium et Occidentalium Consilio abrogata fuerat, accersentes aut transeuntibus abutentes (non enim certò affirmare possum) Imperialibus omnibus

constitutionibus atque omnibus vestris edictis violatis, cuidam impij sui gregis Episcopi nomen imposuerint. Quæ si levia & ferenda sunt ferat tua firmitas. – sin gravia, et ne ipsis quidem pietatis laude præstantissimis Imperatoribus ferenda, ea quæ admissa sunt, quàm tanta audacia meretur, ulcisci dignare. Greg Naz: Olympio. Epist 77.

Si Christus inanimatus homo est, hoc etiam Ariani aiunt, ut passionem divinitati tribuant, tanquam videlicet quod corpus movet idem quoque patiat: si autem animatus verum mentis experts, quo tandem modo hominis nomen sustinebit? Greg. Naz. Orat 51 p 740. Hæc non Oratio sed epistola est ad Clenodium Presbyterum Constantinopolitanum contra Apollinaristas scripta.

Quoniam Apollinaristæ ob librum illum de Trinitate animis inflati falsò nos ut in fide minimè sanos accusant, ac plerosque velut esca quadam alliciunt; illud scire necesse est Apollinarium, quamvis deitatis nomen spiritui sancto dederit vim tamen Deitatis minime custodijisse. Siquidem ex magno et majori & maximo, hoc est ex spiritu sancto & filio et patre tanquam ex splendore et radio et Sole, Trinitatem constituere (quod quidem in illius libris aperte scriptum est) deitatis scala est. At nos &c. Greg. Naz Orat 5 ad Clenodium p 744. Paulo post addit: Ecclesiam lacerari ac discindi tum per alias præstigias, tum per præsens vanitatis Concilium. In hac eadem Epistola vocat Virginem Mariam Deiparam contra Apollinaristas.

His temporibus præclarè cùm eo agitur qui alios sursum deorsumque jactari ac perturbari conspiciens, effuso cursu de medio fugiat, ac sub locum aliquem a periculo tutum secedens του πονηρου Pravi illius tempestatem & caliginem vitet. Hoc inquam tempore quo membra inter se pugnant; et siquid charitatis supererat, abscedit, atque inane jam nomen est sacerdos, effusa videlicet, ut scripturæ verbis utar in ipsos quoque Principes contemptione. Atque utinam inane esset. Nunc vero: sed vertatur in impiorum capita blasphemia. Cæterum metus omnis ex animis pulsus est, in ejusque locum subrogata impudentia: estque cujusvis scientia et profunda spiritûs: atque omnes in hoc uno pij sumus quod alios impietatis damnamus. – Atque hic apud nos optimus habetur, non qui Dei metu præditus ne verbum quidem otiosum emiserit, sed qui proximum suum plurimis maledictis vel in ænigmatis fixerit, ac sub lingua laborem et dolorem, aut ut aptius loquor venenum Aspidum versaverit huc accedit quod alij aliorum peccata observamus non ut lugeamus sed ut exprobremus, neque ut medicinam afferamus sed ut novum vulnus infligamus atque a proximorum vulneribus excusationem vitij nostris petamus. Iam verò malos et bonos, non vita, sed dissensio vel amicitia tanquam notis quibusdam insigniunt: & quæ hodie laudamus, eadem crastino die vituperamus, & quæ apud alios infamia notantur eadem apud nos admirationis sunt, omniaque flagitia impietatem amplectantibus facilè condonantur. Vsque adeo in vitio magnanimi sumus! factaque omnia sunt ut ab initio cum nondum mundus erat nec pulchra ea constitutio & conformatio quam nunc cernimus: sed omnia confusa et incondita formatricem manum & potentiam requirebant. Aut si mavis non secus atque in nocturna pugna, obscurisque Lunæ radijs, hostium et amicorum vultus non internoscentes <30r> vel sicut in navali conflictu et tempestate ac ventorum impressionibus et stridentis unde fervore ac fluctuum incursionibus, & navium collisionibus, et centorum impulsibus; & celestarum vocibus; & cadentium gemitibus undique personantes, atque consilij inopia oppressi nec virtutis declarandæ tempus habentes (heu gravem calamitatem!) inter nos incidimus atque a nobis ipsis mutuò conficimur. Nec populus quidem ita se habet, verum aliter sacerdos: Quin potius illud nunc mihi prorsus expleri videtur, quod in maledictione olim dicebatur, factus est sacerdos sicut populus. Nec rursùm vulgus quidem ita se gerit populi autem Optimates, ut dictum est, ac Præsides contrario modo: quin potius hi apertè quoque bellum sacerdotibus inferunt, subsidium ad persuadendum habentes pietatem. – Gratulor ijs qui pro ipsa veritate decertant. Nunc autem sunt qui de parvis etiam rebus nec quicquam utilitatis digladiantur sociosque mali quoscunque possint admodum imperitè ac temerè asciscant. Posteaque his omnibus fides prætextitur, atque sanctum et venerandum hoc nomen privans eorum contentionibus distrahitur. Ac proinde ut consentaneum est, odio quidem apud Gentes flagramus, quodque gravius est, causam nullam afferre possumus, quin jure ac meritò: apud nostros autem, etiam probiores & faciliores infama laboramus. Non enim mirum si apud multitudinem quæ vix aliquid boni probarit. Supra dorsa nostra fabricant peccatores et quæ alij in alios excogitamus, ea adversus omnes habent. Ac spectaculum novum facti sumus, non angelis et hominibus, ut ille Athletarum fortissimus Paulus adversus Principatus et potestates certans, sed omnibus propemodum improbis, et omni tempore ac loco, in foris, in convivij, in voluptatibus, in luctibus. Iam autem etiam ad scenam usque prodijmus (quod penè lachrymans dico) & cum impudicissimis videmur: nec ullum tam jucundum acroama et spectaculum est, quàm cùm Christianus comicis cavillis incessitur. Greg. Naz. Orat. 1. In eadem Orat. p. 21 agit de Neophytis Clericis

Gregorius Nazianzenus de Episcopis in Carm. 10 sic scribit.

Horum ego cū cuperem numeros augere fatebor

Istud enim atque inter limina jam ipse forem.

Vt varias vide fraudes atque improba facta

Pectore commotus terga repente dedi.

Et paulo post.

Non ego cum gruibus non anseribusque sedebo

In synodis quæ se marte furente petunt

Hic rixa, hic fera pugna, priusque abscondita probra

Quæ ferale odium parte ab utraque parit.

Propter eos abjectâ etenim me sede locavi, &c

Gregorius in carm 11 Sacerdotes conferens cum Histrionibus ita scribit

O qui sacra deo offertis non tincta cruore
Christiferi, Solijs præclaris quique sedetis
Sublimes, pulchris qui gaudetisque Theatris,
Scenigradi, ligno factis stantes pedibusque,
Sub larva hiscentes pietatis debile quiddam:
Ast †^[10] reliquis imo similes in pectore prorsus.
Ludite, si vultis, quæ fœdè luditis ipsi
Et gravibus verbis contraria cuncta patrate.
Ast ego &c

Et paulo post.

Ac quiddam exiguum spiro, tum mole laborum
ffractus, tum vitij nostris, probrisque pudendis.
Pars etenim sedes ob sacras belle gerentes
Exagitant sese ut fluctus, feriuntque vicissim
Nec sitis has ardens pugnandi deserit unquam
Pacem clamantes, captantes sanguine laudem
Ac Getthæo utinam morbo premerentur ut æquum est
Pœnas ob sedem meritas in sede lucentes.
Ast alij rursum studiæ in contraria scissi
Quaque nitens oritur Phœbus, quaque occidit orbem
Concutiunt. —
Tanta animos nostros caligine cæcus honoris
Circunfudit amor, vel opum malesana cupido,
Vel livor justo, crucians mala corda dolore
Atque malo veneranda Trias prætexitur isti:
Sed revera animos stimulat damnosa simultas.
Quisque tegit mentes sub ovina pelle lupinas,
Ac velut æs pisces objectâ intercipit escâ.

Scilicet ista duces faciunt plebesque sequuntur,

In vitium promptæ, dux quamvis nullus adesset.

Recti delectus nullus, vitijque prophani;
Nullus cordati senij, stolidæque juventæ;
Nullus divinæ vitæ luxuque fluentis.
Lex hæc una viget, quo quis sit pejor, ut idem
Commoda plura ferat, plures et carpat honores
Improba iudicibus placet hæc sententia nostris
Exulet hinc Astræa procul, sint cuncta simulque
Christus homo, lumen tenebre, Sol stella, bonusque
Angelus et nullos qui jam dat Lucifer ignes.
Denique cuncta simul rursum jungantur, ut olim
Tunc cum mundus erat rudis indigestaque moles.

Eadem discordia attinget carm. 57 et alibi.

Gregorius in vita sua, ubi narraverat se in sede Constantinopolitana a Theodosio collocatum, sic pergit.

Corpus aperte livor aut tectè omnia
Mala, auspicatur hic mihi celso a Throno
Nam quicquid Ortus Præsulum (Ægyptum citra)
Habebat usque ad inclytam novam Romam
Terræ marisque ex intimis recessibus
Quo concitatum cœlitus pacto haud scio.
Coit repentè, firmet ut Thronum
Putabam inanes spes fovens in pectore mihi
Si principatum sedis hunc caperam fore
– ut amico fœdere ipse astringerem
Malè dissidentes, imò verò pessimè

<30v>

Digneque multis lachrymis et fletibus
Quales nec olim, nec recens quisquam edidit
Adhuc ob ullos sortis adversæ impetus
Mala multa quamvis plurimis evenerint:
Dispersionem proferas licèt Israel,
Quem Christicida perdidit prorsus furor.
Etenim Magistri plebis utque Antistites
Sancti datores spiritus, & qui thronis
Fundunt ab altis verba queis pariter salus
Cunctisque pacem jugiter qui prædicant
In æde media vocibus clarissimis
Tanto furore se petunt ipsi invicem,
Tumultuando, contrahendo copias,
Carpendo sese mutuò lingua effera,
Saliendo, mentis ut solent sanæ impotes,
Prædando quos quis ante prædari queat
Rabida imperandi dum tenet mentes sitis,
(Quînam ista, verbis et quibus, dignè eloquar?
Orbem universum prorsus ut divulgaverint
Velut auspica de Carmen hoc, dixi prius.
Ortumque nunc jam et Hesperum scindit magis
Ardens simultas quàm loci vel Climata.
Non causa pietas (bilis hoc excogitat,
Ad mentiendum prona) sed lis ob Thronos.

Pergit dein Gregorius narrare quomodo ob has lites Episcopatu sese subinde abdicavit.

Senex quid sum, plurimum et non nescius

Vitæ malorum —
At nostra longo temporis cursu malum.
Haud tale vidit, quale nunc, ætus gravis.

Pugnant nefandè Principes plebis sacri,

(Hos livor ater, sævus hos armat furor,
Hos terret, ignis ut rapax, ferocia.)
Pugnant et orbis scinditur totus simul.

Greg. Naz. Iambic. 1.

οὐδεν γὰρ οὕτως οὐποτε
ὅλην ἔσεισε γῆν
ὥς πνεύματος παρ' ῥῆσιν
Θεοῦ βοωμένου.
Ὁ καὶ πτοσάντη τοῖς φίλοις
τέθεικεν, ὀίδαμεν.
Nam talis orbis motio
Nunquam, veor, fuit,
Quàm sanctus est cùm spiritus
Dictus Deus palàm.
Ob idque me liquit favor
Chavi mei gregis.

Greg. Naz. Iamb. 23 De seipso. Sensus est quod in prima prædicatione deitatis Sp. S^{ti}, totus orbis vehementissimè commotus fuit, & grex quam Constantinopoli, antequam hoc cœpit prædicare, colligerat, statim recessit hoc prædicato.

Gregorius de Episcopis qui ex Ægypto venerunt ad collocandum Maximum in Throno, sic scribit

— petulans chorus
Ammon, Apammon, Harpocras, Stippas, Rhodon,
Anubis, Hermanubis, —
Nautæ miselli, pretio et exiguo emptiles.

Et paulo post

Non erat, et æger ipse eram, cum isti, velut
Caulam introgressi, conciti rabie lupi,
Nautas habentes plurimos, pecunia
Partos, falile Alexandriam qui incendere
Solent (eos nam junxit irrumpens cohors
Secum) locare in sedem detonsum canem
Nituntur, antequam gregi ac primoribus
Hoc indicassent. Greg. Naz. carm. de vit. sua.

Greg. Nazianzenus Orat de Episcopis in calce carminum edit Morelli acriter rerehendit Sacerdotes. Sub initio Orationis: dicam, ait, hæc nihil reveritus. Convitijs quidem exagitare non fas est quenquam, et ut homines cuncti ab eo abhorrent ita peculiariter ipse vitium hoc odi. Proptereo nominatim nihil proferam, ne proferre videar in lucem quæ occultanda erant. Nec item omnium mentionem faciam. Nolim enim me tam loquacem esse. Nam multos etiam novi de quibus loquendum sit honestius. Verum quisquis improbus est et plusquam improbus vinci se domarique patiat. Vulnerabit orationis gladius quicquid malum fuerit. Et quinam sint mali patebit deinceps ubi meam orationem oppugnans manifestò te tuimet ipsius accusatorem declaraveris. Sic equidem adfectus sum Petat me jaculis qui volet. Iamdudum ad lapidum ictus ferendos me accommodavi. &c. Pergit dein Gregorius delineare Episcopos tanquam falsis et subdolis rationum depravationibus studentes; contentiosos: vel subitanea ex infimo hominum genere exaltatione superbientes, vel genus jactantes &

nummos: quoad scientiam rudes et imperitos; quoad fidem, utramque in partem paratos, colentes temporum non dei leges adulatores; parvis leones, at rerum potentibus canes, mensarum ingeniosos pervestigatores: quod gratum est alijs habentes in pretio non quod utile Deque huiusmodi moribus exclamat Gregorius: Q pietatis mysterium quod jam prope per orbem universum est propagatum! Adeo ut si aliquos (eosque forsan de genere monachico) vel probos vel saltem minus improbos, cum Gregorio exceperis, totus orbis hanc cæno involutus fuerit. Describit præterea Gregorius quomodo jam non probati et pietate spectabiles viri, sed novitij quivis qui id appeterent <31r> in episcopatus eligerentur. Qui fit, inquit, ut magni quidem pretij gemmæ difficulter conqueri possint, & non cujusvis terræ loci sit aromata ferre, ut æquorum item malorum magna sit copia, cùm generosos tantum domus locupletum alant: Antistes verò facile momento reperiatur qui nihil antea præstiterit et novitius ad dignitatem accedat? O subitam morum mutationem! Res divinæ modò sunt jactus alearum cuborumque. Si larva comica subito imponatur aliculi de hominum genere vilissimo, statim ille nobis prodit, recens factus homo religiosus. Magna profectò gratia spiritus est si jucundissimus ille Saülus vatum in numero sit. Heri mimorum et spectaculorum in medio versaberis, & quæ post spectacula perpetraveris, alius inquirat: nunc ipse nobis spectaculum quoddam novum et inusitatum exhibes. Nuper equorum perquam studiosus eras. – Forte cadebat auriga quidam vel equus in cursu victus. Et nunc compositus es moribus & verecundiam vultu præ te fers, cùm aer equorum levis te modò reverberaret tanquam mente captum et furore correptum. Heri Oratoris munere fungens, jus fasque vænale habebas – nunc autem subito judex & Danielus alter factus es. Heri gladio nudato pro tribunali sedens – tyrannidem ac vim usurpabas præsertim in ipsas leges. At quàm hodie mihi mitis et mansuetus es. Ne vestimentum quidem tam facile mutare quis queat, ut tu [deletion] mores mutas. Heri temet inflectebas inter effeminatos tripudiatōres, cantilenas quasdam flexili voce concinens et in computationibus superbiens. Nunc tam virginum quàm in conjugio degentium moderator es, ad modestiam eas continentiamque revocans. Heri Simon Magus eras [i.e. muneris Episcopalis emptor] hodie Simon Petrus (heu nimiam celeritatem!) proque Vulpecula Leo prodijsti. Velim autem mihi dicas vir optimè qui tributorum exactor eras vel aliquam in exercitu dignitatem reliquisti: qui factum sit ut cum pauper esses initio, deinde tam factus opulentus ut superares Cræsum divitijs domum totam lachrymis refertam possidens, ad suggestum transieris & solium occuparis omniaque per vim complexus obtinueris. &c. ‡ < insertion from lower down f 31r > [— ‡ Alij furore insito nativoque pleni, recens facti sponsi, et ut moderatè dicam, nondum apertis nuptialibus thalamis, vel etiam suis cum amoribus innuptis adhuc viventes, priusquam genas ornamento virili, nimirum pilis vestitas habeant, omninò prima lanugine, corpore juvenes, moribus et adfectibus juniores, vel etiam antiquorum dierum vitijs referti. Antistites fiunt liberum carne non procreatorum, – concedentes peccandi licentiam alijs, itidem ut ipsi eam sibi sumant. Quod si forte seipsos vincere, meliusque se gerere velint, per ipsa solia impediuntur. Nam imperium atque potestas ex homine stulto pejorem efficit. Hæc et alia multa — < text from higher up f 31r resumes > Hæc et alia multa profert Gregorius, quæ omnia si describerem exscribenda esset tota oratio. Tandem vero in hunc modum concludit. Num igitur optimum fuerit, ut quis tanquam in tempestate omnia pervertente, dum cuncta sursum deorsum agitantur, paululum deflectens paucos vitæ dies in tuto collocat & senectutem in tranquillo statuatur? Quamobrem vos et solia retinete vobis et tyrannides quando illa vobis prima videntur esse. Valete. Insolentes estote. Patriarchatus per sortes inter vos distribuite. Magnus hic mundus vobis cedat. De locis alijs in alia migrata. Hos deijcite illos attollite. Nimirum hæc juncunda vobis sunt. Pergite. Ego me ad Deum convertam cui vivo et spiro – Hæc ad vos improbos pro bonis dicta sunt. Quod si cui sunt ea molesta, reperit Oratio nostra quem quærebat. Cætera vobis amici altera in vita dicentur. Vnum tamen quiddam, si videtur; a nobis accipite velut in discessu a vobis nostro prolatum, breve quidem illud sed utile: veluti paternas voces et admonitiones memoria dignas extremum excipientes, secundum quas ab eis amplius nihil auditur, quo ipso fit ut eo firmiùs ima in mente hæreant. Si alium quandam Gregorium amici acciperitis, videte magis ut illi parceatis. Sin autem restat alterum, ut vos erga proximos & vosmet invicem rectè geratis, qui eatinus concordēs esse consul vistis quatenus ijsdem adfectionibus indulgetis. Præterea pacem, cujus ego studiosus fui, semper diligite, condonantes alter alteri suas infirmitates per quas respublica misere perturbatur. Itidem ego quod in me peccatum est remittam &c.

Nec est quod quisquam Gregorium ob imperas injuros acerbius in Episcopos quam par erat scripsisse licet veritatem liberius dixerit. Nam Orat. de laud. Basilij, quam scripsit annis tribus circiter ante concilium Constantinopolitanum, eadem episcoporum vitia perstringit, . Periculum est, inquit, ne ordo omnium sanctissimus sit maxime ridiculus. Non enim virtute magis quàm maleficio et scelere sacerdotium paratur: nec digniorum sed potentiorum Throni sunt. Quinetiam eodem tempore quo factus est Episcopus Nazianzi, mores perditissimos populi describens, hoc addit: ffactus in sacerdos sicut populus. Apologeti. sive Orat 1.

Nec sane deest exemplum sacerdotij malè administrati in ipso Basilio quem Gregorius tantoperè coluit. Is enim cum Anthemiò Episcopo Tyanæ acerrimam de dominio episcopali contentionem traxit: quam Gregorius sic perstrinxit. Cum patria nostra [Cappadocia] in duas Provincias et Metropoles [Cæsareansem et Tyanensem] divisa esset, ac multa ex priori novæ Metropoli adjungerentur, ea de causa inter illos dissidium excitatum est. Ille enim æquum esse dicebat ut cum publicis diœcesibus nostræ quoque simul dividerentur ob eamque causam eas Paræcias quæ novæ Provinciæ nuper adjunctæ fuerant, ut jam ad se attinentes, atque ab illo distractas vendicabat. Hic contra veteri consuetudini, atque huic divisioni quæ olim a patribus facta fuerat, inhærebat. Atque ex hac contentione permulta mala partim jam accedebant partim impendebant. Subtrahebantur conventus a novo Metropolita, proventus diripiebantur, Ecclesiarum Presbyteri, partim sermonum blanditijs illiciebantur, partim immutabantur. Ex quo illud contingebat ut Ecclesiarum negotia deterius se haberent, utpote quæ in partes ac studia scinderentur. Gr. Naz. Orat 20 de laud. Basil. In hac contentione Basilius ut resarciret damnum urbis adempta novam constituit episcopatus Sasimis cui Gregorium amicum suum integerrimum et non ita pridem socium studiorum præfecit: de quo Gregorius sic conquestus est in carm. de vita sua.

Meisne noxis imputare hoc debeam
Punxêre pectus quæ meum jam sæpius
Ignoro (vulnus semper hoc quippe ut recens
Fervescit) an te, summe vir, potiùs notem
Tuumque fastum quem tibi invexit Thronus
Nam sede demptâ cuncta si spectes, mihi
Nec forte velles ipse te præponere
Vt nec volebas antehac, Vir optimè,
Contemptionis ergo quæ tantæ fuit
Repente causa? charitas hæc funditus
Pereat amicos intimos quæ sic colit.
Si cogitassent perdiu inimici mei
Quamam arte parere dedecus posset mihi
Hunc unum opinor hos repertum modum.
In regiæ medio viæ est vicus situs
Qui scindit in tres se vias, limphis carens,
Exors vivoris, libero indignus viro,
Arctumque prorsus oppidum, triste, &c:
Erat hæc meorum Sasimorum Ecclesia
His liberalis scilicet vir me dedit
Denos haberet quinquies cùm Antistites
Sub se: et quidem vi vendicante ut altero
Victor maneret, erigens sedem hanc novè
Nam nos amicos Martios quondam sibi
Putabat (ut et strenuus quondam fui)
Ac præter alia, dicta nunc quæ sunt mihi,
Thronum haud licebat consequi sine sanguine.
Namque æmulorum Præsulum confinium
Erat hoc duorum: pugnaque haud certe levis
Sectura patriæ quam meæ secum attulit,
Vrbes minorum dum duas matres facit.
Prætexebatur mentius salus: tamen
Erat amibitio, ne dicam opes et copias.
Quibus agitur mundus hic tristem in modum.
Quid facere, quæso per Deum, par hic erat?
Retinere sedem? tam graves ferre impetus?
Felis feriri? sordido immergi luto?
Cùm nec ubi senium ponerem locus foret
Tectis subinde sed meis extruderer:
Nec panem haberem quem ministrarem hospiti.

Talis erat Basilius hic, quem tamen Gregorius inter optimos & sanctissimos suæ religionis viros numeravit. De fastu verò quem Gregorius insinuat multi eum accusarunt: unde Gregorius objectioni occurrere nititur in Orat 20 de laud. Basil. Si igitur Basilius, quem Gregorius ^[11] laudibus ad cœlum usque provehere nititur, fastuosus fuit et amico infidus, & (ne quid dicam magis) contentiosus usque ad pugnas suorum: quid dicendum erit de reliquis Episcopis quos Basilio cedere Homousiani facilè agnoscunt.

In Orat 32 habita coram 150 Episcopis in concilio Consantinopolitano Gregorius postulans ut sibi successor daretur. Diuturnis inquit laboribus nos levate ac recreate. — Alium subrogate qui pro nobis vexetur. — Lassus sum dum, et cum sermone atque invidia, et cum hostibus & cum nostris pugno. Illi pectora feriunt & minus quod cupiunt assequuntur (nam qui apertas inimicitias gerit facilè caveri potest) sic autem terga observant et magis molesti sunt. Dein contentiones Episcoporum cum seditione et conflictu vectorum in tempestate conferens, addit. — Quo tandem modo sacrum hoc bellum feram? dicatur enim etiam quoddam bellum sacrum, quemadmodum et barbaricum. Quomodo hos adversis thronis insidentes, atque adversas in pascendo grege partes fovescentes connectam, atque in unum adducam, populumque simul cum ipsis abruptum, studiisque contrariis distractum (quemadmodum in ijs hiatibus qui ex terræ motibus accidunt vicinæ et propinquæ partes simul moveri solent, aut in pestiferis morbis famuli ac domestici simul abripiuntur, morbo nimirum ab alijs ad alios facilè dimanante) nec populum solùm sed etiam orbis terræ segmenta, eodem cum dissidentibus affectu commota, ita ut jam in duas contrarias partes Oriens & Occidens secreti atque divisi sint, nec jam minùs animorum & voluntatum quàm finium segmentes <32r> esse videantur? Quousque enim hæc audientur; Mens & lucis, antiquus & novus facundior aut spiritualior, nobilior aut ignobilior, multitudine opulentior aut tenuior? Senectutis me pudet, cum aliorum nomine censeor, qui a Christo salutem accepi. Non fero Circos vestros et Theatra atque æmulum hunc, tam in sumptibus quam in animorum studiis, furorem. Equos transjungimus, contra jungimus, certatim fremimus, propemodum etiam aerem ipsum verberamus, ut illi, pulveremque in cœlum tanquam insani jacimus, ac sub alienis personis contentiones nostras explemus, malique ambitionis et malificentiae arbitri efficimur, atque iniqui et absurdi rerum iudices. Idem enim homines hodie ejusdem nobiscum Throni fideique sententiæ sunt, si ita nos duces et Antistetes nostri tulerint: cras contrariæ sedis et sententiæ, si spiritus reflaverit. Odium atque amicitiam nomina comitantur: nec, quod gravissimum est, apud eosdem auditores contraria loqui erubescimus: nec nobis ipsis constamus, subinde nos immutante contentione. Dicas Euripos quosdam esse, nunc exundantes, nunc reciproco fluctu subsidentes. Greg. Naz. Orat. in præsentia 150 Episcoporum habita.

Iis beneficijs Martyrum [sc. miraculis quæ ad sepulchra fiebant] in quantum crescebat fides Ecclesiæ Catholicæ in tantum Arianorum perfidia minuebatur. Paulinus in Vita Ambrosij. Consule etiam vitam istam, et Ambrosijj serm. 91 de prædicatione Trinitatis per diabolum.

Quam resistebam ne ordinarer: postremò cum cogerer, saltem ordinatio protelaretur. Sed non voluit præscriptio, prævaluit impressio. Tamen ordinationem meam Occidentales Episcopi iudicio, Orientales etiam exemplo probarunt. Et tamen Neophytus prohibetur ordinari. Ambros Epist 82 ad Vercelluenses. Hoc exemplo multi ubique Neophytæ creati, ut ex Nazianzeno et Augustini hoc loco constat. Quando eos terremus ne adulterinis conjugijs hærendo pereant, solemus eis proponere continentiam Clericorum qui plerumque ad eandem [continentiæ] sarcinam subeundam capiuntur invitati, eamque susceptam usque ad debitum finem domino adjuvante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid si et vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini, nonne susceptum castè custodiretis officium repentè conversi ad impetrandas vires a Domino de quibus nunquam antea cogitastis? Sed illos, inquit, honor plurimam consoletur. Respondemus, et vos timor amplior moderetur. Si enim ad hoc multi Dei ministri repentè atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustrius in Christo fulgere, quanto magis vos adulteria cavendo vivere continenter debetis, &c. Augustinus de Adulterinis conjugijs lib 2. Multi itaque neophytæ ad Sacerdotium rapiebantur, quibus adde virgines et Monachos Neophytas. De Neophitis Clericis vide Nazianz. Orat. 1. p 21 script ante annum 377 Imperante Valente.

Terra per undecim Tribus viritim distributa est. Levitis enim in Sacerdotium assumptis, nulla portio data, quo liberius servirent Deo. Equidem hoc exemplum non tacitus præterisim, legendumque ministris ecclesiarum libenter ingesserim. Etenim præcepti hujus non solum immemores, sed etiam ignari mihi videntur: tanta hoc tempore animos eorum habendi cupido, veluti tabes, incessit. Inhiant possessionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt, venduntque, quæstui per omnia student. At siqui melioris propositi videntur, neque possidentes neque negociantes, quod est multo turpius, sedentes munera expectant, atque omne vitæ decus

mercede corruptum habent, dum quasi venalem præferunt sanctitatem. Sed longius quam volui egressus sum dum me temporum nostrorum piget tædetque. Sulp. Sever. Hist l. 1 c 43.

Sulpitius l 2 Hist. c 47 de Persecutione Dioclesiani locutus ait: Multo avidius hunc martyria gloriosis mortibus quærebantur quam nunc Episcopatus pravis ambitionibus appetuntur.

Prisciliano occiso non solum non repressa est hæresis quæ illo auctore proruperat, sed confirmata, latius propagata est. — Quin et jurare per Priscilianum, summa religio putabatur, ac inter nostros perpetuum discordiarum bellum exarserat: quod jam per quindecim annos fœdis dissentionibus agitatam, nullo modo sopiri poterat. Et nunc, cum maximè discordijs Episcoporum turbari aut misceri omnia cernerentur, cunctaque per eos odio aut gratia metu, inconstantia, invidia, factione, libidine, avaritia, arrogantia, desidia, essent depravata, postremo plures adversum paucos bene consulentes, insanis consilijs & pertinacibus studijs certabant: inter hæc plebs Dei & optimus quisque probro atque ludibrio habebatur. Sulp. l. 2. Hist in fine. Hæc et contentiones Arianorum erant intestina bella de quibus Severus initio Historiarum sic scribit. Visum mihi est non absurdum, cum usque ad Christi crucem, Apostolorumque actus, per sacram historiam cucurissem, etiam post gesta convertere, excidium Hierosolymæ, vexationesque populi Christiani & mox pacis tempora, ac rursum ecclesiarum intestinis periculis turbata omnia locuturus.

<32v>

Nunc carnimus plurimos [sc. Episcopos] hanc rem [sc. ordinationem Clericorum] beneficium facere, ut non quærant eos qui possunt Ecclesiæ plus prodesse et in Ecclesia erigere columnas sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequijs deliniti, vel pro quibus majorum quispiam rogaverit: & ut deteriora taceam qui ut clerici fierent, muneribus impetrarunt. Hieronymus Comment. in Titum cap 1 prope initium.

De trium Hypostase con origine & significato consule Hieronymi Epistolas ad Damasum Tom 2 p 48. Ex eadem epistola constat Vrsicinum fuisse Arianum, & Hieronymum ex auctoritate Pontificis Romani pependisse, Orientem item eo tempore (hoc est regnante Valente) Eusebianum fuisse

<34r>

Historia Ecclesiastica post Tempora Theodosij

Vltra locum unde Mæotidis paludis irruptio incipit habitant Gothi Traxitæ nomine, non multi, sed qui Christianorum legem colentes, eam accuratè tuentur. Vocant autem incolæ Tanaim etiam hanc irruptionem, quæ a Mæotide Palude incipiens ad Euxinum usque pontum pertinet itinere ut aiunt dierum viginti: ἔτε δὲ Ἀρείου δόξης ἐγένοντό ποτε οἱ Γότθοι οὗτοι, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα Γοτθικὰ ἔθνη, ἔτε καὶ ἄλλοτι ἀμφὶ τῇ δόξῃ αὐτοῖς ἤσκητο, οὐκ ἔχω εἰπεῖ ἐπεὶ οὐδὲ αὐτοὶ ἴσασι. ἀλλὰ φιλία τὲ ταυὺν καὶ ἀρπαγμοσύνη πολλὴ τιμῶσε τὴν δόξαν. An vero fidei Arij facti sunt olim participes hi Gotthi sicut cæteræ gentes Gotthicæ, an aliunde circa fidem instructi fuerint, non dixero, siquidem nec ipsi id sciunt sed hodie amore multo et tranquillitate hanc fidem colunt. Procop. fragment. de priscis sedibus et migrationibus Gotthorum [apud Iornandem Edit. Vulcanij. in Bibl. pub.] Quære an τὴν δόξαν de fide Ariana vel de fide Christiana intelligatur.

Liber diurnus Romanorum Pontificum

ex antiquissimo Codice MS in lucem editus opera et studio Ioannis Garnerij Presbyteri e Societate Iesu, qui notas dissertationesque addidit, anno 1679, Parisijs. In titulo autem notatur annus 1680.

<35r>

De Arrianis et Eunomianis et Macedonianis

Rides [Vigilanti] de reliquiis Martyrum, & cum autore hujus hæreseos Eunomio Ecclesijs Christi calumniam struis, nec tali societate terroris ut eadem contra nos loquaris quæ ille contra ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores ejus Basilicas Apostolorum et martyrum non ingrediuntur, ut scilicet mortuum adorent Eunomium, cujus libros majoris autoritatis arbitrantur quam evangelia. — Eunomius has præstigias dæmonum esse

confinxit et non vere clamare dæmones sed sua simulare tormenta. Hieron. adv. Vigilantium. Ep 2. scrpt. Imperante Honorio.

Hæretici nuper sub magistro cerebroso in Gallia pullularunt qui Basilicas Martyrum declinantes, nos qui ibi oratione ex more celebramus, quasi immundos fugiunt. Hoc autem non tam illi faciunt quam habitantes in eis Dæmones: fortitudinem et flagella sancti cineris non ferentes. Quis autem Hæreticorum non requiescit in memorijs, non dormit in specubus magistrorum? Qualis fuit Marcion et Valentinus & nuper Eunomius, mentis immunditiam leprosa carne contestans. Hieron. lib. 18 in Isaiam c 65.

Arius et Eunomius et eorum sequaces, Christum verbum assumpsisse corpus sine anima docebant. Theoderitus in Demonstrationibus per syllogismos – c 3. & Hæret. ffab. l 5. c 11.

Siquæ forte Synodales epistolæ vocem consubstantialis aut reticent aut omnino rejiciunt, eas Sabinus Macedonianæ sectator hæresios studiosè operi suo miserit: contrarias vero sciens ac prudens silentio transilit. Socrates lib. 2. c 17. Macedoniani docebant Homoiusion Socr. l 2 c 40, 45. Theod l 2 c 6.

Orientales Macedonium ejecerunt cum creaturam dicere abnueret eum quem sacra scriptura filium appellat. Quam ob causam ab illis sejunctus, propriæ sectæ auctor ac patronus extitit: quippe qui consubstantialem quidem patri filium esse ipse quoque negaret: similem vero per omnia genitori suo diceret: spiritum autem sanctum disertis verbis creaturam appellaret. Theod l 2 c 6.

De fide Donatistarum vide p 72

Macedonius, – licet ejusdem substantiæ patrem et filium dixerit, sanctum tamen spiritum creaturam vocans, reus totius trinitatis fuit. Cassian. lib 1 de incarnat.

Et Ioannes dicit Hæreticos esse Antichristos, Arrianos utique designans. Hæc enim Hæresis post omnes hæreses cœpit et ex omni hæresi venena colligit. Sicut enim de Antichristo scriptum est quia aperuit os suum in blasphemiam ad Deum blasphemare nomen ejus et bellum facere cum sanctis ejus: ita et isti ffilio Dei derogant, nec martyribus perpercerunt: et quod fortasse ille non faciet, scripturas falsavere divinas. Ambros de Fide lib: 2 cap 4 sub finem.

<36r>

De Patribus, scriptoribus Concilij, & Autoritate Ecclesiastica

De Apocriphis consule decretum Concilij Romani sub Gelasio P.I. quod in farragine Conciliorum legitur, et apud Gratianum in decreto.

Non infirmatur dogmatum fides eo quod diversum docuisse videantur quibus Ecclesia auctoritatem non tribuit. Iustinus, Arnobius, Lactantius, Ecclesiæ homines fuerunt sed Laici. Summus quidem vir Iustinus et instituti nunquam satis laudati, qui cum fidei hostibus agendo, martyrium sibi conciliavit. Sed sicubi erravit, quid ad auctoritatem Ecclesiæ e plebe fidelis? Arnobius Catechumenus, si in hæreticorum libros inciderit & eorum dogmata quasi ad fidem pertinentia fidei hostibus opposuerit (quod ab eo factum lib. 2 omnes fatentur,) quis hoc Ecclesiæ interesse putet? Quid quod Lactantius censente S. Hieronymo aptior refutandis Gentilibus quàm fidei confirmandæ reperiatur? Quid quod in exponendo Trinitatis dogmate erroneus? Nam Tertullianus, quem S. Hieronymus Ecclesiæ hominem non fuisse, eleganter judicat, tantum valebit quantum vel historiæ fide refert ver argumentando conficit. Quid Alexandrinus Clemens? quem, satis est, quod Apocryphis accenset Gelasius. Quid Origenes? cujus casum, tam præclare tam supra modum meriti deplorant meritò, cum Lerinensi Vincentio, omnes Ecclesiæ studiosi † Non obstare vel –. < insertion from the bottom of f 36r > † Non obstare vel traditæ fidei vel communionis legi, quod Origenis multas sententias in utramque incurrere constet; argumento est, quod eorum nomine, vivente etiam Origine lis contestata sit licet propterea, neque Ecclesiæ communionem neque Sacerdotij honore caruerit. Thorndike ib. c. 25. p. 492. < text from f 36r resumes > Thorndike de Rat. fin. Contr. Eccl. c 25. p 492.

Non improvida PP. veneranda sapientia, Fideli posteritati, quæ essent Canonica dogmata definivit; Certam librorum etiam veterum in auctoritatem recipiendorum sancto spiritu instituentem summam præscribens – Et paulo post – Christiana fides Canoniarum Legum & Synodicarum disciplinarum ob Patrum regulis

constitutis, stabili et inconcusso tramite limitatur. Hormisda Papa in Epist. ad Possessorem Episc. Africanum. citante Thorndikio de Rat fin Contr. Eccl c 25 p 493.

Thorndikius ostendens quomodo primi patres ecclesiæ cum Ordinationis successione institutionem fidei et docendi auctoritatem propagabant, addit, hac igitur ratione Iustini, Clementis, Arnobij, Lactantij, Tatiani, Athenagoræ sententius novit esse præscribendas Ecclesiæ Traditio; contendo; tanquam Ecclesiæ patrum, quorum auctoritate propagata videri debeat; quorum partim Laici fuerint Ecclesiæ autem communionem gaudentes; partim non plusquam Presbyteri. Tertullianus autem Ecclesiæ communionem propter Montani prophetias repudiaret. In Origine hæret difficultas, sive ob ingentia in Ecclesiam merita, sive quod in fidei Regulâ labefactandâ non solus esse videri possit. Nam quod filium et spiritum Sanctum Patre minores facere videtur, id ei, non solam cum eis quos diximus, commune videtur; sed et antiquioribus Irenæo et Theophilo, locique in Ecclesia sublimioris; tum et Dionysio Alexandrino & Neocæsariensi Gregorio, discipulis suis, magnæ postmodum in Ecclesia auctoritatis. Thorndike de Rat. fin. contr. Eccl. c. 25 pag 495.

Sive novi Samosatensiani contendant, integrum sibi esse, solutis Traditionis mœnibus, novas scripturæ interpretationes comminisci; Sive quis novus Arrianus existat, qui sibi licere contendat quod Origeni, quem Ario prælucissa ferunt: damnatus cum Sabellio Samosatenus (cujus Hæresin adsciscere Samosatenus semper necesse fuit, ut de spiritu sancto ex sua de filio sententiâ responderet) ostendit aliud traditum tenuisse tum Ecclesiam. Cùm autem Origenem Ecclesiæ ab initio suspectum fuisse constet, cùm Dionysium Alexandrinum (qui contra Sabellium scribens, rationes adhibuerat quæ ad Arianum, qui postea fuit, sensum inclinare visæ sunt) a suis Presbyteris ad R. Sedem delatum fuisse quasi Regulam fidei non teneret, seque ipsum excusasse: quis sanus receptam Ecclesiæ Regulam neget, ad quam exacta sint quæ Dionysius scripserat. Thorndike de Rat. fin. contr. Eccl. c. 25. p 495.

<37r>

De Hæresibus et Hæreticis.

Corrigatur Samosatensis divinæ factus auscultator vocis, dicentis Corpus meum, & non Christum præter me Verbum, sed una mecum Christum, & me cum Christo nominantis. Chrisma enim sum ego Verbum & quod a me ungitur est homo. Non igitur sine me unctus sive Christus nominari debet, sed una mecum, cum mei sit existentis in illo. Igitur manifestatio missionis Verbi ostendit unionem ejus cum Iesu filio Mariæ qui per interpretationem Servator dicitur idque non alia de causa quàm quod unitus sit cum Deo Verbo. Hoc ostenditur dicto illo: Qui misit me Pater & a me non veni sed Pater me misit. Vnionem enim cum homine, quod natura invisibilis per visibilem innotescere posset, missionem nominavit. Athanas. Orat 5 contr. Arian. in fin.

Christus genitus ex Patre non corporum more τὰς τομὰς ἢ τὰς ἐκ διαρρέσεων ἀπο' ῥ' ῥοίαις per sectiones aut defluxos divisionum quemadmodum Sabellio videtur & Valentino, sed modo ineffabili. Alexander Epist ad Alexandr. Byzantij apud Theod. l 1 c 4.

Doctrina Arii est Ebionis et Artimæ & Pauli Samosatensii. Alexander ib.

ffilium dicimus fœtum sed non tanquam unum e cæteris. Nec quemadmodum Valentinus asseverabat emissionem quandam illum esse patris fœtum, aut ut Manichæus eundem illum fœtum partem esse dixit patri consubstantiali. Neque ut Sabellius qui unitatem dividens ὑιοπάτορα filio-patrem dixit. Non item ut Hieracas Lucernam a Lucerna aut Lampadem in duas partes divisam. Arius Epist. Encycl. apud Epiphan. hæ. 69

Sabelliani nomine quidem filium confitentes, reipsa vero ac veritate substantiam illius reprobantes Iudaismum denuò renovant. Nam quando verbum illum esse confitentur τῷ ἐνδιαθετῷ interno verbo comparant et cum sapientiam illum esse dicunt, similem faciunt τῇ ἐξεί τῇ ἐκ ψυχῇ habitui illi qui in anima eruditorum consistit. Quapropter et unum constituunt Patris et filij πρόσωπον personam, quòd et homo unus dicatur, non divisus propter verbum et sapientiam quod in se habet. Basil Hom. 27 contra Sabellianos p. 602.

Non satis est πρόσωπων personarum numerare differentias sed fatendum est unamquamque personam ἐν ὑποστάσει ἀληθινῇ ὑπαρχειν in vera substantia subsistere. Alioquin figmentum illum personarum non substantialium neque ipse Sabellius reprobasset: cùm diceret eundem Deum unum quoad subjectum

existentem, pro re nata transformatio & nunc ut patrem nunc ut filium nunc ut spiritum sanctum loqui. Basil. Epist. 64. p. 850.

In fidei expositione quæ ἡ κατὰ μέρος dicitur et Gregorio Thaumaturgo tribuitur, notantur Sabelliani qui Sapientiam in Deo existimant esse sicut in homine sapientiam humanam qua sapiens est: et Verbum simile esse interpretantur verbo quod ore profertur, vel mente concipitur, nulla hypostasi. Tum ita: Quocirca Sabellium fugimus qui dicit eundem esse patrem et filium: Patrem quidem dicit eum qui loquitur Filium vero verbum in Patre manens & tempore creationis patefactum, completis verò rebus in Deum remeans. Idem dicit de spiritu sancto. Hæc citat Petavius Theol. Dogm. Tract 2. l 1 c 6. p 34

Sabellij et sociorum hæc est opinio eundem esse patrem et filium et spiritum sanctum; ut in una Hypostasi tres sint appellationes, aut ut in uno homine sit sit corpus et anima et spiritus. Et quidam ut corpus esse patrem, ut anima filium, et ut spiritus hominis sic esse spiritum sanctum in deitate. Epiphan. Hæres. 62. Addit et solis similitudinem in quo triplex inest ἐνέργεια illuminandi vis, calefaciendi & rotunda figura seu solis ipsum corpus quod discum vocant. ac vim calefaciendi responderi spiritui sancto, illuminandi autem filio Patrem vero formam esse totius Hypostasis. ffilium proinde radij instar certo tempore emissum post absolutam Evangelij procurationem ad auctorem suum redijsse &c. Vide locum.

Idem de Sabellianis docet Athanasius in libro contra Sabellianos p 662 A. Cum enim unam trium hypostaseas essentiam docuisset. At non inquit, ideo tria hæc in unum complectens, ex quo, per quem, et in quo, ea trinitate unitatem facere violenter admitor. Neque hominem ex tribus spiritu anima et corpore compositum intelligens, eadem modò de Deo sentio, quod ille [sc. Sabelliani] audent; neque sub ejusmodi impia opinione indivisibilem prodo.

Propria Sabelliani dogmatis labe hæc fuit qui personas tres quasi partes quasdem divinitatis ejusdem constituit, asserens patrem velut corpus esse, animam autem esse filium, spiritum verò humani similem, ut refert Epiphanius. Athanasius quoque in libro contra Sabellianos, Sic igitur, inquit, unus deus est pater & una divinitas Patris et ffilij. Vt autem est assertio tua [Sabellij] unus erit compositus ex duabus partibus imperfectis. Petav. Dogm. Theol. Tract lib 2. c 4. p 126.

<37v>

Verbum, dicebat Sabellius, haud ἐνυπόστατον substantialem esse, sed προφύρικον prolatitium et transiens ut vult Epiphanius. At suspicor tamen hunc Verbum et spiritum pro facultatibus substantialibus licet non pro substantijs habuisse. Idem Epiphanius in synopsi libri secundi Tomi primi & in Anacephalæosi affirmat Sabellium cum Noetio sentientem in plerisque, hoc uno discrepasse capite quod non ut ille passum esse Patrem arbitraretur. At Athanasius in libro de Synodis eos a Romanis Patripassianos vocari dicit quos Græci Sabellianos nominant Et Augustinus tract 36 in Ioan. Sabelliani, inquit, dicti sunt quidam hæretici qui vocantur patripassiani; qui dicunt ipsum patrem passum fuisse.

Homousion sermonem ad veram et legitimam ex Deo Patre unigeniti nativitatem sumus amplexi: detestantes secundum Sabellij blasphemias ipsam unionem, neque aliquam parte patris esse filium. intelligentes sed ex toto atque perfecto innascibili Deo totum atque perfectum unigenitum Deum natum. Hæc Synodicam Concilij Gallicani Tom. 1 1 Concil Gallic. p. 16. Quæ et in Hilarij fragmentis extat. Et a Petavio Dogm. Theol. Tr 1. c. citatur.

Origenes mundum æternum esse credidit. Ipsum etiam Dei Verbum ab æterno genitum fuisse & ideo Deum esse, adstruebant Ariani quidam, quos Psathyrianos appellatos esse testis est Theodoretus (lib. 4, contra Hæret.) .

Epiphanius Hær 76 tradit Ætium & Eunomium eorumque discipulos Anomæos dictos asseverasse se non fide tantum cognoscere Deum sed perfectè quasi manibus attraherent ut non tam seipsos quam Deum perfecte scrirent Et cum in eos aliquis inciderit ac de mandatis Dei mentionem fecerit hoc quod ab illo profectum est usurpant dictum: Nihil est aliud quod Deus a nobis requirat nisi ut cognoscamus ipsum tantum. Quemadmodum Christus dixit his verbis: Da ipsis Pater habere in se vitam Hæc est autem vita, ut cognoscant te solum verum Deum & quem misisti Iesum Christum. Epiphan. p 916. Hanc Anomæorum vocem Deum se tam exactè nosse quam quisquam seipsum alij commemorant et enixe impugnat ut Basilius, Gregorij duo,

Chrisostomus Cyrillus Alexandrinus Theodoretus &c. Et quidem res sensibiles et corporeas (utpote crassas et complexas) se ignorare dicebant; Deum verò quod Ens simplicissimum sit se facilius cognoscere.

Qui vsiam et Hypostasin idem esse statuunt coguntur personas fateri esse diversas & in eo ipso quod Hypostases tres dicere verentur Sabellij impietatem non videntur effugere, qui et ipse passim propriam notionem confundens personas distinguere conatur unam et eandem Hypostasin affirmans pro eo atque res tulerit varie transformari. Basil Epist 391 Ad eundem modum loquitur in Epist 349. Et Gregorius in calce Orat 21 refert eos qui personas tres profiterentur Sabellianæ insimulatos esse perfidiæ Arianæ autem eos qui Hypostases tres profiterentur.

Dionysius Pontifex Romanus apud Athanasium (lib. de decret. Nic. Syn.) contra Sabellianos disputans eos deinde redarguit, qui ex adverso pugnantes divinitateis monarchiam ἓς τρεῖς δυνάμεις τινὰς καὶ μεμερισμένας ὑποστάσεις καὶ θεότητας τρεῖς in tres virtutes ac distinctas hypostases et deitates secabant.

Lactantius in libris suis et maxime in Epistolis ad Demetrianum Spiritus Sancti negat substantiam, et errore Iudaico dicit eum vel ad Patrem referri vel ad filium et sanctificationem utriusque personæ sub ejus nomine demonstrari. Hieronymus Epist. ad Pammachium et Oceanum

Donatistæ plurimi hoc confitentur de filio quod nos, quod æqualis sit patrifilius ejusdemque substantiæ: alij verò eorum ejusdem quidem substantiæ confitentur sed æqualem negant. Augustin de Verbis Apostoli serm. 31. t 10. f 84. E.

Donati (illius qui Majorino successit) extant scripta ubi apparet eum etiam non catholicam de Trinitate habuisse sententiam: sed quamvis ejusdem substantiæ, minorem tamen Patre filium et minorem filio putasse spiritum sanctum Augustin de Hæres. Tom 6. f 6. H.

Donati, a quo Donatiani, (non primi sc. sed illius qui Majorano successit) extant multa ad suam Hæresin pertinentia, et de spiritu sancto liber Ariano dogmati congruens. Hieron. catal. Script. Eccl.

Gnostici, Manichæi, et Priscilianistæ, animas humanas de substantia Dei confectas Deoque consubstantiales esse docebant. Augustinus de Hæres.

Verbum Sabelliani tale ascribunt quale homines in sua mente concipiunt et Sapientiam qualis ea quæ nostri animi EK attribuunt. Ideoque unam personam {et una cum} Verbo asseverant quemadmodum hominem unum dicimus cum sua {ratione} verborumque in animo conceptis. Athanas. Contra Sabellianos p. 651. C .

Sabell{ius} inexplanabili est confusus unitatem substantiæ in Patre <38r> et filio et spiritu sancto inseparabilem sentiens quod æqualitati tribuere debuit, singularitati dedit: et cùm veram Trinitatem intelligere non valeret unam eandemque credidit sub triplici appellatione personam. Leo I Papa Serm. 4 in nativitate Domini

<39r>

Ex Petavij Dogmatīs Theologicis Tract. 1

Nihil est quod non in substantia sua & creatione corporeum sit: & omnium sive in cœlo sive in terra, sive visibilium sive invisibilium elementa formata sunt. Nam et animarum species sive obtinentium corpora, sive corporibus exulantium, corpoream tamen naturæ suæ substantiam sortiuntur: quia omne quod creatum est, in aliquo sit necesse est. Hæc Hilarius Can. 5 in Matth. Vnde Claudianus Mamertus contra ffaustum Regiensem scribens qui animas nostras corporeas putabat, fatetur ipsum consentaneum sibi Pictavium Hilarium habere, qui scilicet inter complura præcelsarum disputationum suarum quiddam secus sentiens, duo hæc veris adversa disseruit: Vnum quod nihil incorporeum creatum dixit, aliud nihil doloris Christum in passione sensisse. Hæc Claud. Mamert. lib. 3 de statu anim. Tom. 4. Bibl. patr. Col 637. Citante Petavio l 2 c. 1. p 107, & Hilarium excusante.

<40r>

De Synodo Serdicensi & Ariminensi

That the Council of Serdica did write concerning the faith as tis recorded by Theodoret contrary to Athanasius appears by the testimony of Soebadius in Ierom de Script. Ecclesiasticis in Soebadio, & apud Baronium an 357. §16. & perhaps by the testimony of Hilary contra Constantium p 333. B, his verbis. Damnas quoque substantiæ nomen quo te et Sardicensi Synodo et Sermicensi pium esse mentiebaris.

<41r>

De Trinitate.

Τούς δὲ λέγοντας — ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας — τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. Verba sunt Nicæni Concilij. Vnde colligit Petavius hos Patres pro synonymis habuisse has voces ὑπόστασιν & οὐσίαν. Et Basilio Magno battofogiam objiciente: Respondet Petavius Patres hic ad Arium respicisse qui per utramque vocem idem intelligeret ut in Epistola sua ad Alexandrum videre est. Idem nequis in oculis contensiosè fucum deinceps faceret, utramque caute positam fuisse, perinde atque hæ expressiones synonymæ, ffuisse aliquando quando non erat, & ex non extantibus fuisse, ab iisdem patribus positæ & condemnatæ fuerunt. Adhæc Athanasium in epistola ad Africanos {scribere} Nicænos Patres contra Eusebianorum versutias vocem τοῦ ὁμοουσίου in symbolo posuisse ut varias quæ in scripturis occurrunt loquendi formulas exprimerent, atque inter alias quod χαρακτηρ της ὑποστάσεως (Heb. 1) dicitur. Denique quod Synodo Nicænæ interfuere Patres aliqui, qui postea, tum collecti in Synodis, tum seorsim singuli ὑπόστασιν pro οὐσία sumpserunt; quod nunquam fecissent si contrarium apud Synodum Nicænam statuissent. Petav. Theol. Dogmat. Tract 2. l 4. c 6. p 314. Citat dein Petavius posteriorem partem Epistolæ Synodicæ Concilij Sardicensis, (quam dicit apud Athanasium deesse ut libro primo monuerat) ubi Ariani ob tres Hypostases damnantur & una Hypostasis sæpius statuitur. Citat Romanum item Concilium sub Damaso collectum Episcoporum nonaginta, quod Spiritum sanctum ejusdem Hypostasis et Vsia, definit, esse cum Patre et ffilio his verbis. Χρὴ δὲ της αὐτης ὑποστάσεως καὶ οὐσίας καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πιστεύειν. Apud Theod. l. 2. c. 22. & Sozom l. 2 c 23. & Niceph l 11. c 31.

Ἡ δὲ ὑποστασις οὐσία ἔστιν καὶ οὐδεν ἄλλα σεμαινόμενον ἔχει ἢ αὐτὸ τὸ ὄν &c Hypostasis est usia nec aliam habet significationem, nisi hoc ipsum quod est; quam Hieremias vocat ὑπαρξιν exstantiam his verbis: Et non audierunt vocem extantiæ. Nam Hypostasis et usia idem est cum extantia. Est enim et existit. Athanas. in Epistola ad Africanos. Vide et Epistolas Liberij Athanasijque ad invicem.

Vt unum est principium et ideo unus Deus, ita plane ac revera una est quæ vere οὐσία καὶ ὑποστασις μια ἔστιν ἢ λέγουσα ἐγὼ ἔμι ὁ ὢν usia et hypostasis una est quæ dicit: ego sum qui sum. Orat 5. Contr. Arian.

Item in libro de Synodis Basilium Ancyranum et Semiarianos collaudat quod non longe a vera professione distent: ut qui una cum Nicænis patribus filium asserant, ex usia esse Patris et non ex altera Hypostasi: ex quo sequitur esse homoüsion. Atqui Basilius iste cum semiarianis ὑπόστασιν nihil aliud quàm οὐσίαν definit apud Epiphanium Hæres. 73. — Cum igitur Athanasius Basilium talia sentientem laudet, quis non videt Concilium Nicænum ex opinione Athanasij — istas duas voces promiscue usurpasse. Petav. Theol. Dogm. Tr. 2. l 4. c. 8. p 315.

Hypostasin pro Vsia Epiphanius etiam sumit, ut in Anchorato, N. 6. Si dicas, inquit consubstantiale, vim Sabellij dissolvisti. Ὅπου γὰρ τὸ ὁμοούσιον, μιας υποστάσεως ἐστὶ δηλοστικὸν. Nam ubi est consubstantiale unam hypostasin significat. Rursus in Hæres. 69 quæ est Arianorum: Ignorant, inquit, idem esse hypostasin et usiam dicere: Quod deinde confirmat. Et in Hæresi 74: Trinitas hæc, inquit, sancta nominatur, quæ sunt tria, una concordia, una Deitas, ejusdem potestatis, της αὐτης ὑποστάσεως ejusdem hypostasis.

Cyrillus item Hierosolymitanus Catechesi sexta Deum dicit τον πολυώνυμον καὶ παντοδυναμον καὶ μονοειδη τὴν ὑπόστασιν, multinominem et omnipotentem et uniusmodi hypostasis.

Ex Latinis Marius Victorinus Afer in opusculo de homoüsio: Ergo inquit hoc nemo negat, hoc esse Græce οὐσίαν vel ὑπόστασιν dicunt, nos uno nomine Latinè substantiam dicimus. Idem in secundo libro adversus Arium idem docet.

Item Hieronymus in Epist 57 copiose de significatione hypostasis disserit, ac demonstrat idem esse atque usiam proindeque tres hypostases dicere metuit. Et Basilius Epist 349 Antiochenos. Paulini episcopi partiarios redarguit quod hypostases tres negarent ac personas tantummodo tres admitterant, docens Sabellium hoc idem statuisse

Anastasius Sinaita in ὁδηγῶ c, 6, p. 96 Theorianus in Legatione ad Armenos p 110, Exteri, inquit, sapientes individuum sive hypostasin et quod unum est numero definiunt usiam, quod sane divini patres non admittunt. Quippe Patres illi Deiferi usiam et naturam esse dicunt <41v> universalialia quam scriptores exteri formam sive speciem appellarunt. Ideo in sancta Trinitate naturam unam & usiam esse professi sunt, Hypostases vero tres: natura nimirum et usia plures Hypostases continente. Hæc ille apud Petav. Dogm. Theol. Vol 2 l 4 c 1 n 2

Ὅτε γὰρ υἱοπάτηρα φρονούμεν ὡς ὁ Σαβέλλιοι, λέγοντες μονοούσιον καὶ οὐχ ὁμοούσιον, καὶ ἐν τούτῳ ἀναιρουντες τὸ εἶναι τὸν υἱόν. Non sapimus ffilio-patrem cum Sabellianis, dicentes μονοουσιον non vero homousion, et eo ipso tollentes filium. Athanasius in expositione fidei.

Nazianzenus Orat. 21 in Athanas dicit usiam significare τὴν φύσιν της θεότητος, naturam deitatis, Hypostases verò τας των τριων ιδιότητας trium proprietates.

Boetius libro de duabus naturis ait Græcos ita loqui solitos: Vsiæ in generalibus esse possunt, in particularibus solis subsistunt.

Ruffinus in supplemento Eusebianæ Historiæ l 1 c 29, Substantia, inquit ipsa rei alicujus naturam rationemque qua constat, designat: subsistentia autem uniuscujusque personæ hoc ipsum quod extat et subsistit, ostendit.

Hilarius quod Græcè ita conceptum erat ab Arianis in Antiochensi formula: ὡς εἶναι τη μὲν ὑποστάσει τρία, τη δὲ συμφωνία ἓν; his verbis reddit ut sint quidem per substantiam tria per consonantiam vero unum.

Ioannes Maxentius (Tom. 4. Bibl PP col 485) in Dialogo 2do tres in Deo substantias agnoscit et Sabellium notat qui sicut unam naturam sic unam et substantiam sive personam asserit Trinitatis. Item: nisi forte nominibus tantum & non substantijs sive personis Trinitatem juxta Sabellium, sicut superius dictum est & Paulum Samosatenum, esse contendis

Augustinus 7 de Trin c 4 a Græcis, ait, dicitur una essentia, tres substantiæ; a Latinis una essentia vel substantia tres personæ. Isidorus Originum 7, Fides, inquit, apud Græcos de Trinitate hoc modo est: una οὐσία, ac si dicatur una natura, aut una essentia; tres Hypostases, quod resonat in Latinum tres substantias. Nam Latinitas proprie non dicit de Deo nisi essentiam; substantiam vero non propriè dicit sed abusive, quoniam vere substantia apud Græcos persona intellegitur, non natura.

Isidorus Hispalensis lib 1 de Differen Num. 2 & seq. substantiam apertè pro essentia sumit.

Victorinus Afer, qui floruit imperante Valente & Theodosio (in 1 con. Ari. col 187 To 4 Bibl PP) negat oportere dicere duas personas unam substantiam: sed duo Patrem et filium ex una substantia: dante Patre a sua substantia filio substantiam in hoc in quo genuit filium. Et eodem in libro. Non enim oportet dicere nec fas est dicere unam esse substantiam, tres esse personas. Si enim ista ipsa substantia et egit omnia & passa est, Patripassiani ergo et nos absit.

Augustinus lib. 2 de moribus Manichæorum cap. 2. Nam et ipsa natura, inquit, nihil est aliud quam id quod intelligitur in suo genere esse aliquid. Itaque ut nos jam novo nomine, ab eo quod est esse, vocamus essentiam, quam plerumque substantiam etiam nominamus: ita veteres qui hæc nomina non habebant, pro essentia et substantia naturam vocabant.

Prudentius in Hamartigenia ita canit

Non tamen iccirco duo Numina, nec duo rerum
Artifices, quoniam generis dissentio nulla est.

Hilarius lib 8. Neque alterius generis Deus est, sed Pater et filius unum sunt.

Eusebius Emissenus Hom 1 de Symbolo. Tres inquit, videntur in distinctione sed unum probantur esse in genere.

Neque ταυτοούσιον appellamus, ne vox ista a nonnullis usurpata Sabellianum ad Dogma trahatur. Epiphan. Hæres. 76, n. 7.

Substantia in eo quod substantia est, maxime si sit ejusdem generis, & hæc in duobus pluribusve sit, hæc eadem non similis dicitur esse substantia. Vt anima substantia est, sint licet multæ animæ, in eo quod animæ sunt, una est illis {eademque} substantia. Marius Victorinus cont. Arian. lib. 3. disputans pro homousio contra homoiusion. <42r> Hilarius in libro de Synodis Semiarianos laudat quod filium Patri per omnia similem dicerent. Et pluribus ostendit dogma plane catholicum esse. Imò utile esse docet non solum unam substantiam Patris & ffiliij asserere sed etiam similem, ne in Sabellij delabamur errorem qui personæ [forte substantiæ] solitudinem invexit. Et addit Si Pater naturam neque aliam neque dissimilem ei, quem [melius quæ] impassibiliter generabat, dedit, non potest aliam dedisse nisi propriam. Ita similitudō proprietatis est, proprietatis æqualitas est, & æqualitas nihil differt. Quæ autem nihil differunt unum sunt, non unione personæ sed æqualitate naturæ.

Augustinus contra Maximinum cap. 15. Si per omnia similem diceretis, consequenter intelligeremini quod eos diceretis unius ejusdemque esse naturæ, sive substantiæ

Cyrillus Alexandrinus tum in alijs locis tum in tertio Comment. in Ioan. docet filium non operatione tantum similem esse patri, sed naturæ substantiæque istam similitudinem esse ostendit. Idem docet in Dialog. 1 de Trin addens ex omnimoda similitudine sequi homousion. Idipsum in secundo Commentariorum in Ioannem docet, & in Thesaurorum nono capite lib. j. ut ab Euthymio citatur, ubi scribit, quod autem in omnibus simile est etiam consubstantiale est.

Basilus Arianis τὸ τρίθεον objicientibus respondet, Nos unum Deum non numero sed natura profiteri. Basil Epist. 141

Profitentur tamen Patris ffiliij et SS naturam, substantiam, essentiam, Deitatem non similem sed unam. Vnde aliqui se per ὁμοούσιον non similitudinem sed identitatem substantiæ intelligere, non ὁμοιούσιον sed ταυτοούσιον profiteretur intelligere: hoc est Patris et filij male et improprie dici similem speciem proprie et rectè eandem.

Quæ est ratio communis ad propriam eandem habet usiam ad Hypostasin Nam unusquisque nostrum et secundum communem usiam rationem esse participat et secundum peculiare sibi proprietates talis vel talis existit. Sic in Deo usiam ratio communis est: velut bonitas, divinitas: & siquid aliud intelligatur. At hypostasis, in proprietate paternitatis aut filietatis aut potentiæ sanctificantis cernitur. Basil Epist. 369.

Chrysostomus Hom. 1 ad Pauli epist 1 ad Tim. similis est, inquit, Patri filius; sed non itidem ut in Deo: major enim hic propinquitas. Illic enim etsi substantia sunt idem, tamen multis alijs differunt, colore, habitu, prudentia, tempore, proposito voluntatis, ijs quæ insunt in animo, ijs quæ corpore externis rebus; ac pluribus alijs invicem distant, quam inter se conjunguntur. At in Deo nullum est ejusmodi discrimen.

In fine libri Periarchôn docet Origenes: omnes rationabiles naturas, id est Patrem et ffilium et Spiritum Sanctum, angelos, potestates, dominationes, cæterasque virtutes: ipsum quoque hominem secundum animæ dignitatem unius esse substantiæ. Intellectualem, inquit, rationalemque naturam sentit Deus & unigenitus filius ejus & spiritus sanctus: sentiunt angeli et potestates, cæteræque virtutes: sentit interior homo, qui ad imaginem et similitudinem Dei conditus est. Ex quo concluditur Deum et hæc quodammodo unius esse substantiæ. Vnum addit Verbum, quodammodo, ut tanti sacrilegij crimen effugerat: et qui in alio loco filium et spiritum sanctum non vult de Patris esse substantia ne divinitatem in partes secare videatur, naturam omnipotentis Dei angelis hominibusque largitur. Hieron. Epist. ad Avitum in fine.

Confessio fidei a Gennadio Patriarcha Constant. statim post captam a Turcis urbem anno 1453 Mahometi II postulanti exhibita [prout extat apud Davidem Chytræum.]

Του Σοφωτάτου και τιμιωτατου κυρίου Γενναδίου του Σκολαρίου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, νέας, Ρώμης, ὁμολογία ρήθειςα περί της ὀρθης καὶ ἀμωμήτου πίστεως των Χριστιανων πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς.

ἐρωτηθεὶς γὰρ παρὰ τοῦ Ἀμῆρα Σουλτὰν Μεχεμέτ, Τί πιστεύετε ὑμεῖς οἱ Χριστιανοί, ἀπεκρίνατο οὕτως.

Πιστεύομεν, ὅτι ἐστὶ Θεὸς δημιουργὸς πάντων, ὅσα εἰσὶν, ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ————
Πιστεύομεν, ὅτι εἰσὶν ἐν τῷ θεῷ ἄλλα τρία ἰδιώματα, ἅτινά εἰσιν ὡς περ ἄρχαι καὶ τηγαι πάντων τῶν ἄλλων ἰδιωμάτων αὐτοῦ. καὶ διὰ τούτων τῶν τριῶν ἰδιωμάτων ζῇ ὁ θεὸς αἰδιῶς ἐν ἑαυτῷ καὶ πρὸ τοῦ δημιουργηθῆναι {ὑπο} αὐτοῦ τὸν κόσμον καὶ διὰ τούτων ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, καὶ διὰ τούτων κυβερνᾷ αὐτόν. καὶ ταῦτα τὰ τρία ἰδιώματα {ὀνομαζόμεν} τρεῖς ὑποστάσεις καὶ διότι αὐτὰ τὰ τρία ἰδιώματα οὐ μερίζουσι τὴν μίαν καὶ ἀπλουστάτην οὐσίαν τοῦ θεοῦ, διὰ τοῦτο ἐστὶ Θεός, καὶ μετὰ τῶν ἰδιωμάτων τέτων <42v> καὶ εἰς Θεός, καὶ οὐκ εἰσι τρεῖς Θεοὶ

Πιστεύομεν ὅτι ἐκ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ ἀνατέλλουσι Λόγος καὶ Πνεῦμα, ὡς περ ἀπὸ τοῦ πυρὸς, φῶς καὶ θερμὴ. καὶ καθάπερ τὸ πυρ, καὶ εἰ μὴ ἐστὶ τι τὸ φαιτιζόμενον καὶ θερμαινόμενον ὑπ' αὐτοῦ, ὅμως αὐτὸ τὸ πυρ ἂν εἴη ἔχει φῶς καὶ θερμὴν, καὶ ἐκπέμπει φῶς καὶ θερμὴν. οὕτω καὶ πρὸ τοῦ δημιουργηθῆναι τὸν κόσμον ἦσαν ὁ Λόγος καὶ πνεῦμα, ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ φυσικαί, ἐπεὶ ὁ θεὸς νους ἐστίν, ὡς προείρητα. καὶ ταῦτα τὰ τρία, Νους, Λόγος, καὶ Πνεῦμα, εἰς Θεός ἐστίν, ὡς περ ἐν τῇ μιᾷ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶ νους, καὶ λόγος νοητὸς καὶ θέλησις νοητή. καὶ ὅμως ταῦτα τὰ τρία εἰσὶ μία ψυχὴ κατ' οὐσίαν τῇ ἀληθείᾳ. Πάλιν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ὀνομάζομεν σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ δυνάμιν καὶ υἱὸν αὐτοῦ. διότι ἐστὶ γένημα τῆς φύσεως αὐτοῦ καὶ ὡς περ τὸ γένημα τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, καλούμεν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὡς περ τὸ νόημα τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶ γένημα τῆς Ψυχῆς αὐτοῦ. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν θείων αὐτῶν. Πάλιν ὀνομάζομεν τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγάπην. αὐτὸν δὲ τὸν νουν καλούμεν τὸν πατέρα διότι αὐτός ἐστι ἀγέννητος καὶ ἀνάτιος, ἄτιος δὲ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος. ὅτι οὖν ὁ Θεός, οὐ νοεῖ μόνον τὰ κτίσματα αὐτοῦ ἀλλὰ μαλλόν νοεῖ καὶ γινώσκει ἑαυτόν, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει λόγον καὶ σοφίαν, δὲ ἢς νοεῖ ἑαυτόν ἰδίως ὁμοίως οὐδὲ θέλει καὶ ἀγαπᾷ μόνον τὰ ποιήματα αὐτοῦ ὁ Θεός, ἀλλὰ θέλει καὶ ἀγαπᾷ ἑαυτόν πολλῶν μαλλόν. διὰ τοῦτο αἰδιῶς προέρχονται ἐκ τοῦ Θεοῦ ὁ Λόγος καὶ Πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ αἰδιῶς εἰσὶν ἐν αὐτῷ. καὶ ταῦτα τὰ δύο μετὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἐστὶ Θεός.

Πιστεύομεν ὅτι Θεὸς διὰ τοῦ Λόγου τῆς σοφίας καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, καὶ διὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἀγαθῆς θελήσεως αὐτοῦ καὶ ἀγάπης προνοεῖται καὶ κυβερνᾷ καὶ κινεῖ πᾶσαν τὴν φύσιν ἐν τῷ κόσμῳ πρὸς τὸ ἀγαθόν, &c. Et post aliqua Παν ὅπερ ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ φυσικῶς, Θεὸς ἐστίν, διότι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ συμβεβηκός καὶ διὰ τοῦτο τὸν νοητὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, Θεὸν ὀνομάζομεν καὶ πιστεύομεν.

Sapientissimi et honoratissimi Domini Gennadij Scholarij, Patriarchæ Constantinopoleos, Novæ Romæ. Confessio dicta de recta et sincera fide Christianorum ad Agarenos. Interrogatus enim ab Amira Sultan Mechemet, Quid creditis vos Christiani? respondit in hunc modum.

Credimus quod Deus est conditor omnium quæcunque sunt ex nihilo ut essent &c – Est sapiens bonus et verus &c – Credimus quod in Deo sunt aliæ tres proprietates quæ sunt quemadmodum principia et fontes omnium aliarum proprietatum ipsius: & per has tres proprietates vivit Deus sempiternè in seipso, & antequam ab ipso conderetur mundus, & per ipsas condidit mundum & per ipsas gubernat eum. Atque has tres proprietates appellamus tres hypostases: et quia hæ tres proprietates non dividunt unam et simplicissimam substantiam Dei, propterea est Deus, et cum proprietatibus his etiam unus Deus, et non sunt tres Dij. Credimus quod ex natura Dei oriuntur verbum et spiritus quemadmodum ab igni lumen et calor: et quemadmodum ignis etiamsi non sit quod illustretur et calefiat ab ipso, tamen ipse ignis semper habet lumen et calorem et emittit lumen et calorem: sic et antequam conderetur mundus erant Verbum et Spiritus efficacitates Dei naturales, quoniam Deus mens est, ut ante dictum fuit. Atque hæc triæ mens, verbum et spiritus unus est Deus, quemadmodum in una anima hominis est mens et verbum intelligibile & voluntas intelligibilis; et tamen hæc tria revera secundum substantiam una sunt anima. Præterea verbum Dei nominamus sapientiam Dei & potentiam et filium ejus, quia est soboles naturæ ejus: Et quemadmodum sobolem naturæ hominis nominamus filium hominis, & quemadmodum cogitatio hominis est soboles animæ ejus: ita etiam in divinis hisce Præterea nominamus voluntatem Dei, Spiritum Dei et dilectionem: ipsam verò mentem nominamus patrem: quia ipse est ingenitus & causæ expers, causa vero filij et spiritus. Quia igitur Deus non intelligit tantum creaturas suas sed magis intelligit et novit seipsum, & propterea habet verbum et vide pag 89 < insertion from f 46r > vide pag. 82. sapientiam per quam intelligit seipsum propriè: similiter neque vult et diligit tantum opera sua Deus, sed vult et diligit seipsum multo magis: ideo sempiternè progrediuntur ex Deo verbum et spiritus ipsius, & sempiternè sunt in ipso: atque hæc duo cum Deo unus sunt

Deus. Credimus quod Deus per verbum sapientiæ et potentiæ suæ condidit mundum et per spiritum bonæ voluntatis suæ et dilectionis prævidet et gubernat et movet omnem naturam in mundo ad bonum &c. — Quodcunque est in Deo naturaliter Deus est, quia non est in Deo accidens, ac propterea intelligibile verbum Dei Deum nominamus et credimus.

Confessio fidei Æthiopicarum ecclesiarum sub imperio potentissimi monarchæ Presbyteri Ioannis, quam Legatus ejus ad Ioannem III Portugallia regem missus, anno 1534 Lysibonæ in Portugallia scripto complexus est, & Damianus a Goes latine vertit et edidit.

Credimus in nomen sanctæ Trinitatis Patrem ffilium et Spiritum sanctum, qui unus est Dominus: tria quidem nomina, una divinitas: tres facies una vero similitudo: æqualis trium personarum conjunctio &c — De statu Patriarchæ ac Imperatoris nostri primùm sciendum, solenni ritu Patriarcham nostrum ab Hierosolymitanis Monachis nostris, qui ibi ad sepulchrum Domini habitant, suffragijs creari: idque hoc modo. Vita defuncto Patraricha, statim Imperator noster Pretiosus Ioannes nuncium aliquem expeditum mittit Hierosolymam ad Monachos ibidem agentes, ut dictum est: qui nuncio accepto ac muneribus quæ Imperator dominus noster ad sanctum sepulchrum dono mittit: continuo alium Patriarcham suffragijs plurium eligunt. Sed fas non est alium quam Alexandrinum eligere ac moribus incorruptum. Quo creato, suffragia sua obsignant, eaque Legato qui ad id venit, in manibus tradunt. Is statim Cairum contendit, quò ubi ventum est, Patriarchæ Alexandrino, qui ibi semper sedes habet, creationem illa legendam porrigit. Cognito autem, quem ex Alexandrinis delegerunt, virum tantis honoribus destinatum cum Legato in Æthiopiam mittit, qui ex veteri instituto Monachus ordinis divi Antonij Eremitæ debet esse.

Hæc confessio per Damianum a Goes edita et Coloniae apud Gervinum Calenium anno 1574 expressa est hoc titulo. De rebus Oceanicis & Novo orbe decades tres Petri Martyris Mediolanensis. Ejusdem de Babylonica legatione libri III, et de rebus Æthiopicis, Indicis, Lucitanicis, Hispanicis opuscula quædam historica doctissima, quæ hodie non facile alibi reperiuntur Damiani a Goes equitis Lusitani. Ex hoc libro David Chytræus, partes quasdam confessionis excerpit: et ex Chytræo nos supradicta descripsimus.

Thomas Aquinas lib 4 contra Gentiles cap. 12, 13, 14 perspicuè docet filium esse sapientiam illam unicam internam qua pater sapit et intelligit. < text from f 42v resumes >

<43r>

De nominibus Dei

Platonici Deum ἄρ' ρ' ητον id est ineffabilem esse dixerunt ut Alcinous (cap. 10) et Maximus Tyrius ex Platonis sententia referunt. Vnde Maximus Tyrius in calce Orationis 38 vocat illum Legislatorem ἀνώνυμον nomine carentem, voce ineffabilem, oculis invisibilem. Plotinus verò scribit reipsa esse ineffabilem quicquid enim dixeris, aliquid tandem dices. Sed enim quod est supra omnia supraque mentem augustissimam, inter omnia solum est verum nec ullum aliud ipsius est nomen: neque ipse aliquid est omnium; nec ipsius nomen est, quia nihil de ipso dicitur. Sed nos, quoad possumus, nonnihil de illo significare conamur. Plotin. Enn. 5. l. 3, c. 13. Quod perinde est ac si diceret nos Deum effari non possumus nisi nomine a rebus alijs de quibus sermo fieri solet, desumpto: quod itaque Deum minimè exprimet, cum res istæ ad Deum collatæ ne hilum quidem sint.

Sic et Gregorius Nyssenus: Deus, inquit, per seipsum est quicquid esse creditur: nominatur autem ob ijs qui invocant, non hoc ipsum quod est (est enim natura ejus qui est, inexplicabilis;) sed ex ijs quæ circa vitam nostram operari creditur varia nomina sortitur. Nyssen. 12 contr Eunomium p 330.

Petavius ubi hæc et alia multa de nomine Dei ex Patribus produxerat, hæc addit. Dei nomina naturam ipsam minime significant sed quæ circa naturam sunt ut vulgo Patres asserunt Deinde ne illa ipsa quodam que circa naturam sunt proprie declarant, sed eo modo duntaxat quo capere ista possumus: ex rerum creatarum similitudine tanquam accidentia quædam et adventitias qualitates affectionesque substantiæ. Petav. Vol. 1. l 8. c 6. n 11.

Ariani dicebant nomina Dei non ipsam Dei substantiam sed quæ circa substantiam sunt nempe affectiones & proprietates significare. De qua re Athanasius, libro de decretis Synodi Nicænæ, illos arguit. Et non omnino

malè: nam nomina Dei a proprietatibus desumptæ substantiam denotant per proprietates ut Creator & Pater substantiam creatoris & Patris quamvis ab actione creandi ac generandi desumptæ.

Nomen universorum parenti qui ingenitus nullum est impositum. Iustin Martyr Apolog. 1. Nomen ineffabili Deo nemo potest imponere. Quod si quis ullum inesse audebit dicere is intemperanter insanus est. Iustinus Martyr Apolog 2. Ad eundem sensum alij multi loquuntur.

τὸ Θεὸς ὄνομα &c Nomen Dei a quadam operatione dictum est: non tamen operationem significat, sed Naturam operantem. — Nam ut vox homo, a quadam operatione derivata non tamen operationem significat sed naturam et substantiam: Item anima et Angelus & omnia fere nomina substantiarum ab operatione vel affectione dicuntur; non tamen affectionem vel operationem significant: sic in τοῦ Θεοῦ Dei vocabulo intellige: nec aberrando consectando notationes nominum et leges Grammaticæ, neglecta regula veritatis, quia multi profitentur uti se non tamen utuntur. Hæc Theodorus Abuca in Opusculo 37 contra eos qui per Nomen Dei intelligebant non substantiam sed operationem

Θεοῦ nomen, inquit Petavius, quidam proprium esse negant & appellativum, id est ἐπιθήτικον numerant, alij contra proprium faciunt. Priores ἄπο τῆς ἐνεργείας id est ab efficientia aliqua derivatum volunt Ne Θεὸς quidem (verba sunt Chrysostomi Hom 2 in Epist ad Heb) nomen est substantiæ nec omnino proprium illius substantiæ nomen inveniri potest. Est autem communis hæc apud antiquos nominis illius notatio dici Θεὸν ἄπὸ τοῦ θεασθαι quod est intueri & contemplari, quam Gregorius Nyssenus non semel usurpat: ut in libro ad Ablabium de tribus Dijs, in libro de communibus notionibus & luculenter in lib lib 12 adversus Eunomium. Hæc Petavius in Theol. Dogm. Tom 1, l. 8, c 8 qui et ibidem alios in eundem sensum citat. Θεὸς itaque a quo et vox latina Deus idem est ac si dicas inspector, {id} qui actiones et cogitationes nostras omnes intuetur contemplatur & considerat. Nomen tam ad religionem & in nobis excitandam quam ad naturam Dei ut rerum humanum moderatoris exprimendam aptissimum; ita ut in proclivi fuerit præmos hominis religiosos in hoc nomen incidisse. Alij aliunde nomen θεοῦ derivant, ut a θεῖν currere: quod durius est.

<43v>

Cyrillus Alexandrinus 5 Thes. pag 39 dicit Θεὸς μὲν γὰρ ὡς πρὸς τὰ δουλα καὶ τὰ γενετὴν ἔχοντα τὴν οὐσίαν ἔχει {τον} σχέσιν Dei nomen relationem habet ad ea quæ sunt servilis conditionis et creatam habent substantiam. Ita ille: nec immeritò cùm Θεὸς vox gentilis fuerit Deos subordinatos maxima ex parte significans. Hinc enim vox ad Deum supremum & filium ejus significandum ab Apostolis transfertur, idque sub eadem significatione vocis Apostoli enim non cudebant significationes vocibus, sed voces notarum significationum ad Evangelium prædicandum adhibebant: soli Patri et filio vocem Dei tribuentes, non quod Gentiles vocem illam in sensu improprio ad Deos suos significandos usurpabant, sed quod in eo Gentilium sensu Dij Gentium non essent Dij sed mera figmenta. Sic Apostolus Gentilium sermone usus, hoc argumento Gentiles a superstitione sua reclamare nititur quod Dij non sunt qui manu conduntur Act 19.26 hoc est quod non sunt tales quales a Gentibus habebantur sed mera figmenta, vel ut alibi loquitur, nihil. Hoc est quod res humanas nec regunt nec sentiunt, cultoresque nec opitulari possunt nec audire. Hoc modo argumentum validissimum est sed si mens Apostoli fuisset quod non essent Dij summi, infiniti, æterni, sua natura semper & ubique existentes &c: profecto argumentum invalidum fuisset & ineptum cum tales a Græcis non haberentur sed maxima ex parte altioribus numinibus crederentur subditi ‡ vide post. < insertion from lower down f 43v > ‡ Eodem recidit quod Apostolus dicit Deos multos esse & Dominos multos nobis tam in Deum unicum, quodque Deus meus, Deus Noster, Deus vester docitur, Numen verum. Nam hæc expressiones improprie foveant ac duræ si modo Θεὸς supremi numinis nomen proprium esset et non appellativum seu commune omnium qui sunt vel finguntur Numina. ita ut Gentium Dij, Dij veri fuissent si modo tales fuissent quales illi supponebant. Igitur Deus verus non implicat Deum summum, infinitum, æternum necessario existentem &c sed Deum talem qualem supponit adorator sive summus sit sive subordinatus. Hoc sensu Gentium Dij Dij falsi dicuntur a Prophetis et Apostolis neque Deus verus est præter Patrem universum cum filio. < text from higher up f 43v resumes >

Iehova, Ehjeh, Iah, essentialia nomina putant multi, tam æternam existentiam quam substantiam absolutam (præ qua creaturæ non sunt substantiæ nec existunt) denotantia. At voces istæ contra Idola potius dicuntur Hæc enim ubique fere per nomina nihili et non extantium denotantur. Verus autem Deus ex opposito per nomen extantis. Ita ut nomina ista nihil amplius designant quam Deum non fictum sed vere existentem id quod esse creditur et prædicatur, sive sua natura subsistat semper Deum superiorem †.

De Deo uno

Bene ergo pronunciavit scriptura, quæ dicit, Primò omnium crede quoniam unus est Deus; qui omnia constituit & conummavit & fecit ex eo quod non erat ut essent omnia, omnium capax et qui a nemine capitur. Hæc Irænæus lib 4 c 37 Pastorem citans, Quæ etiam Pastoris verba ab Origene etiam lib 1 Periarç. **{illeg}** c 3 & Euseb lib 5 his c 8 citantur.

Extat hæcce Clementis epistola in qua cum alia huiusmodi occurrant tum hæc verba: Annon, inquit, unum Deum habemus & unum Christum & unum spiritum Gratiae effusum in nos? Et paulo ante: Apostoli nobis a Christo evangelizaverunt, Iesus Christus a Deo: missus est enim Christus a Deo et apostoli a Christo. Basilius quoque ex eodem Clemente ista verba refert: Vivit Deus & Dominus Iesus Christus & spiritus sanctus: quæ tamen in Epistola quæ extat non leguntur.

Irenæus lib. 3 cap. 1 de regula fidei in ecclesijs conservata verba contra hæreticos faciens, primò percurrit Evangelistas affirmans quod omnes isti unum Deum factorem cœli & terræ a lege et Prophetis annunciatum & unum Christum filium Dei tradiderunt nobis. Dein cap. 3 ad viros Apostolis proximos transiens Clementem Romanum nominat et Polycarpum. Clementem autem hoc ornat elogio: Clemens inquit, qui et &c [# Inserere hic verba superiora]. < insertion from higher up f 44r > [# Clementem Irenæus hoc ornat elogio: Clemens, inquit, qui et vidit Apostolos & contulit cum eis cum adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionem ante oculos haberet. Non solus enim. Adhuc multi supererant ab Apostolis docti. Tum ejus ad Corinthios epistolam citat in qua annunciari, ait, traditionem quam ab Apostolis acceperant, annunciantem unum Deum omnipotentem, factorem cœli et terræ &c. Hunc patrem Domini nostri Iesu Christi ab ecclesijs annunciari ex ipsa scriptura qui velint discere possunt, & Apostolicam traditionem intelligere, cum sit vetustior epistola his qui nunc falsò docent. Iren. l. 3, c. 3.] < text from lower down f 44r resumes > Tum Polycarpum itidem ut ab Apostolis edoctum laudans, affirmat ipsum eandem hanc veritatem ecclesiæ tradidisse annuncians hanc ab Apostolis percepisse se, [& ad Epistolam Polycarpi ad Philippenses lectorem mittit ex qua, inquit, & charectorem fidei ejus et prædicationem veritatis qui volunt & curam habent salutis suæ possunt discere. At epistola ejus quæ nunc extat nihil fere continet quod hoc elogium mereatur.] Quin et ad Ecclesiarum sui temporis hac in fide consensum provocat, Quid autem inquit si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis quam tradiderunt ijs quibus committebant ecclesias. Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum eorum qui in Christum credunt, sine charta et atramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem & veterem traditionem diligenter custodientes; In unum Deum credentes fabricatorem cœli et terræ & omnium quæ in eis sunt per Christum Iesum Dei filium. Et postea cap. 6 hanc effundit orationem: Et ego igitur, inquit, invoco te Domine Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Iacob, Pater Domini nostri Iesu Christi, Deus qui per multitudinem misericordiæ tuæ bene sensisti in nobis, ut te cognoscamus qui fecisti cœlum et terram, qui dominaris omnium, qui est [lege es] solus et verus Deus, super quem alius Deus non est, præter Dominum nostrum Iesum Christum dominatione quoque dominaris spiritus sancti; da omni legenti hanc scripturam cognoscere te, quia solus Deus es &c. Deinde paucis interjectis hoc Apostolicum citat: Nobis unus Deus Pater ex quo omnia & nos in illo, & unus Dominus Iesus Christus per quem omnia et nos per ipsum. Eundem loquendi modum passim observat Irenæus, docens quidem non tantum patrem sed et filium Dicit Deum, sed per unum tamen Deum semper intelligens Patrem solum.

Athenagoras ad eundem sensum scribit ut et Theophilus, Cyprianus in libro de Idolorum vanitate, Patres Antiochenses contra Paul. Samosat. Auctor libri de Trinitate (inter opera Tertulliani) qui Novatiano tribuitur, Tertullianus adv. Praxeam et alibi.

Simplices quique ut dixerim imprudentes et Idiotæ, quæ major semper credentium pars est, quoniam et ipsa regula fidei a pluribus Dijs sæculi ad unicum et verum Deum transfert: Non intelligentes unicum quidem sed cum <44v> sua œconomia esse intelligendum expavescunt ad œconomiam. Numerum et dispositionem Trinitatis divisionem præsumunt unitatis; quando unitas a semetipso derivans trinitatem, non destruat ab illa sed administretur. Itaque duos et tres jam jactant a nobis prædicari, se vero unius Dei cultores præsumunt. — Monarchiam inquiunt tenemus. Tertull. adv. Praxeam sub initio. Hic Tertullianus non intelligit Praxeæ socios tantum sed omnes qui fidem ejus ut unam divinitatem secantem aversabantur, quos agnoscit majorem partem Christianorum fuisse.

Regula ffidei una omnino est, sola immobilis sola irreformabilis credendi scilicet in unicum Deum omnipotentem, mundi conditorem et filium ejus Iesum Christum, natum ex virgine Maria, crucifixum sub Pontio Pilato, tertia die resuscitatum a mortuis, receptum in cœlis, sedentem nunc ad dexteram Patris, venturum judicare vivos et mortuos per carnis etiam resurrectionem. Tertullianus de Virgin. velandis.

Regula est autem ffidei, ut jam hinc quid defendamus profideamur, illa scilicet qua creditur: Vnum omnino Deum esse, nec alium præter mundi conditorem, qui universa de nihilo produxerit per Verbum Suum primò omnium demissum: Id Verbum filium ejus appellatum in nomine Dei variè visum a Patriarchis, in Prophetis semper auditum, postremò delatum ex spiritu patris Dei et virtute in virginem Mariam, carnem factum in utero ejus, et ex ea natum egisse Iesum Christum: exinde prædicasse novam legem & novam promissionem regni cœlorum: virtutes fecisse: fixum cruci: tertia die surrexisse: in cœlos ereptum sedisse ad dexteram Patris: mississe vicariam vim spiritus sancti qui credentes agat: venturum cum claritate ad sumendos sanctos in vitæ æternæ & promissorum celestium fructum, & ad profanos adjudicandos igni perpetuo, facta utriusque partis resurrectione cum carnis restitutione. Hæc regula a Christo instituta nullas habet apud nos quæstiones nisi quas hæreses inferunt & quæ hæreticos faciunt. Et post multa, hæreses antiquas percurrans: Hæc sunt, inquit, ut arbitror genera doctrinarum adulterinarum, quæ sub Apostolis fuisse ab ipsis Apostolis discimus: et tamen nullam invenimus institutionem inter tot diversitates perversitatum quæ a Deo creatore universorum controversiam moverit. Nemo alterum Deum ausus est suspicari. Facilius de filio quam de Patre hæsitabatur, donec Marcion præter creatorem alium Deum solius bonitatis induceret. Et iterum post aliqua : Videamus, inquit, quid [Ecclesia Romana] didicerit quid docuerit, cum Africanis quoque Ecclesijs contesserarit. Vnum Deum novit creatorem universitatis, & Christum Iesum ex Virgine Maria filium Dei creatoris & carnis resurrectionem. Hæc Tertullianus libro de Præscript. Hæreticor.

Nos unicum Deum credimus, sub hac tam dispensatione quam œconomiam dicimus ut unici Dei sit et Filius sermo ipsius qui ex ipso processerit &c. Et postea objicienti quod Duo erunt Dij si modo ffilius Deus dicatur, respondet: duos aliquando Deos in sacris literis nominari ut Psal 45.6, 7 Isa 45.14, 15. Iohn 1.1 Attamen, pergit, Deos omnino non dicam nec dominos sed Apostolum sequar, ut si pariter nominandi fuerint Pater et filius, Deum Patrem appellem & Iesum Christum Dominum nominem; solum autem Christum potero Deum dicere sicut idem Apostolus &c. Hæc Tertull. adv. Praxeam.

<47r>

De Bestia Bicorni vide p 43.

Magi auctores fuere Trajano ut hetærias i. Sodalitates sive collegia omnia vetaret, ut videre est apud Plinium lib 10 epist 97, exceptis quæ religionis nomine, Paganicæ scilicet, coibant. L. 1. § . Sed religionis, C. De Collegijs. Cum verò homines natura ament sodalitates, factum inde ut nemo esset in Imperio Romano qui non in sodalitatem deorum alicui dicatam nomen daret. Vnde circa hoc tempus tot Collegiorum vocabula, quæ videri possunt in Gruteri Inscriptionibus. Qui in ista collegia adscribebantur simul accipiebant in corpore suo \$Χάραγμα aliquod i. Dei signum, aut exsertum Dei nomen, aut per numeros dissimulatum: quæ duo hic ex sequentibus subaudienda sunt. Prudentius,

Quod cum sacrandus accipit sphragitida
Acus minutas ingerunt formacibus
His membra pergunt urere: utque igniverint,
Quamcunque partem corporis fervens nota
Signârit, hunc sic consecratum prædicant.

Philo rem eandem explicans dicit των ἑἰς δουλείαν χειροκμήτων ἑαυτοῦς καταστιζόντων σιδηρῶ πεπυρωμένῳ. Partes maximè frequentes corporis quibus aut literæ aut signa aut numeri imprimebantur, erant Frons & illa junctura inter manum et brachium. Frontis notandæ mos ex Oriente ubi servi in fronte ferebant Dominorum nomina ut nosci possent. Ostendimus id supra 7. 3. Vide et 9. 4 et Plutarchum Nicia in fine ubi est στίζοντες ἰπῶον ἑἰς τὸ μέτωπον. Dij autem sunt Domini sibi servientium. Vnde nomen 𐤌𐤍𐤅𐤁. De parte altera testimonium est apud Lucianum De Dea Syria, ubi Assyrios dicit στίζεσθαι ἑἰς καρπούς. Is mos ductus a militibus. Nam στίγματα ἔστι των στρατενομένων ἐν ταις χερσὶν, ait Æmilianus. Punctis signorum scriptos Milites, Vegetius 1.8. Idem σφραγιδα του στρατιαίτου vocat Chrysostomus ad Rom. 4.11. Ad imitationem militum notati ffabricences: Stigmata hoc est nota publica, fabricentium brachijs ad imitationem tyronum

infligantur, aiunt Imperatores L. Stigmata C. de fabricensibus. Notati et aquarij, et aquarum custodes: Vniversos autem aquarios aut aquarum custodes quos hypdrophylacas nominant, qui omnium aquæductuum huius regiæ urbis custodes deputati sunt, singulis manibus eorum felici nomine pietatis nostræ impresso signari decernimus. L. Decernimus, C. de Aquæductu. Idem autem est brachia signari aut manus, quia signum imprimebatur parti ei quæ est inter manum at brachium, τῷ καρπῷ ut jam diximus. Vterque modus signandi mansit in Oriente et Africa. Vide Leonem Afrum lib 4 ubi de Broscha.

Qui nulli Collegio Dijs sacratio erat adscriptus is eo ipso suspectus, erat Christianismi. Christiani autem τῶν βαλανείων καὶ τῆς ἀγορᾶς ἔιργοντο. Apparet id ex Dioclesiani edicto apud Eusebium. Ea pars edicti erat tralatitia, i. transcripta ex edicto Trajani. Proscriptos Christianos dicit Orosius. Eusebius alibi ἐλευθερίας ἔστερησθαι. Meminit talis pænæ et Thucydides 5. ἀτιμίαν δὲ τοιάνδε, ὥστε μητε ἄρχειν, μήτε πριαμένους ἢ πολουντας κυρίου εἶναι.

Tres ut diximus et hic apertè videmus modi erant signandi ascriptos Deorum collegijs. Primus per χαραγμα i. insigne Dei alicujus. Etymologi scriptor Γάλλος, ὁ Φιλοπάτωρ Πτολεμαῖος δια τὸ φύλλα κισσοῦ κατεστήχθαι, ὡς οἱ Γάλλοι. Hederæ ergo folium imprimebatur sodalibus Liberi Patris. Tales et Dendrophori, professio Gentilitia, ut loquuntur Imperatores, L. Sacerdotales C. Theodosiano: De Paganis. Erant tales Carthagine, Romæ, Comi, Veronæ et alibi ut videre est in Gruterianis inscriptionibus pag. 14, 175, 261, 350, 438 & 494. Aler mos errat inscribendi ipsa Deorum nomina ut Ζεὺς Ἀρῆς Διόνυσος, aut Syriace ,רַיָּה, אֱלֹהֵי, אֱלֹהֵי, אֱלֹהֵי. Tertius mos erat ponendi numerum quo obtegeretur nomen Dei mysticum literas habens quæ collectæ numerum talem facerent. Nominum talium mysticorum, i. nonnisi mystis cognitorum mentio multis locis apud servium. Nomen Solis mysticum ad numerum perveniebat octo et sexcentorum, ut nos docet Martianus Capella. Id sic notabatur XH. Ο' νομα Θηρίου est nomen Dei alicujus cui Idololatria serviebat.

Habet autem aliquid insigne numerus idem in singulis denis et centenis. Sic Fabij Maximi votum de sestertiūm trecentis triginta tribus. Denarijs totidem apud Plutarchum. Tum verò senarius numerus res hujus mundi significat ut septenarius res sæculi melioris. Grot. in Apoc 13.16, 17.

<48r>

Interpretationes sacrarum literarum.

1 Ioan. 5.20. Et sumus in vero, in filio ejus [i. per filium ejus] Iesu Christo. Hic est verus deus et vita æterna. Vide Iud. 25. Ioan 12.5 & 17.3.

Rom. 6.19 sicut constituistis membra vestra immundicie et iniquitate servire iniquitati: sic nunc constituite membra vestra justitiâ servire sanctitati. Vel melius:: Sicut constituistis membra vestra servire immundicici & iniquitati ad iniquitatem [faciendam:] sic nunc constituite membra vestra servire justitiæ ad sanctitatem [faciendam]

Angeli septem cum Tubis (Apoc. 8) alludunt ad sacerdotes septem tuba canentes Iosh. 6.4. 1 Chron 15.24. Nehem 12.33, 34, 35, 41.

Dies pro anno Num 14.34. Ezek 4.6

Ecclesia per sex sigilla floruit, septimo quievit. Apostasia per sex Tubas viguit, septima cessavit. Nonne hic alluditur ad septimanam judaicam?

Tertia pars terræ. i.e Draco Apoc 8.7. Tertia pars Maris & fluviorum i.e. Bestiæ Apoc 8.8, 10. Tertia pars stellarum i.e Mulier ante Apostasiam Apoc 12.4 Tertia pars hominum i.e Draco Apoc 9.18. Draco Bestia et muler post Apostasiam tres partes regni Apoc 15.13, 19.

Quinque ceciderunt, unus est, alter nondum venit. Apoc 17.10. De præteritis & præsentī prophetia non est. Incipit ergo prophetia de Muliere Apoc 17, cum capite septimo Bestiæ.

Ex quibus Christus secundum carnem, ὁ ὢν ἐπὶ παντῶν θεὸς εὐλογητὸς &c Is qui super omnia Deus est benedictus sit in sæcula. Amen. Rom 9.5. Ita fere Erasmus. ὁ non est relativus sed articulus emphaticus, ad θεὸς pertinens. Objicitur vero quod particula ἐστὶ desit. Sed et alibi in doxologijs deesse solet. Sic Εὐλογητὸς

ὁ διατηρήσας &c 2 Mac. 15.34 Ευλογητὸς κύριος ὁ θεὸς &c. Gen 9.26 & 24.27. Ευλογητὸς κύριος ὅτι &c Exod. 18.10. Ευλογητὸς κύριος ὅς &c Ruth. 4.14. 1 Sam. 25.39 Ευλογητὸς κύριος ὁ θεὸς Ἰσραὴλ, ὅς 1 Sam. . 25.32. 2 Sam. 18.28. 1 Reg. 1.48. 1 Reg. 5.7 & 8.15, 56. Ezra 7.27. Zech. 11.5. Ευλογμένος κύριος ὁ θεὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος καὶ ἔρει πᾶς ὁ λαὸς Ἀμήν. Καὶ ἦνεσαν τῷ κυρίῳ. 1 Chron. 16.36. Psal. 41.13 & 72.18, 19 Ευλογητὸς κυριος εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀμήν. Ἀμήν. Psal 89.52. Ευλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατήρ &c Ephes. 1.3. 2 Cor. 1.3 1 Pet. 1.3. Ioan. 12.13. Sunt igitur verba Pauli doxologia Dei secundum formam quæ in Ecclesia Iudaica ab antiquo obtinuerat {atque} id colligitur ex voce Amen quæ non in conclusione sententiæ nisi post votum ponebatur. Consule Tertul. adv. Prax. bis Cyprian. l. 2. adv. Iud. Athanas. Ephes. 3.31. At Tertullianus adv. Prax. p. & Cyprianus testimoniorum lib. 2. c 6 legunt cum vulgo. Irenæi item interpretes l 3. c 18. Et dicitur quod κατὰ σάρκα et ὁ θεὸς opponuntur. At sensus post κατὰ σάρκα plenus est & opposio deberet esse inter Ex homine et ex Deo ut fit Rom. 1.1 non inter ex homine et Deum summum. Denique Paulus ubi fratrum maledictionem insinuet et seipsum pro fratribus maledictum optaret, temperat sermonem benedictione Dei. Solebant cum viri pij Deo benedicere quoties ipsis aliquid mali accidebat (nec non sermonem de rebus adversis benedictione Dei temperare) perinde ut malefactores dum puniuntur benedicunt Regi. Hoc idem facit Paulus hac eadem epistola cap 7.24, 25. Vide et 1 Tim. 1.17. Et ne duram videatur sententiam incipere cum articulo ὁ, nihil eo frequentius est. Sic Οὐκ οὐν διδάσκων ἕτερον &c — — — Οὐ λέγων μὴ μοιχεύειν &c Rom 2.21, 22. Οὐ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας Rom 8.27. Ὁ ἐσθίων — Οὐ φρονῶν τὴν ἡμέραν Rom 14.3, 6. Ὁ γὰρ ἐν κυρίῳ κληθεὶς δούλος 1 Cor 7.22. Vide 1 Ioan 2.4, 6, 9, 10, 11 Et alibi passim. Et ubi de Deo emphaticus sermo est ut in doxologijs, semper præfigitur ὁ. Vt ὁ δὲ Θεὸς μου &c Philip 4.19. Porro testatur Ambrosius aliquos suo tempore hunc locum ad Deum patrem retulisse. Et notandum est quod Græci distinguendo epistolas Pauli in sectiones secundum sensuum periodos; claudunt hanc sectionem cum verbis ευλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν. τελ subjungento alia manu vocem τέλος (ut hic fit) ad designandum finem sectionis. Et inter σάρκα et ὁ ὦν aliqui periodum ponunt. Nimirum ὁ ὦν referre non potest ad præcedentia nisi per appositionem seu ut substantivum substantivo apponi solet. Si relativum esse velis debuit esse {illeg} ὅς ὦν non ὁ ὦν. Porro ut Paulus hanc sectionem concludit cum hac doxologia sic aliam sectiones aliquas concludit cum alijs doxologijs et votis Cap 11.6. & 14 & 15. 5, 6, 7. & rursus vers 33, et cap 6.17 & cap 14 in fine ubi veteres MSS recte inserunt tres versus qui jam in fine Epistolæ leguntur.

גגג Dan 11.31 (A nobis, ex illo,) post illum. לללל Post regem Dan 11.8 ~ רררר הגגג a splendore post pluviam. 2 Sam. 23.4 ממה ממה Et post finem dierum (vel in fine dierum) Dan 1.15, 18. Vide Ier 7.7. 1 Chron 15.13 Psal 45 9. Deut 33.11 מה מה Dan 8.3 et alibi frequenter. ו Ezek 48.35 Isa 41.6. Mica 5.1. Ab utero post biddum alicubi.

<48v>

Character in manu dextra et in frontibus: id est signum crucifixi quod vel in materia aliqua sculptum tenebant et adorabant in manu dextra, vel magice pingebant in frontibus in terrorem dæmonum.

<51r>

Variantes Lectiones sacrarum literarum notandæ.

Rom 7.25 ἔυχριστῶ τῷ θεῷ Covil α.

χάρις δε τῷ θεῷ Covil β.

1 Ioan. 3.16. τῷ Θεῷ deest in Ms Covil α, β.

1 Ioan 5.6 δὲ ὕδατος καὶ αἱματος Ἰησοῦς Χριστός Covil α

δὲ ὕδατος καὶ αἱματος καὶ πνσ Ἰησοῦς Χριστός Covil β

1 Ioan. 5.7, 8. ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἶμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσιν. Covil. α β.

Ex historia Ingulphi edit. Oxonijs 1684.

Accessit ad prosperitatem serrii sui, quod inclytus Rex Westsaxonum Ethelwlfus, cum de Roma, ubi limina Apostolorum Petri et Pauli, ac sanctissimum Papam Leonem, multa devotione una cum juniore filio suo. Alfredo peregrini visitaverat, noviter revestisset, omnium Prælatorum ac Principum suorum, qui sub ipso variis provinciis totius Angliæ præerant, gratuito consensu, tunc primò cum decimis omnium terrarum, ac bonorum aliorum sive catallorum universam dotaverat Ecclesiam Anglicanam per suum Regium chirographum confectum inde in hunc modum.

Regnante Domino nostro in perpetuum; dum in nostris temporibus bellorum incendia, et direptiones opum nostrarum, nec non et vastantium crudelissimas hostium deprædationes barbararum paganarumque nationum, multiplicis tribulationes ad affligendum nos pro peccatis nostris usque ad internecionem, tempora cernimus incumbere periculosa: quamobrem ego Ethelwlfus Rex Westsaxonum, cum concilio Episcoporum ac Principum meorum, conficium salubre atque uniforme remedium affirmantes, consensimus, ut aliquam portionem terrarum hereditariam antea possidentibus omnibus gradibus, sive famulis & famulabus Dei Deo servientibus, sive laicis miserit, semper decimam mansionem, ubi minimum sit, tum decimam partem omnium bonorum in libertatem perpetuam donari sanctæ Ecclesiæ dijudicavi, ut sit tuta & munita ab omnibus secularibus servitutibus, imo Regalibus tributis, majoribus et minoribus, sive taxationibus, quæ nos dicimus **wynterden**, sitque libera omnium rerum, pro remissione animarum et peccatorum nostrorum, aut serviendum Deo soli, sine expeditione, et pontis extructione, et arcis munitione, ut eò diligentius pro nobis ad Deum sine cessatione precies fundant, [quo] eorum servitutem in aliqua purse levigamus. Acta sunt hæc apud Wintoniam in Ecclesia sancti Petri, anno Dominicæ incarnationis 855 indictione tertia, Nonas Novembris, ante majus altare, pro honore gloriosæ virginis, et Dei genetricis, Mariæ, sanctique Michaelis Archangeli, et beati Petri Apostolorum principis, nec non et beati patris nostri Gregorii Papæ, præsentibus et subscribentibus Archiepiscopis et Episcopis Angliæ vniversis, nec non Beorredo Rege Merciæ, & Edmundo Estanglorum rege, Abbatum, et Abbatissarum, Ducum, Comitum, proerumque totius terræ, aliorumque fidelium infinita multitudo, qui omnes regium chirographum laudaverunt, dignitates vero sua nomina subscripserunt. Rex vero Ethelwlfus pro firmitate ampliore obtulit hanc chartulam scriptam super altare sancti Petri Apostoli, et Episcopi pro fide Dei illam acceperunt, et per omnes ecclesias postea transmiserunt in suis parochiis publicandam.

fflorere autem cœpit Ingulphus circa annum 1051, factus est Abbas Monasterij Croyland anno 1076 historiam produxit usque ad annum 1091 describens conflagrationem monasterij sui eodem anno et alia quædam subsequencia.

De Homousio, usia, hypostasi, substantia et personis.

Ierom in his Epistle to Damasus (Epist 57) scrupling at the use of thre Hypostases as Arian, does notwithstanding expound substance of the Genus & makes thre hypostases to signify three kinds of substances or usias. Epiphanius hæres 69 §70 making but one hypostasis in the Deity, at the same time expounds it of the generical unity. So Athanasius with two Councils of Alexandria allowing the language of one Hypostasis makes a general union & similitude of substance as you may se in the Epistle to the Antiochians p 577 & that to the Africans p 938. B.

That the Churches in the times next after Constantius were so far from making one singular substance that they decryed it for heresy & Sabellianism notwithstanding any distinction of persons what ever. See the Creed of Licinius sent to Athanasius & Council of Alexandria's epistle to the Antiochians in Athanasius Tom 1. pag 577. Saint Basil. Epist. 64. p 847, 848, 850. Epist 78. p 889 D, 890 A. Epist 349 p 1129 D, 1130 A. Epist 345 p 1122 C. Epist 391 p 1172 B. Hom 27 contra Sabel. p 602. Greg. Naz in calce Orat 21. Epist. Concilij Gallicani in civitate Farisea seu Parisea i.e. Parisijs collecti in Hilarij Fragmentis & Tom 1 Concil

Gallic p 16.

The homousios condemned by the Counsel of Antioch against Paul of Samosat. Basil Epist 300. pag 1069 B.

Disputations about the holy ghost not moved till Saint Basils time or a very little before Basil Epist 388 pag 1162 A B.

<57r>

A

<58r>

B

<59r>

C

<60r>

D

<61r>

E

Eusebians. They overcame by condemning the Hereticks Sabellius, Valentinus, Manichæus & Hierochas &c (Hilarius de Trin lib. 1, col 13 D, E & Col 14 A, C.

<62r>

F

<63r>

G

<64r>

H

Hilarius. Cur relegatus (Hieron. in vita Hilarij extat in operibus Hilarij, intio) In Constantium scripsit post ejus mortem (ib) obiit Valentiniano et Valente Regnantibus (ib) banished into Phrygia (Fortunatus in vita Hilarij col. 2) in the fourth year of his banishm^t went to the Council of Seleucia (ib col 3 brought a Girle Florentia back with him into Gallia (ib. col 3) Nam pene totum mundum gravi errore confusum, factis sæpius in Gallia Synodis, per Hilarium fuisse ad viam veritatis adductum confitetur lingua multorum (ib col. 4) His miracles (ib) returned into Gallia the 4th year of his Banishm^t (Greg Turonens. lib. in Glor. Confess. c. 2)

<65r>

I

<66r>

K

<67r>

L

Legends vide Monks

<68r>

M

Monks. The legendary life of Hilary writ by Fortunatus, in the beginning of his works.

<69r>

N

<70r>

O

<71r>

P

<72r>

Q

<73r>

R

<74r>

S

<75r>

T

<76r>

V

<77r>

W

<78r>

X, Y, Z

[1] * Epist 53 ad Anatol 54 ad Martian 55 ad Pulcher. 56 ad Martine 61 ad Iuvenal.

[2] Vide pag 18

[3] Gen 2.2

[4] a Psal 89 4

[5] * f. ἄνθ' μου

[6] b Isa. 1.13.

[7] Vide pag. 79.

[8] * πορος

[9] * σφετερίζον ται

[10] † Scenigradis

[11] † Orat 20.
